

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Rytė STYRIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentas

VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮMOKŲ
ADMINISTRAVIMAS TAIKANT PRIVERSTINIO POVEIKIO
PRIEMONES

Magistro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2017

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Rytė STYRIENĖ

VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮMOKŲ
ADMINISTRAVIMAS TAIKANT PRIVERSTINIO POVEIKIO
PRIEMONES

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovas:
prof. dr. Algis KRUPAVIČIUS

Teigiu, kad baigiamasis darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo magistro laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Styrienė, R. (2017). Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimas taikant priverstinio poveikio priemones. Magistro studijų baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. dr. Algis Krupavičius. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, 84 p. (98 p.).

SANTRAUKA

Magistro darbo tikslas – ištirti Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones Šiaulių miesto atveju ir nustatyti priverstinio poveikio priemonių taikymo priežastis bei jų sprendimo būdus.

Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje atlikta Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizė, kuri padėjo atskleisti socialinės apsaugos sampratą, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros ir vykdymo ypatumus bei priverstinio poveikio priemonių taikymo privalumus ir trūkumus. Taip pat atlikta Lietuvos Respublikos teisės aktų, institucijos dokumentų ir ataskaitų, internetinių šaltinių analizė.

Remiantis mokslinės literatūros bei dokumentų analize, empiriniame tyrime buvo atliktas Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimo, taikant priverstinio poveikio priemones Šiaulių teritorinio skyriaus atveju, tyrimas. Antrinių duomenų analizė leido atskleisti ir ištirti Valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo problematiką Šiaulių skyriaus pavyzdžiu, mokesčių prievolių vykdymą, jų svarbą ir priverstinio poveikio priemones, kurios taikomos nemokiems draudėjams.

Tikslinės (focus) grupės analizė bei SSGG analizė padėjo atskleisti organizacijos galimybes, grėsmes, stiprybes ir silpnybes. Gautos ekspertų nuomonės apie Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones, privalumus ir trūkumus bei pasiūlytos tobulinimo kryptys.

Išnagrinėjus pagrindinius teorinius aspektus ir ištyrus VSDFV Šiaulių skyriaus Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimo, taikant priverstinio poveikio priemones, aspektus, darbe išskiriamos pagrindinės išvados ir pateikiamos rekomendacijos.

Raktiniai žodžiai: socialinė apsauga, socialinė gerovė, socialinis draudimas, mokesčiai, mokesčių sistema, biudžetas, įmokos, nemokumas, bankrotas.

Styrienė, R. (2017). The Administration of the State Social Insurance Contributions Applying Enforcement Measures. Supervisor: prof. dr. A. Krupavičius. Šiauliai University, Department of Public Administration, 84 p. (98 p.).

SUMMARY

The goal of the study is to analyze the administration of State social insurance contribution applying enforcement measures and to recommend possible directions and solutions for its improvement.

The first part of the Master Thesis analyzes the concept and principles of social security system as described in the Lithuanian and foreign scientific publications. An analysis of laws and legislation of the Republic of Lithuania, institution documents and Internet sources helped to understand the design of the social security fund's budget and implementation of the special features and positive effects of measures.

To reach the set goal, a research of the state social insurance contribution administration applying enforcement measures was carried out at the State social insurance Šiauliai territorial division on the basis of scientific literature, document and data analysis. Secondary data analysis allowed to detect and investigate the collection of the state social insurance contribution problems at Šiauliai division, tax compliance, their importance and the enforcement measures that applied to insolvent policyholder.

The Target (focus) group discussion and SWOT analysis revealed the strengths, weaknesses, opportunities and threats. The opinion of the experts helped to understand the current situation of contribution administration, applying enforcement measures and allowed to analyze the benefits and limitations of the system. The areas of improvement were suggested.

After analyzing the main theoretical aspects and the administration of the State social insurance contribution, applying enforcement measures at Šiauliai territorial division, the main conclusions were drawn, the areas to be improved were identified and recommendation were given.

Keywords: social security, social welfare, social insurance, taxes, tax system, budget, contributions, insolvency, bankrupt.

TURINYS

| | |
|---|----|
| SANTRUMPOS | 9 |
| LENTELIŲ SĄRAŠAS | 10 |
| PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS..... | 11 |
| 1. VALSTYBINIS SOCIALINIS DRAUDIMAS IR JO ADMINISTRAVIMAS | 16 |
| 1.1. Valstybinio socialinio draudimo sistema ir draudimo rūšys | 16 |
| 1.1.1. Valstybinio socialinio draudimo turinys ir paskirtis | 16 |
| 1.1.2. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema | 20 |
| 1.1.3. Socialinio draudimo rūšys..... | 23 |
| 1.1.4. Lietuvoje ir Europos Sąjungoje socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai | 25 |
| 1.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandara ir vykdymas | 28 |
| 1.2.1. Valstybinio socialinio draudimo mokesčių administravimo infrastruktūra | 28 |
| 1.2.2. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymas ir vykdymas..... | 31 |
| 1.2.3. Fondo biudžeto pajamos ir išlaidos | 32 |
| 1.3. Priverstinio poveikio priemonių taikymas | 37 |
| 1.3.1 Priverstinio poveikio priemonės kaip įmokų administravimo metodas..... | 37 |
| 1.3.2. Nemokumo problemos ir jų sprendimo keliai..... | 41 |
| 2. TYRIMO METODIKA IR PROCEDŪROS | 45 |
| 2.1. Tyrimo metodikos pagrindimas | 45 |
| 2.2. Tyrimo instrumentų pagrindimas | 49 |
| 2.3. Tyrimo organizavimas ir tyrimo etika..... | 52 |
| 3. ŠIAULIŲ MIESTO VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ĮMOKŲ ADMINISTRAVIMO ANALIZĖ TAIKANT PRIVERSTINIO POVEIKIO PRIEMONES | 54 |
| 3.1. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įmokų administravimas..... | 54 |
| 3.2. Priverstinio poveikio priemonių taikymo VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjams analizė..... | 57 |
| 3.3. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų nemokumą lemiantys veiksniai..... | 66 |
| 3.4. Įmokų administravimo efektyvumo didinimo galimybės..... | 70 |
| IŠVADOS | 76 |
| REKOMENDACIJOS..... | 78 |
| LITERATŪRA..... | 79 |
| PRIEDAI..... | 85 |

TERMINŲ ŽODYNAS

Apdraustieji asmenys – fiziniai asmenys, kurie šio įstatymo nustatyta tvarka valstybinio socialinio draudimo įmokas moka patys ir (arba) už juos šias įmokas moka draudėjai (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Bendrasis valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas – teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintas valstybinio socialinio draudimo įmokų, mokamų nuo draudžiamųjų pajamų bazės, dydis (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

Bankrotas – padėtis, kai įmonė negali įvykdyti savo įsipareigojimų, o jos skolų yra daugiau už turimą turtą ar įstatymo nustatytą jo dalį (Vainienė, 2005).

Draudėjai – visi juridiniai asmenys bei jų filialai ir atstovybės, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Fondo biudžetas – Fondo pajamų ir išlaidų planas biudžetiniams metams (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

Fondo biudžeto išlaidos – Fondo ekonominės naudos sumažėjimas, teikiant teisės aktais pavestas valstybinio socialinio draudimo ir kitas viešąsias paslaugas dėl turto sunaudojimo, perdavimo, netekimo arba nuvertėjimo ir įsipareigojimų prisiėmimo per ataskaitinį laikotarpį, dėl ko sumažėja Fondo grynasis turtas, išskyrus tiesioginį jo mažinimą (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

Fondo biudžeto pajamos – Fondo gaunama arba gautina ekonominė nauda, teikiant teisės aktais pavestas valstybinio socialinio draudimo ir kitas viešąsias paslaugas bei parduodant prekes ir paslaugas per ataskaitinį laikotarpį, kai turto vertė padidėja arba įsipareigojimai sumažėja, dėl ko padidėja Fondo grynasis turtas, išskyrus tiesioginį jo didinimą (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

Įmokų tarifai – draudėjų, apdraustųjų, savarankiškai dirbančių ar valstybiniu savanoriškuoju socialiniu draudimu apsidraudusių asmenų mokamų įmokų dydžių matas atskiroms socialinio draudimo rūšims, nustatomas siekiant užtikrinti pakankamą finansavimą šių rūšių socialiniam

draudimui vykdyti (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

Mokesčių administravimas – mokesčių administratoriaus funkcijų įgyvendinimas, taip pat mokesčių ir kituose įstatymuose nustatytų mokesčių administratoriaus ir mokesčių mokėtojo pareigų vykdymas ir teisių įgyvendinimas (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004).

Mokesčių administravimo procedūra – mokesčių administratoriaus veiksmai, atliekami įgyvendinant jo funkcijas, taip pat mokesčių administratoriaus ir mokesčių mokėtojo veiksmai, atliekami vykdant pareigas ir naudojantis teisėmis, nustatytomis mokesčių įstatymuose (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004).

Mokesčių mokėtojas – asmuo, kuriam pagal mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti mokesť. Mokesčių mokėtoju pagal šį Įstatymą laikomas ir mokesť išskaičiuojantis asmuo, tai yra šio Įstatymo nuostatos minėtam asmeniui taikomos taip pat kaip ir mokesčių mokėtojui, išskyrus tiesiogiai numatytus specialius atvejus. Muitų atžvilgiu mokesčių mokėtoju laikomas asmuo, privalantis sumokėti skolą muitinei (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004).

Savarankiškai dirbantys asmenys – individualių įmonių savininkai; mažųjų bendrijų nariai; tikrųjų ūkinių bendrijų ir komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai; asmenys, kurie verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (advokatai, advokatų padėjėjai, notariai, antstoliai, verslo liudijimus turintys asmenys ir kiti asmenys); fiziniai asmenys, kurie verčiasi individualia žemės ūkio veikla, kai žemės ūkio valdos ar ūkio ekonominis dydis pagal valstybės įmonės Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro atliktus skaičiavimus už praėjusių metų mokesťinį laikotarpį nuo sausio 1 dienos iki gruodžio 31 dienos yra lygus 4 ekonominio dydžio vienetais arba didesnis (toliau – ūkininkai ir jų partneriai); šeimynos dalyviai, kaip jie apibrėžti Šeimynų įstatyme (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Skolininkas – asmuo, kuris nesumokėjo priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių iki teisės aktų nustatyto sumokėjimo termino paskutinės dienos (Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklės, 2009).

Valstybinis socialinis draudimas (toliau – **socialinis draudimas**) – socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims

ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Valstybinio socialinio draudimo įmokos (toliau – **socialinio draudimo įmokos**) – apdraustųjų asmenų ir (arba) jų draudėjų mokamos įstatymų nustatyto dydžio įmokos (Lietuvos respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Valstybinis socialinio draudimo fondas (toliau – **Fondas**) – įstatymo nustatyta tvarka valdomi centralizuoti tiksliniai finansiniai ir materialiniai ištekliai, kurie yra įtraukiami į apskaitą nuo valstybės ir savivaldybių biudžetų atskirtame Fondo biudžete ir yra naudojami pensijų, ligos, motinystės, nedarbo bei nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui finansuoti, valdyti ir administruoti (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos (toliau – **Fondo administravimo įstaigos**) – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Fondo valdyba), Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai (toliau – Fondo valdybos teritoriniai skyriai) ir kitos Fondo įstaigos, susijusios su Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimu. Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos yra valstybės įstaigos (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

SANTRUMPOS

LR – Lietuvos Respublika

PLAIS – Piniginių lėšų apribojimų informacinė sistema

PSD – Privalomas sveikatos draudimas

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

VSDFV – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba

VSD – Valstybinis socialinis draudimas

VMI - Valstybinė mokesčių inspekcija

LENTELIŲ SĄRAŠAS

| | |
|--|----|
| 1 lentelė. Socialinės apsaugos sąvokos..... | 17 |
| 2 lentelė. Socialinės apsaugos sistema..... | 18 |
| 3 lentelė. Bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo paskirstymas pagal socialinio draudimo rūšis 2000-2017 metais..... | 24 |
| 4 lentelė. Teisės aktai, reglamentuojantys socialinį draudimą Lietuvoje..... | 26 |
| 5 lentelė. Teisės aktai, reglamentuojantys socialinę apsaugą ES..... | 27 |
| 6 lentelė. Rodikliai, lemiantys valstybinio socialinio draudimo pajamas ir išlaidas..... | 33 |
| 7 lentelė. „Nemokumo“ sąvoka Lietuvos Respublikos įstatymuose..... | 42 |
| 8 lentelė. Vidinės ir išorinės krizių priežastys..... | 43 |
| 9 lentelė. Informantų charakteristika..... | 50 |
| 10 lentelė. Diskusijos klausimynas..... | 51 |
| 11 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų ir apdraustųjų skaičius..... | 54 |
| 12 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis..... | 56 |
| 13 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus kredito įstaigoms pateiktų mokėjimo nurodymų skaičius..... | 62 |
| 14 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus perduotų sprendimų antstoliams skaičius..... | 64 |
| 15 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skaičius..... | 64 |
| 16 lentelė. Minimalaus mėnesinio atlyginimo pokytis..... | 67 |
| 17 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus galimybės ir grėsmės..... | 71 |
| 18 lentelė. VSDFV Šiaulių skyriaus stiprybės ir silpnybės..... | 72 |

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

| | |
|--|----|
| 1 pav. Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema..... | 21 |
| 2 pav. Socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus..... | 30 |
| 3 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos..... | 34 |
| 4 pav. VSDFV 2016 m. piniginės įplaukos mln. Eur..... | 35 |
| 5 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidos..... | 36 |
| 6 pav. VSDFV 2016 m. piniginės išlaidos mln. Eur..... | 36 |
| 7 pav. VSDF taikomos sankcijos..... | 38 |
| 8 pav. Empirinio tyrimo etapai..... | 46 |
| 9 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2016 m. įmokų struktūra..... | 55 |
| 10 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus ir visų teritorinių skyrių įmokų surinkimo lygis..... | 56 |
| 11 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2012-2016 m. skolingų draudėjų skaičiaus palyginimas su bendru draudėjų skaičiumi..... | 57 |
| 12 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2012-2016 m. įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika tūkst. Eur..... | 58 |
| 13 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2012-2016 m. skolingų draudėjų skaičiaus ir skolos praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika..... | 59 |
| 14 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimo ir draudėjų skaičiaus praleistais mokėjimo terminais padidėjimo/sumažėjimo tempai 2012-2016 m..... | 60 |
| 15 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2016 m. pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, struktūra..... | 61 |
| 16 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus mokėjimo nurodymais išieškotos sumos ir gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, santykis..... | 62 |
| 17 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus mokėjimo nurodymais pateiktos ir išieškotos sumos santykis..... | 63 |
| 18 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių įmonių skolos ir bankrutuojančių draudėjų skaičiaus kitimo dinamika..... | 65 |
| 19 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus skolingų draudėjų skaičiaus, minimalaus mėnesinio atlyginimo ir vidutinio darbo užmokesčio kitimo dinamika..... | 68 |
| 20 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus skolos praleistais mokėjimo terminais, nedarbo lygio ir užimtumo lygio kitimo dinamika..... | 69 |

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje socialinės apsaugos sistema vaidina svarbų vaidmenį. Kaip pavyzdį galima pateikti įvairių šalių žmones, kurie, kad šiaip taip sudurtų galus, priklauso nuo socialinės apsaugos pašalpų ir socialinės apsaugos išlaidų dalies, kurią turi padengti vyriausybė valstybės biudžete. Todėl visai logiška, kad socialinės apsaugos sistema ir ypač tie, kurie atsakingi už socialinės apsaugos schemų reguliavimą bei administravimą, turi atidžiai stebėti visus šiandieninėje visuomenėje vykstančius procesus (Pieters, 1998, 30). Socialinė apsauga yra viena iš jautriausių ekonominio ir teisinio reguliavimo sričių. Siekiant užtikrinti skirtingų gyventojų sluoksnių gyvenimo kokybę šalyje, ypatingas vaidmuo tenka socialinei apsaugai bei jos efektyvumui. Dauguma pasaulio šalių šiais laikais yra sukūrusios vienokias ar kitokias socialinės apsaugos sistemas, saugančias nuo pagrindinių socialinių rizikų (Gataūlinas, Zabaraukaitė, 2014, 33).

Valstybinis socialinis draudimas – valstybės nustatytų socialinių, ekonominių priemonių sistema, teikianti apdraustiesiems Respublikos gyventojams, taip pat įstatymo numatytais atvejais apdraustųjų šeimų nariams gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų, jei jie negali dėl įstatymo numatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba dėl įstatymo numatytų svarbių priežasčių turi papildomų išlaidų. Įgyvendinant valstybinį socialinį draudimą, dalyvauja draudėjų ir draudžiamųjų interesus ginančios organizacijos (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Valstybinis socialinis draudimas, kaip ir visa socialinė apsauga, remiasi fundamentaliais universalumo, solidarumo ir kitais principais, kurie pasireiškia dirbančių šalies gyventojų gautų pajamų perskirstymu, t. y. dirbantys žmonės sumoka įmokas, kurios panaudojamos pensininkų, neįgalųjų, bedarbių rėmimui. Taip yra įgyvendinama viena iš esminių valstybės funkcijų - kiekvieno asmens egzistavimui būtinų minimalių lėšų garantavimas¹.

Viena svarbiausių institucijų socialinės apsaugos sistemoje - Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (VSDFV) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri įgyvendina valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančius teisės aktus, uždavinius, funkcijas bei vykdo LR Vyriausybės ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos politiką. Valstybinis socialinis draudimas sudaro didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį².

Tyrimo naujumas. Lietuvos socialinio draudimo sistema remiasi einamųjų mokėjimų modeliu. Lėšos socialinio draudimo išmokoms surenkamos iš darbdavių ir darbuotojų kaip socialinio

¹ Socialinio draudimo sistema. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema.html>

² Kaip veikia „Sodra“? Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/lt/kaip-veikia-sodra>

draudimo įmokos. Valstybinio socialinio draudimo biudžetas atskirtas nuo Valstybės biudžeto. Metinis valstybinio socialinio draudimo biudžetas viršija 3 mlrd. € – tai sudaro apie 1/4 visų valstybės pajamų ir išlaidų. Valstybinį socialinį draudimą administruoja Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos³.

Ekonominė efektyvaus darbo panaudojimo problema glaudžiai susijusi su socialinėmis problemomis (Ruškytė ir kt., 2012, 31). Mokestinės pajamos, gaunamos iš darbo jėgos apmokestinimo, sudaro reikšmingą valdžios sektoriaus pajamų dalį daugelyje ES valstybių. Darbo mokesčiai ne tik suteikia valdžios sektoriui pajamų, bet ir daro įtaką darbo veiksnio paklausai bei pasiūlai. Visų pirma darbo mokesčių dydis daro įtaką namų ūkių sprendimui, ar dalyvauti darbo rinkoje ir kiek valandų dirbti. Kaip darbo paklausos pusės veiksnys, darbo mokesčiai turi įtakos įmonių sprendimams samdyti darbuotojus⁴.

Ekonomikos būklė ir padėtis visuomenėje paprastai yra tapatinama su šalies gerove, todėl artimiausio laikotarpio ekonomikos tendencijos, esamos situacijos ir ją lemiančių priežasčių įvertinimas yra visuomet aktuali tema (Valkauskas, 2015, 248).

Pasak B. Gruževskio ir I. Blažienės (2012), tik ėmus didėti darbo užmokesčiui, sumažėjus jo mokestinei naštai, gerėjant darbo sąlygoms, darbuotojai būtų suinteresuoti grįžti į (oficialiąją) darbo rinką, kas mažintų emigraciją, šešėlinės ekonomikos mastą, nedarbą. Padidėjus užimtumui ir išaugus gyventojų pajamoms, tolygiau pasiskirstytų mokestinė našta, didėtų vartojimas ir tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos tvariai ekonominei ir socialinei šalies plėtrai.

Šiame magistro studijų baigiamajame darbe dėmesys telkiamas į „Sodros“ įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones, atsirandančias problemas, jų sprendimo būdus bei tobulinimo kryptis.

Tyrimo problema. Mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų formavimo būdas. Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato, kad mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Todėl mokestį, kaip prievolę valstybei, gali nustatyti tik atitinkami mokesčių įstatymai⁵.

Pasaulinės globalizacijos sąlygomis kiekviena valstybė susiduria su vis didėjančiomis išlaidomis, kurios atitinkamai reikalauja didesnių pajamų. Pagrindinės pajamos yra kaupiamos renkant mokesčius, vadinasi, galima teigti, kad pagrindinis kiekvienos valstybės funkcijų palaikymo

³ Apsauga visoms gyvenimo akimirkoms. Prieiga per internetą: http://www.sodra.lt/uploads/documents/files/LT_ReprezentacinisLeidiny.pdf

⁴ Lietuvos ekonomikos apžvalga 2016 m. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/leidiniai/lietuvos-ekonomikos-apzvalga-2016-m-gruodis>

⁵ Mokesčių administravimas. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/cms/mokesciu-administravimas>

instrumentas yra mokesčiai. Pernelyg dideli mokesčiai ne tik daro šalį nepatrauklią investicijoms kitų šalių atžvilgiu, bet ir skatina šešėlinę ekonomiką ir gyventojų emigraciją (Beržinskienė-Juozainienė, Gelumbickienė, 2015, 23).

Be aiškios mokesčių politikos valstybė negali vykdyti politinės, ekonominės ar socialinės veiklos. Lietuvoje taikomi 24 mokesčiai, tačiau 91 proc. pajamų surenkama iš 5 mokesčių. Vieni iš griežtai teisiškai reguliuojamų privalomų mokėjimų yra mokesčiai į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą (Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymas, 2009).

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (galiojanti redakcija nuo 2017-01-01) 17 straipsnis apibrėžia draudėjų pareigas ir nurodo, kad visi draudėjai privalo teisingai ir laiku apskaičiuoti bei mokėti socialinio draudimo įmokas pagal tarifus ir terminus, nustatytus šiame įstatyme ir kituose įstatymuose. Ne visi draudėjai laiku sumoka priskaičiuotas įmokas į VSDF biudžetą.

Pasak D. Labanauskaitės ir E. Bružaitės (2015), galima išskirti įmonių nemokumo formavimąsi skatinančias išorinės aplinkos priežastis: ekonominius veiksnius (BVP dinamiką, infliaciją, mokestinės naštos dydį, nedarbo ir šešėlinės ekonomikos, korupcijos lygį), rinkos (auganti konkurencija, klientų, tiekėjų nemokumas, paklausos pokyčiai) ir kitus verslo aplinkos veiksnius (politinis, teisinis nestabilumas).

Augančios bankrutuojančių įmonių skolos sukelia socialines ir ekonomines problemas, kurias tenka spręsti ne tik darbo netekusiems ir apmokėjimo negavusiems darbuotojams, bet ir atitinkamoms institucijoms, kurių veikla neatsiejamai veikia visuomenės gyvenimo kokybę (Januševičiūtė, Jurevičienė, 2009, 33). Šių reiškinių pasekmės lemia, kad didėja nemokių draudėjų skaičius ir auga skola VSDF biudžetui.

Šis darbas padės atskleisti ir ištirti Valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo problematiką Šiaulių skyriaus pavyzdžiu, mokestinių prievolių vykdymą, jų svarbą ir priverstinio poveikio priemones, kurios taikomos nemokiems draudėjams.

Tyrimo objektas. Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimas priverstinio poveikio priemonių taikymo aspektu.

Tyrimo tikslas. Ištirti Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą Šiaulių miesto atveju ir nustatyti priverstinio poveikio priemonių taikymo priežastis bei jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti teorinius socialinio draudimo sampratos bei socialinės apsaugos sistemos aspektus, aptarti fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo ypatumus bei apžvelgti Valstybinio socialinio draudimo fondo struktūrą.

2. Išanalizuoti VSDF biudžeto administravimą reglamentuojančius norminius dokumentus.
3. Įvertinti Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones draudėjams Šiaulių skyriaus pavyzdžiu.
4. Įvertinti draudėjų nemokumo priežastis ir pateikti rekomendacijas, kurios padėtų sumažinti nemokių draudėjų skaičių.

Ginamieji teiginiai:

1. Piniginių lėšų apribojimo informacinė sistema (toliau – PLAIS) yra efektyvi priemonė surenkant įmokas į VSDF biudžetą.
2. Daugiausiai įmokų iš skolingų draudėjų yra išieškoma, teikiant mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms.
3. Makroekonominiai rodikliai lemia įmokų surinkimą į VSDF biudžetą.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė leido išanalizuoti socialinės apsaugos reikšmę, valstybinio socialinio draudimo, kaip socialinės apsaugos priemones, ypatumus, VSDF biudžeto sudarymo bei vykdymo procesus bei priverstinio poveikio priemonių taikymo aspektus. Taip pat leido išanalizuoti Lietuvos Respublikos įstatymus, teisės norminius aktus ir kitus dokumentus, reglamentuojančius valstybinį socialinį draudimą Lietuvoje ir Lietuvai tapus ES nare.

Antrinių duomenų analizė padėjo išanalizuoti ir susisteminti 2012 - 2016 metų VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo rodiklius, nemokių draudėjų skaičiaus kitimą tiriamuoju laikotarpiu, sankcijų taikymo svarbą VSDF biudžetui.

Tikslinė (focus) grupės analizė bei SSGG analizė padėjo atskleisti organizacijos galimybes, grėsmes, stiprybes ir silpnybes. Gautos ekspertų nuomonės apie Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones, privalumus ir trūkumus bei pasiūlytos tobulinimo kryptys.

Darbo struktūra. Magistro darbas yra sudarytas iš 3 dalių: teorinės dalies, metodinės dalies ir empirinės dalies, taip pat įvado, išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo bei priedų.

Tyrimo praktinė reikšmė. Atlikto tyrimo rezultatai, pateiktos rekomendacijos ir tobulinimo kryptys padės ir toliau siekti bendro tikslo mažinant įsiskolinimą VSDF biudžetui ir skolingų draudėjų skaičių.

Tyrimo imtis. Valstybinio socialinio draudimo valdybos Šiaulių skyrius. Skaičiavimams naudojami 2012 - 2016 m. duomenys.

1. VALSTYBINIS SOCIALINIS DRAUDIMAS IR JO ADMINISTRAVIMAS

1.1. Valstybinio socialinio draudimo sistema ir draudimo rūšys

1.1.1. Valstybinio socialinio draudimo turinys ir paskirtis

Siekiant užtikrinti skirtingų gyventojų sluoksnių gyvenimo kokybę šalyje, ypatingas vaidmuo tenka socialinei apsaugai bei jos efektyvumui. Dauguma pasaulio šalių šiais laikais yra sukūrusios vienokias ar kitokias socialinės apsaugos sistemas, saugančias nuo pagrindinių socialinių rizikų (Gataūlinas, Zabarauskaitė, 2014, 33).

Socialinės apsaugos sąvoka interpretuojama įvairiai. Socialinė apsauga – visuma priemonių, kurias pasitelkiant sukuriamas solidarumas tarp žmonių, netekusių darbo pajamų arba turėjusių ypatingų išlaidų (Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011, 9).

Socialinė apsauga apima visas priemones, kurių imasi valstybės arba privačios institucijos, siekdamos palengvinti namų ūkiams ir asmenims tenkančią tam tikrų rizikos veiksnių arba poreikių našta, jei ši apsauga nėra nulemta tarpusavio ar asmeninių sandorių. Rizikos veiksniai arba poreikiai, dėl kurių gali būti taikoma socialinė apsauga, yra šie: liga ir (arba) sveikatos priežiūra; negalia; senatvė; našlystė; šeima ir (arba) vaikai; nedarbas; būstas; kitur nepriskirta socialinė atskirtis⁶.

Europos Sąjungos valstybėse narėse socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros institucijos užima labai svarbią vietą valstybės funkcionavime (Greve, 2013, 47). Dabartinės globalizacijos ir transformacijos tendencijos, išoriniai ir vidiniai struktūriniai bei kultūriniai veiksniai suformuoja įvairias socialines problemas, riboja valstybės galimybes prisiimti įsipareigojimus, užtikrinančius piliečių gerovę (Guogis, Urvikis, 2011, 77).

Socialinės apsaugos sistemos tikslas – lėšas perskirstyti tarp darbingų ir nedarbingų asmenų bei gaunančiųjų mažas pajamas asmenų, apsaugoti žmones nuo socialinių rizikų bei garantuoti pajamas minimaliems poreikiams patenkinti (Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011, 19).

Visose šalyse įstatymų leidžiamoji valdžia, formuojant socialinės apsaugos sistemą, vaidina pagrindinį vaidmenį. Kai kuriose šalyse socialinės apsaugos reguliavimas pagal Konstituciją yra aiškiai apibrėžtas įstatymais, o tai reiškia, kad tik įstatymai gali ją reguliuoti ir kad ši kompetencija negali būti deleguojama kam nors kitam (Pieters, 1998, 21).

⁶ Socialinė apsauga (2014). Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=21378>

Kiekvienas autorius socialinę apsaugą apibūdina savitai. Kai kuriose šalyse socialinės apsaugos apibrėžimas pateikiamas įstatyme (Pieters, 1998, 11). Įvairūs Lietuvos ir užsienio mokslininkai valstybinį socialinį draudimą apibrėžia skirtingai (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Socialinės apsaugos sąvokos

| Lietuvos ar užsienio autorius (- iai) | Sąvokos „Socialinė apsauga“ apibrėžimas |
|--|--|
| Lietuvos Respublikos Konstitucija | Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais. |
| Socialinės apsaugos terminų žodynas (1999) | Visapusiška socialinės apsaugos sistema, padedanti valstybei laiduoti gyventojų aprūpinimą ligos, sužalojimo, senatvės, nedarbo ir kitais atvejais, suteikti papildomų pajamų nustatytiems šeimos poreikiams tenkinti. |
| Guogis, A. (2007) | Lietuvoje socialinė apsauga apima tris sudėtines dalis – socialinį draudimą, socialinę paramą ir specialiąsias (papildomas) socialines išmokas. |
| Bagdonavičius, J. (2005) | Socialinis saugumas – tai ne tik gyventojų socialinė apsauga, bet ir valdžios institucijų pasirengimas ir sugebėjimas sukurti socialinių interesų įgyvendinimo ir gynimo mechanizmą, palaikyti visuomenės socialinį stabilumą. |
| Pieters, D. (1998) | Socialinė apsauga – visuma priemonių, kurių dėka sukuriamas solidarumas tarp žmonių, netekusių (ar iškilus grėsmei netekti) darbo pajamų arba turėjusių ypatingų išlaidų. |
| Baldock, J. (2012) | Socialinė apsauga – tai valstybės skiriami pinigai ir teikiamos paslaugos savo piliečiams socialiniam draudimui, sveikatos apsaugai, mokslui, aprūpinimui būstu ir socialinėms paslaugoms. |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Bagdonavičiumi, J. (2005), Guogiu, A. (2007), Socialinės apsaugos terminų žodynu (1999), Pieters, D. (1998), Baldock, J. (2012).

Išanalizavus Lietuvos ir užsienio autorių pateiktus apibrėžimus, galima pastebėti, kad visi autoriai panašiai apibrėžia socialinę apsaugą, tačiau yra ir tam tikrų skirtumų. Vieni autoriai labiau akcentuoja valstybės teikiamą reikšmę socialinei apsaugai, kiti pabrėžia valstybės mechanizmų darnų darbą toje srityje, tačiau visi pritaria, kad socialinės apsaugos priemonėmis siekiama apsaugoti žmones nuo socialinės ir ekonominės rizikos pasekmių.

Valstybės socialinė politika – tai priemonės, kuriomis siekiama remti socialines grupes, dėl vienokių ar kitokių priežasčių patekusias į sunkesnę padėtį ir savarankiškai negalinčias jos pagerinti. Atsižvelgiant į Lietuvoje vykstančius ekonominius bei socialinius pokyčius, socialinės apsaugos sistema yra plėtojama, siekiant gerinti šią padėtį (Išoraitė, 2007, 182).

„Socialinė politika buvo sukurta tam, kad sušvelnintų kontrastus tarp vargšų ir turtingųjų, gyvenimo kontrastus tarp jaunų dirbančių žmonių ir pagyvenusių žmonių, kad užtikrintų lygias galimybes žmonėms iš skirtingų socialinių sluoksnių, garantuotų socialinį saugumą įvairiais rizikos atvejais“ (Aidukaitė, 2007).

Nė vienas žmogus nėra garantuotas, kad susidarius tam tikroms aplinkybėms, jam pavyks išvengti pavojaus sveikatai ir grėsmės netekti darbo pajamų arba patirti ypatingų išlaidų. Šios aplinkybės - tai liga, senatvė, invalidumas, darbingumo netekimas, maitintojo praradimas ir kitos (Bitinas ir kt., 2011, 42). Socialinę apsaugą reikėtų apibrėžti kaip valstybės nustatytą socialinių ir ekonominių priemonių visumą, teikiančių gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų gyventojams, kurie dėl įstatymų numatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti (Bernotas, Guogis, 2006, 14).

Pasak R. Lazutkos (2015), Lietuva turi moderniai visuomenei būdingas socialines problemas – nesiskiria nuo kitų Vakarų Europos šalių. Žvelgiant struktūriškai, Lietuvoje visos socialinės apsaugos sritys yra sukurtos, tik kai kurios jų apleistos ir prastai veikia arba egzistuoja tik popieriuje. Tad esminių pakeitimų – ko nors atsisakyti ar įvesti ką nors naujo – gal ir nereikia.

Anot A. Bitino ir kt. (2011) bei K. Schubert ir kt. (2009), pagrindinės socialinės apsaugos formos yra socialinė parama ir socialinis draudimas (žr. 2 lent.).

2 lentelė

Socialinės apsaugos sistema

| Socialinė apsauga | | | Specialios išmokos |
|---|--|--|--|
| Socialinis draudimas | Socialinė parama | | |
| | Piniginės išmokos | Socialinės paslaugos | |
| Pensijų. Ligos ir motinystės. Nedarbo. Sveikatos. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų. | Šalpos pensijos. Išmokos šeimai. Laidojimo išmokos. Kompensacijos. Kita. | Socialinės globos įstaigos. Senelių, neįgaliųjų, našlaičių globos namai. Dienos centrai. Nakvynės namai. Pagalba namuose. Slauga namuose. | Pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos. Nukentėjusiųjų asmenų valstybinės pensijos. Pareigūnų ir karių valstybinės pensijos. Mokslininkų valstybinės pensijos. Teisėjų valstybinės pensijos. Rentos buvusiesiems sportininkams. Rentos signatarams. Prezidento valstybinė renta. Kompensacinės išmokos teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniais darbuotojams. |

Šaltinis: Bitinas, A., Tartilas, J., Litvaitienė, J. (2011). Socialinė apsaugos teisė.

Valstybinis socialinis draudimas yra tam tikras kompromisas tarp „prieinamumo“ ir „priimtumo“. Socialinio draudimo atveju solidarumo sistemų nariai savanoriškai arba privalomai

patys moka draudimo įnašus arba kiti sumoka už juos, ir todėl, tokios solidarumo sistemos nariui patyrus socialinę riziką, yra galimybė gauti socialinę pašalpą (Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011, 38).

Anot R. Lazutkos: „Socialinio draudimo pripažinimas visuomenėje yra neblogas, bet turėtų būti puikus. Žmonės turėtų laikyti jį savu ir didžiuliu, kad savo įmokomis yra susikūrę neblogą apsaugos sistemą. Savarankiškai dirbančių žmonių socialinis draudimas tebėra problema. Ne visi savarankiškai dirbantys asmenys į jį pakankamai įtraukti⁷“.

Socialinė parama – tai socialinės, ekonominės, teisinės ir organizacinės priemonės, kuriomis siekiama sudaryti būtiniausias gyvenimo sąlygas asmenims (šeimoms), kurių darbo, socialinio draudimo ir kitokios pajamos dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių yra nepakankamos, kad jie (jos) galėtų pasirūpinti savimi. Socialinė parama negali užtikrinti ilgalaikio ekonominio ir socialinio saugumo, ji tik padeda žmogui išgyventi ekstremaliomis sąlygomis. Socialinė parama turi būti tokia, kad asmuo (šeima) norėtų dirbti bei taupyti (Socialinės paramos koncepcija, 1994).

Socialinės paramos schemas teikia pašalpas žmonėms, kuriems iš tikrųjų jų reikia. Paramos schemas yra finansuojamos valstybės lėšomis, todėl, prieš teikiant socialinę pašalpą potencialiam jos gavėjui, pirmiausiai gali būti patikrintos jo turimos pajamos (Pieters, 1998, 16).

Be piniginių išmokų socialinei paramai priklauso įvairių socialinių paslaugų organizavimas ir teikimas. Pavyzdžiui, globos, nakvynės namų, dienos centrų paslaugos, paslaugos namuose ir kt. A. Guogis (2008) išskiria šiuos socialinės paramos bruožus: 1) visos išlaidos dengiamos iš valstybės ar savivaldybių biudžetų, 2) įvertinant poreikį atliekami lėšų ir/arba turto testai, kuriuose atsižvelgiama į turimas pajamas ir išteklius, 3) pašalpa nustatoma tokio dydžio, kad padidintų visas pareiškėjo pajamas iki minimalaus lygio, kuris tuo metu visuomenėje pripažįstamas būtinu minimaliai pragyventi, bet jis nesiejamas su ankstesnėmis jo pajamomis ar buvusiu pragyvenimo lygiu.

Skirtumas tarp socialinio draudimo ir socialinės paramos yra tas, kad kiekvienas apsidraudęs asmuo, patekęs į socialinės rizikos situaciją, nepriklausomai nuo to, ar ji jam iš tiesų reikalinga, turi teisę gauti socialinio draudimo išmoką, o kiekvienas pretenduojantis gauti socialinę paramą yra patikrinamas, ar jo gyvenimo lygis atitinka reikalavimus paramai gauti.

Šiuolaikinė visuomenė nėra grindžiama išimtinai vienu kuriuo nors principu: laisvės, lygybės ar socialinio saugumo. Kur per daug lygiateisiškumo, pritrūksta laisvės. Teikiant prioritetą vien laisvei, nyksta solidarumas. Tik sujungus laisvės ir socialinio saugumo principus į vieną derinį, galima pasiekti tokį darbo teisės lygį, kad žmogaus orumas būtų pakankamai gerbiamas (Barancova, 2007, 180).

⁷ Jau 25 metai kartu. Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/uploads/documents/files/SoDra%2025metis%20-%20leidinys.pdf>

Anot D. Bernoto ir A. Guogio (2006), norint įveikti socialinę atskirtį, vertėtų taikyti visas įmanomas įdarbinimo ir perkvalifikavimo galimybes; nedirbantiems ir socialinę riziką patiriantiems asmenims garantuoti pakankamą valstybinės socialinės apsaugos lygį bei atskirtuosius įtraukti į kultūrinę, bendruomeninę veiklą. Taip pat būtina plačiau naudotis papildomais naujo tipo „socialiniais parametrais“, tokiais kaip: 1) „socialinė kokybė“, 2) „vystymosi gerovė“, 3) „tyrimas dalyvaujant“.

Taigi socialinio draudimo vaidmuo ilgalaikės socialinės apsaugos politikos perspektyvos požiūriu gana svarbus. Socialinis draudimas padeda suformuoti savitarpio pagalbos visuomenėje sistemą (Buškevičiūtė, 2007, 118).

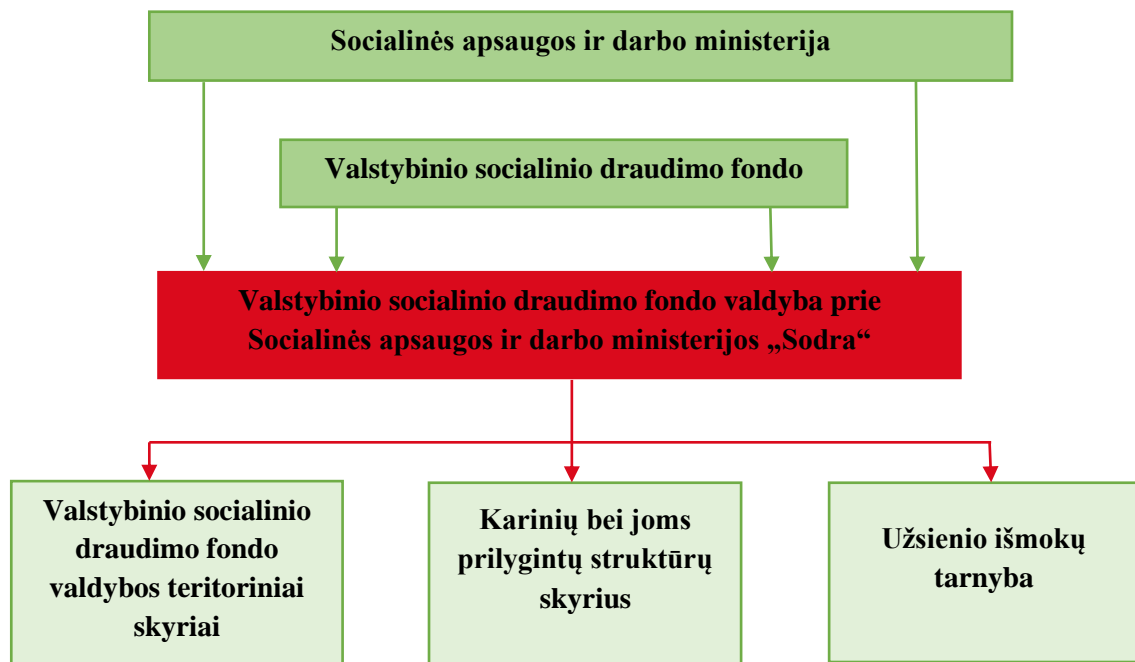
Apibendrinant galima teigti, kad socialinė apsauga yra viena jautriausių ekonominio ir teisinio reguliavimo sričių. Valstybinis socialinis draudimas sudaro didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Jis apima visus Lietuvos gyventojus, o didžioji dalis nedarbingų asmenų, vyresnio amžiaus žmonių bei mažuosius Lietuvos gyventojus auginančių asmenų gauna jo mokamas išmokas. Valstybinis socialinis draudimas, kaip ir visa socialinė apsauga, remiasi fundamentaliais universalumo, solidarumo ir kitais principais.

1.1.2. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema

Valstybinis socialinis draudimas – valstybinės socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudžiamųjų įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos (LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Pagal Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (galiojanti redakcija nuo 2017-01-01) 27 straipsnį, Lietuvos socialinio draudimo valdymo sistemą sudaro:

1. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
2. VSDF taryba.
3. VSDF valdyba.
4. VSDFV teritoriniai skyriai ir kitos įstaigos (žr. 1 pav.).



1 pav. Valstybinio socialinio draudimo valdymo sistema
Šaltinis: sudaryta pagal „Sodros“ duomenis, 2016.

Lietuvos Respublikos valstybinio draudimo įstatyme pabrėžiama, kad socialinio draudimo sistemos dalyviais yra draudėjai ir apdraustieji asmenys, socialinio draudimo rezervinis fondas, Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinė ligonių kasa, pensijų kaupimo bendrovės.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) formuoja socialinės apsaugos politiką. Ji kartu su pavaldžiomis institucijomis, socialiniais partneriais bei kitomis suinteresuotomis organizacijomis įgyvendina kiekvieno žmogaus darbo ir socialinę apsaugą, rūpinasi jo socialine gerove. SADM atsako už socialinės apsaugos ir darbo srities įstatymų leidybą, remia ir koordinuoja šalyje atliekamus šios srities mokslo tyrimus, rūpinasi pačios įsteigtų ar jai priskirtų įstaigų veikla. SADM nustato ir perspektyvinius „Sodros“ uždavinius⁸.

Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba yra lygiateisio trišalio bendradarbiavimo pagrindu sudaryta kolegiali institucija, nagrinėjanti ir priimanti sprendimus socialinio draudimo politikos įgyvendinimo klausimais (LR Valstybinis socialinio draudimo įstatymas, 1991, 29 str.).

Fondo valdyba yra socialinio draudimo fondą administruojanti centrinė institucija, kuri koordinuoja, metodiškai vadovauja ir užtikrina jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir

⁸ Kaip veikia Sodra? Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/lt/kaip-veikia-sodra>.

kokybišką darbą bei juos kontroliuoja. Pagrindinė „Sodros“ valdybos funkcija – valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo užtikrinimas.

Valdyba organizuoja privalomąjį ir savanorišką valstybinį socialinį draudimą, rengia ir vykdo valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, administruoja socialinio draudimo įmokas, užtikrina valstybinio socialinio draudimo pensijų, pašalpų ir kitų išmokų teisingą apskaičiavimą, skyrimą bei mokėjimą, organizuoja teisingą apdraustųjų asmenų duomenų tvarkymą, administruoja pensijų kaupimo dalyvių ir pensijų kaupimo sutarčių registrą, organizuoja kaupiamųjų pensijų įmokų pervedimą į pensijų kaupimo bendrovių valdomus pensijų fondus (LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas).

Valdybą sudaro 16 padalinių, kurie savo veiklą organizuoja ir planuoja pagal patvirtintą Valdybos veiklos planą. Sodros valdybai pavaldžios 12 įstaigų – 10 teritorinių skyrių, Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius ir Užsienio išmokų tarnyba.

- Teritoriniai Sodros skyriai renka valstybinio socialinio draudimo įmokas ir vykdo jų išieškojimą, tvarko apdraustųjų asmenų duomenis, kontroliuoja laikinojo nedarbingumo nustatymo teisėtumą ir pagrįstumą bei atsako, kad teisingai ir laiku būtų skiriamos ir išmokamos pensijos, pašalpos bei kitos išmokos. Tipinė valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinio skyriaus organizacinės valdymo struktūros schema pavaizduota 1 priede.
- Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius teisės aktų nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos teritorijoje organizuoja karinių ir joms prilygintų struktūrų pareigūnų valstybinį socialinį draudimą ir užtikrina Krašto apsaugos, Vidaus reikalų ministerijos, operatyvinių Muitinės departamento ir Muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnų bei Valstybės saugumo departamento valstybiniu socialiniu draudimu apdraustų asmenų duomenų tvarkymą, priskaičiuotų įmokų, baudų, delspinigių surinkimą ir išieškojimą, teisingą valstybinio socialinio draudimo išmokų skyrimą ir mokėjimą.
- Užsienio išmokų tarnyba įgyvendina ES teisyną ir tarpvalstybines sutartis, administracinius ir tarpžinybinius socialinio aprūpinimo srities susitarimus, reglamentuojančius išmokų skyrimą bei mokėjimą migruojantiems asmenims⁹.

Atsižvelgiant į pateiktą informaciją, galima daryti išvadą, kad Valstybinio socialinio draudimo sistemą sudaro: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, Valstybinio socialinio draudimo fondo

⁹ Kaip veikia „Sodra“? Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/lt/kaip-veikia-sodra>.

valdybos teritoriniai skyriai ir įstaigos. Socialinio draudimo sistemos dalyviais yra draudėjai, apdraustieji, išmokų gavėjai, Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža, Valstybinė ligonių kasa ir Pensijų kaupimo bendrovės.

1.1.3. Socialinio draudimo rūšys

Valstybinio socialinio draudimo paskirtis – teikti apdraustiesiems šalies gyventojams ir jų šeimų nariams gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų, jeigu jie negali dėl įstatymų numatytų svarbių priežasčių aprūpinti iš darbo ir kitų pajamų arba turi papildomų išlaidų (Buškevičiūtė, 2007, 118).

LR Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatytos šios socialinio draudimo rūšys:

1. Pensijų socialinis draudimas.
2. Ligos socialinis draudimas.
3. Motinystės socialinis draudimas.
4. Nedarbo socialinis draudimas.
5. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2017 metų rodiklių patvirtinimo įstatyme (2016 m. gruodžio 22 d. Nr. XIII-174) patvirtinti Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai 2017 metams:

1. Pensijų socialinis draudimas – 23,3 proc.
2. Ligos socialinis draudimas – 1,2 proc.
3. Motinystės socialinis draudimas – 2,2 proc.
4. Nedarbo socialinis draudimas – 1,1 proc.
5. Bendras šalies nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įmokos – 0,2 proc.
6. Keturios nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo tarifų grupės:
 - a. I grupė – 0,18 proc., II grupė – 0,39 proc., III grupė – 0,9 proc., IV grupė – 1,8 proc.

Didžiausią Fondo biudžeto dalį sudaro pajamos, gautos iš darbdavių ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokų. 3 lentelėje pavaizduoti bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo pasikeitimai laikotarpiu nuo 2000 metų iki 2017 metų.

Bendrojo Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo pasiskirstymas pagal socialinio draudimo rūšis 2000-2017 metais

| Metai | Bendras tarifas (%) | Pensijų socialiniam draudimui (%) | Ligos ir motinystės socialiniam draudimui | Nedarbo socialiniam draudimui | Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui | Sveikatos draudimui |
|-------------|---------------------|-----------------------------------|---|-------------------------------|--|---------------------|
| 2000 | 34 | 25 | 3,5 | 1,5 | 1 | 3 |
| 2001 | 34 | 25 | 3,5 | 1,5 | 1 | 3 |
| 2002 | 34 | 25 | 3,5 | 1,5 | 1 | 3 |
| 2003 | 34 | 25,9 | 3,3 | 1,5 | 0,3 | 3 |
| 2004 | 34 | 25,9 | 3,3 | 1,5 | 0,3 | 3 |
| 2005 | 34 | 26 | 3,3 | 1,4 | 0,3 | 3 |
| 2006 | 33,7 | 26,1 | 3,3 | 1,3 | 0,2 | 3 |
| 2007 | 33,7 | 26,2 | 3,3 | 1,2 | 0,2 | 3 |
| 2008 | 33,7 | 26,35 | 3,4 | 0,95 | 0,2 | 3 |
| 2009 | 39,8 | 26,3 | 3,4 | 1 | 0,2 | 9 |
| 2010 - 2017 | 39,8 | 26,3 | 3,4 | 1,1 | 0,2 | 9 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal „Sodros“ ir LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis.

Darbdavio ir darbuotojo įmokos apskaičiuojamos kaip darbuotojui mokamo atlyginimo procentas. Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas buvo patvirtintas 1991 metais ir iki 2000 metų nesikeitė. Jo dydis buvo 31 proc. nuo apskaičiuoto darbo užmokesčio, iš kurio 30 proc. mokėjo darbdavys ir 1 proc. darbuotojas. Nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2005 m. gruodžio 31 d. Seimas nustatė 34 proc. įmokų tarifą (31 proc. moka darbdavys, o 3 proc. – darbuotojas). Nuo 2006 m. sausio 1 d. nelaimingų atsitikimų darbe įmokos tarifas pradėtas diferencijuoti pagal draudėjų rizikingumo ir traumatizmo rodiklius įmonėse¹⁰.

Nuo 2017 m. sausio 1 d. praplėstas apdraustųjų ratas. Tokiu būdu tam tikrų kategorijų asmenims (pvz., savarankiškai dirbantiems asmenims) suteiktos papildomos socialinės garantijos. Socialiniu draudimu apdraudus platesnį asmenų ratą bei nustatčius daugiau socialinio draudimo rūšių, užtikrinamos didesnės socialinio draudimo garantijos asmenims tais atvejais, kai pastarieji dėl

¹⁰ Socialinio draudimo sistema. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema.html>.

vienokių ar kitokių priežasčių neteks pajamų iš savo veiklos (darbo užmokesčio, individualios veiklos pajamų ir pan.)¹¹.

Siekiant užtikrinti, kad skirtingą darbinę veiklą vykdančios žmonės turėtų daugiau socialinių garantijų ir jų socialinė apsauga būtų vienodesnė, pasikeitė valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupės, įmokų tarifai. Nuo šiol daugiau dirbančiųjų susirgę galės gauti ligos išmoką, bus draudžiami pensijų, motinystės, nedarbo valstybiniu socialiniu draudimu, privalomuoju sveikatos draudimu¹².

Nuo 2017-ųjų valstybiniu socialiniu ligos ir motinystės draudimu ne tik motinystės, bet ir ligos išmokoms gauti draudžiami:

1. Individualią žemės ūkio veiklą (nuo 4 EDV) vykdančias asmenys.
2. Šeimynos dalyviai.
3. Asmenys, kurie verčiasi individualia veikla, išskyrus verslo liudijimus turinčius asmenis.
4. Individualių įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai ir ūkinių bendrijų tikrieji nariai.
5. Krašto apsaugos sistemos profesinės karo tarnybos kariai, taip pat kariai savanoriai ir kiti aktyviojo rezervo kariai.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje valstybinis socialinis draudimas susideda iš pensijų draudimo, ligos ir motinystės draudimo, draudimo nuo nedarbo, sveikatos draudimo ir draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe. Nuo 2017 m. sausio 1 d. praplėstas apdraustųjų Lietuvoje ratas, siekiant užtikrinti, kad skirtingą darbinę veiklą vykdančios žmonės turėtų daugiau socialinių garantijų ir socialinė apsauga būtų vienodesnė.

1.1.4. Lietuvoje ir Europos Sąjungoje socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai

Pagrindines teises į socialinę apsaugą numato 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija. 52 straipsnis pabrėžia, kad „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“ 53 straipsnyje akcentuojama, kad „Valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką.“ Konstitucijos nuostatos pateikiamos įstatymuose, kuriuos priima Lietuvos Respublikos Seimas.

¹¹ BNS Spaudos centras. Prieiga per internetą: <http://sc.bns.lt/view/item/207523>.

¹² Daugiau socialinių garantijų dirbantiems. Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/lt/naujienos/daugiau-socialiniu-garantiu-dirbantiems>.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) atsako už socialinės apsaugos ir darbo srities įstatymų leidybą, taip leidžia įsakymus, reguliuojančius operatyvią socialinės apsaugos veiklą. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užtikrina valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų vykdymą.

Fondo valdyba kaip institucija, administruojanti socialinį draudimą, savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymu (1992) bei kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, taip pat Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymais, Fondo valdybos direktoriaus įsakymais bei kitais teisės aktais.

4 lentelė

Teisės aktai, reglamentuojantys socialinį draudimą Lietuvoje

| Metai | Įstatymas (Teisės aktas) |
|-------|---|
| 1991 | Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas |
| 1994 | Lietuvos Respublikos valstybinių socialinių pensijų draudimas |
| 1996 | Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas |
| 1999 | Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas |
| 2003 | Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas |
| 2005 | Lietuvos Respublikos vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. Nutarimo Nr. 647 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“ |
| 2016 | Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 pakeitimo įstatymas |
| 2016 | Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2017 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDF valdybos duomenis.

Socialinė politika ir socialinių paslaugų teikimas Europos Sąjungoje išgyvena didelius pokyčius ir susiduria su esminiais iššūkiais. Daugiausia šiuos pasikeitimus sukelia demografinės, socialinės ir ekonominės tendencijos ir jų veikiamas visų rūšių asmeninių socialinių paslaugų poreikio didėjimas ir pasikeitimas. Socialinės apsaugos uždaviniai ir už tų uždavinių įgyvendinimą atsakingos institucijos vis dar yra diskusijų centre daugelyje šalių. Pagrindinė debatų tema – esminiai socialinės apsaugos sistemų skirtumai ir įvairūs kompromisai, kurie kiekvienoje šalyje skirtingi, pvz., santykis tarp valstybinio ir privataus sektoriaus¹³.

¹³ Europos Sąjungos socialinis draudimas. „Sodra“ intranetas.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, vyksta sėkmingas bendradarbiavimas su kitomis Rytų, Vidurio bei Vakarų Europos šalių valstybinio socialinio draudimo įstaigomis. Po įstojimo į ES Lietuvos socialinis draudimas vykdomas, remiantis nacionaliniais teisės aktais, dvišalėmis ir daugiašalėmis sutartimis dėl socialinės apsaugos (Dranickaitė, Karpinaitė, 2010). Socialinį draudimą Europos Sąjungoje reglamentuoja ES socialinės apsaugos koordinavimo reglamentai (žr. 5 lent.).

5 lentelė

Teisės aktai, reglamentuojantys socialinę apsaugą ES

| Metai | Įstatymas (Teisės aktas) | Skelbimo data |
|-------|---|-------------------------|
| 1971 | Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, persikeliantiems bendrijoje | 1971 m. birželio 14 d. |
| 1972 | Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 574/72 nustatantis reglamento (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems bendrijoje, įgyvendinimo tvarką | 1972 m. kovo 21 d. |
| 2004 | Reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo | 2004 m. balandžio 29 d. |
| 2009 | Reglamentas (EB) Nr. 987/2009, nustatantis Reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo įgyvendinimo tvarką | 2009 m. rugsėjo 16 d. |
| 2012 | Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) Nr. 465/2012, kuriuo iš dalies keičiamas reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo ir reglamentas (EB) Nr. 987/2009, nustatantis reglamento (EB) Nr. 883/2004 įgyvendinimo tvarką | 2012 m. gegužės 22 d. |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDF valdybos duomenis.

Europos Sąjungos teisės aktai nekelia bendrų reikalavimų valstybėms narėms dėl socialinės apsaugos lygio bei struktūros, o socialinės apsaugos sistemai keliami reikalavimai atsiranda kaip tam tikrų pamatinių Europos Sąjungos principų taikymo padariniai (Dromantienė, 2008, 15).

Nuo 2010 m. gegužės 1 d. Europos Sąjungos valstybėms narėms buvo pradėti taikyti nauji socialinės apsaugos sistemų koordinavimo reglamentai, t. y. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo

ir 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 987/2009, nustatantis Reglamento (EB) Nr. 883/2004 įgyvendinimo tvarką¹⁴.

Atlikus teisės aktų, reglamentuojančių socialinio draudimo veiklą, analizę, daroma išvada, kad socialinį draudimą reglamentuoja LR Konstitucija, LR įstatymai, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymai, Fondo valdybos direktoriaus įsakymai ir kiti teisės aktai bei taisyklės. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvos socialinis draudimas vykdomas, remiantis nacionaliniais teisės aktais, dvišalėmis ir daugiašalėmis sutartimis.

1.2. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandara ir vykdymas

1.2.1. Valstybinio socialinio draudimo mokesčių administravimo infrastruktūra

Siekiant sukurti darnią šiuolaikinę Lietuvos mokesčių sistemą, skatinančią sparčią ekonomikos raidą, užtikrinančią stabilias biudžetų pajamas, teisingą ir proporcingą mokesčių paskirstymą, teisingą konkurenciją, buvo priimti ir įsigaliojo nauji mokesčių įstatymai. Jie parengti vadovaujantis bendrais apmokestinimo principais ir suderinti su apmokestinimą ES reglamentuojančiais teisės aktais (Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, 2016).

Pagrindinis mokesčių sistemos tikslas – užtikrinti būtinas valstybės pajamas, efektyvų ekonomikos funkcionavimą, mokesčių mokėtojų ekonominį pajėgumą ir sąlygas socialiniam teisingumui. Mokesčių sistemos efektyvus rezultatas yra subalansuoti valstybės biudžetai, efektyvi verslo veikla, gerėjantys makroekonomikos rodikliai, pajamų racionalus perskirstymas socialiniu ir ekonominiu aspektais (Ruškytė, Rutkauskas, Navickas, 2012, 67).

Mokesčiai – įstatymų tvarka viešosios valdžios nustatyta privaloma piniginė prievolė (įmoka), už kurią jokia specialia paslauga mokesčio mokėtoju nėra atlyginama (Stačiokas, Rimas, 2004, 4). Mokesčiai yra nepaprastai svarbūs nacionaliniam suverenitetui. Mokestinės pajamos suteikia vyriausybėms lėšų, reikalingų joms išsilaikyti ir veiksmingai funkcionuoti. Dėl šios priežasties įgaliojimus rinkti mokesčius ir nustatyti jų tarifus turi šalių vyriausybės¹⁵.

Mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų formavimo būdas. Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato, kad mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos

¹⁴ ES Socialinės apsaugos sistemų koordinavimas. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas-ir-es/europos-sajunga-2330/es-migrantu-socialine-apsauga/es-socialines-apsaugos-25fc.html>

¹⁵ Mokesčiai. Vidaus rinkos ir ekonomikos augimo skatinimas. Prieiga per internetą: <https://bookshop.europa.eu/lt/mokes-iai-pbNA0115038/?CatalogCategoryID=sciep2OwkgkAAAE.xjhtLxJz>

Respublikos įstatymai. Todėl mokesčių, kaip prievolę valstybei, gali nustatyti tik atitinkami mokesčių įstatymai¹⁶.

Lietuvos mokesčių sistema yra vis dar besiformuojanti, nuolat keičiama ir tobulinama. Europos Komisija 2015 metų ES valstybių ataskaitoje pabrėžė, kad Lietuvai būtina tobulinti mokesčių sistemą, nes taip siekiama, kad šalies ekonomika augtų (Beržinskienė-Juozainienė, Gelumbickienė, 2015, 23).

Lietuvos Respublikos mokesčių sistema derinama prie ES fiskalinės politikos nuostatų, įvertinama kitose šalyse taikomų mokesčių praktika, siekiama sukurti konkurencingą mokesčių sistemą. Mokesčių sistema nuolat keičiama ir tobulinama: tikslinamos mokesčių rūšys, mokesčių objektai, keičiamos tam tikros nuostatos, tarifai, kad taip būtų užtikrinamos biudžeto pajamų įmokos, jų ritmingumas (Ruškytė, Rutkauskas, Navickas, 2012, 92).

Mokesčiai, vykdydami fiskalinę ir ekonominę funkcijas, išreiškia tam tikrus mokestinius santykius. Mokesčių fiskalinė funkcija veikia mokesčių mokėtojo santykius su valstybe, o ekonominė funkcija – valstybės santykius su mokesčių mokėtoju (Novošinskienė, 2013, 222).

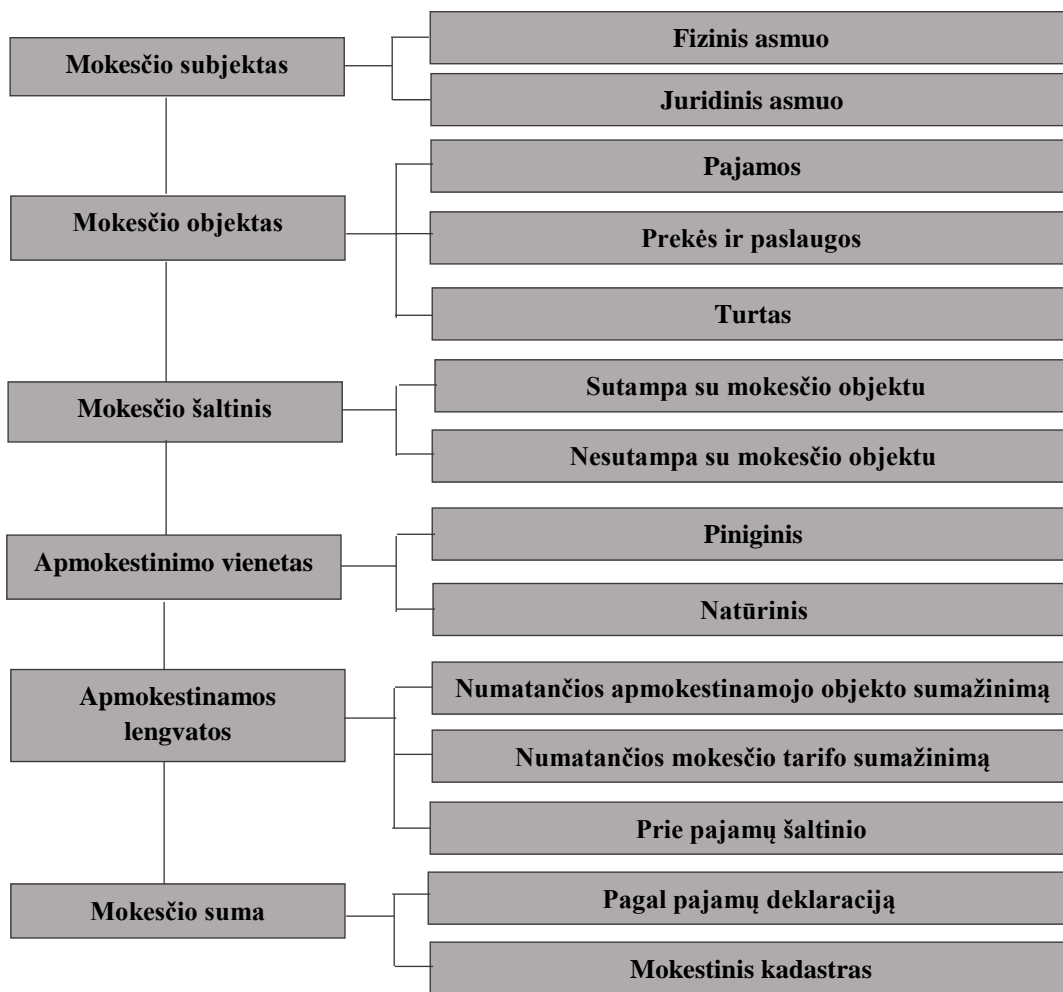
Mokesčių kaip sistemos elementų vaidmuo įvairus: tai ir privalomojo pobūdžio mokėjimų valstybei (savivaldybei) tarifas, ir mokesčio subjektas, objektas, apmokestinimo vienetą, mokesčių lengvatos, mokesčio suma ir kt. Šiuos mokesčių elementus jungia vadinamosios apmokestinimo priemonės, kurias taikant įgyvendinami visi mokesčiai (Ruškytė ir kt., 2012, 68).

Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004) nustato pagrindines sąvokas ir taisykles, kurių būtina laikytis vykdant mokesčių įstatymus, pagrindinius apmokestinimo mokesčiais teisinio reglamentavimo principus, įtvirtina Lietuvos Respublikoje taikomų mokesčių sąrašą, nustato mokesčių administratoriaus funkcijas, teises ir pareigas, mokesčių mokėtojo teises ir pareigas, mokesčių apskaičiavimą ir sumokėjimą, mokesčio bei su juo susijusių sumų priverstinio išieškojimo bei mokestinių ginčų nagrinėjimo tvarką (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004).

Ekonomistai išskiria socialinio draudimo mokesčio subjektą ir objektą (žr. 2 pav.):

1. Mokesčio subjektas – tai visi viešieji ir privatūs juridiniai asmenys, taip pat fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas.
2. Mokesčio objektas – tai darbo užmokestis ir pajamos (Buškevičiūtė, 2005, 118).

¹⁶ Mokesčių administravimas. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/cms/mokesciu-administravimas>.



2 pav. Socialinio draudimo mokesčio instrumentarijus
Šaltinis: E. Buškevičiūtė (2005), D. Ruškytė ir kt. (2012)

Atitinkamus mokesčius Lietuvoje nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Lietuvos Respublikos Seimas turi užtikrinti, kad Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymai, nustatantys naują mokestį, naują mokesčio tarifą, mokesčio lengvatą, sankcijas už mokesčių įstatymų pažeidimus, įsigaliojūt ne anksčiau kaip po šešių mėnesių nuo jų paskelbimo dienos (LR Mokesčių administravimo įstatymas, 2004).

Visose šalyse mokesčius turi mokėti tiek ūkio subjektai, tiek gyventojai. Kiekvienoje šalyje mokesčiai skirtingi. Dažnai taikomi mokesčiai priklauso nuo šalies ekonominių sąlygų. Mokesčių sistemai ir mokesčių lygiui įtakos turi valstybės sandara, įgyvendinama ūkio bei nuosavybės politika, kiti faktoriai (Buckiūnienė, 2005, 45).

Lietuvos mokesčių sistemą sudarantys mokesčiai išvardinti Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje. Pagal šį įstatymą yra administruojami 24 mokesčiai, tarp jų ir valstybinio socialinio draudimo įmokos bei įmokos į Garantinį fondą. Nuo 2017 metų sausio 1 d.

Garantinio fondo lėšas, iš kurių mokamos išmokos darbuotojams, kurių nesumokėjo bankrutuojantis darbdavys, administruoja „Sodra“.

Apibendrinus galima teigti, kad pagrindinis mokesčių sistemos tikslas yra užtikrinti efektyvų ekonomikos funkcionavimą, mokesčių mokėtojų ekonominę pajėgumą ir sąlygas socialiniam teisingumui. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas yra pagrindinis įstatymas, kuris nustato pagrindines mokesčių mokėtojo teises bei pareigas, nustato mokesčių administratoriaus funkcijas.

1.2.2. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymas ir vykdymas

Lietuvos Respublikos valstybinis socialinis draudimas veikia kaip savarankiška finansų ir kredito sistemos grandis, kurios pagrindas yra Lietuvos Respublikos socialinio draudimo biudžetas. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo biudžetas yra savarankiškas ir neįtraukiamas į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetus¹⁷.

Valstybinio socialinio draudimo įstatymas reglamentuoja Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau – Fondas) biudžeto sudarymą ir valdymą. Fondo biudžeto sudarymą, vykdymą ir finansinę atskaitomybę taip pat reglamentuoja Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės (Guogis, Bitinas, 555).

Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatyta, kad VSDF – centralizuoti tiksliniai finansiniai ir materialiniai ištekliai, kurie įtraukiami į apskaitą nuo valstybės ir savivaldybių biudžetų atskirtame Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžete ir naudojami valstybiniam socialiniam pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo bei nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimui finansuoti, valdyti ir administruoti. Fondo veiklą ir pagrindinius jo valdymo principus reglamentuoja Valstybinio socialinio draudimo ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymai, kiti teisės aktai, reglamentuojantys socialinio draudimo ir fondo veiklos sritis (Valstybinio audito ataskaita, 2015).

Fondo biudžeto projektą rengia ir nustatyta tvarka pateikia Vyriausybei Fondo valdyba. Fondo biudžeto projektą svarsto Fondo taryba ir nustatyta tvarka pateikia Vyriausybei Fondo tarybos išvadą. Fondo biudžeto pajamų ir išlaidų klasifikaciją bei pinigų srautų klasifikaciją tvirtina Vyriausybė ar

¹⁷ Šiuolaikinės Lietuvos socialinės apsaugos sistemos organizavimas. Prieiga per internetą: [https://www.mruni.eu/mru_lt dokumentai/katedros/viesojo administravimo_katedra/paskaitu_konspektai/SIV LT%20SS%20sistema.pdf](https://www.mruni.eu/mru_lt dokumentai/katedros/viesojo administravimo_katedra/paskaitu_konspektai/SIV_LT%20SS%20sistema.pdf).

jos įgaliota institucija. Vyriausybė kartu su atitinkamų metų Fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymo projektu Seimui pateikia:

1. Fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto aiškinamąjį raštą.
2. Fondo tarybos išvadą.
3. Bendrojo valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo pagrindimą, nurodydama draudėjų ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifų atskiroms draudimo rūšims bei valstybinio socialinio draudimo įmokų valstybinio socialinio draudimo bazinei pensijai gauti dydžius.
4. Kitų dvejų metų numatomus rodiklius (Buckiūnienė ir kt., 2003, 136).

Nuo pat pradžių buvo siekiama, kad socialinis draudimas būtų savarankiškas. Tai pasireiškė socialinio draudimo biudžeto atskyrimu nuo valstybės biudžeto. Valstybinio socialinio draudimo biudžeto atskyrimas nuo valstybės biudžeto reiškė, kad jo lėšos naudojamos tik Valstybinio socialinio draudimo įstatyme numatytoms išmokoms¹⁸.

2016 metai Valstybinio socialinio draudimo fondui (VSDF) buvo ypatingi. Pagrindinės priežastys, lėmusios nedeficitinį biudžeto rezultatą, pasak „Sodros“ direktoriaus Mindaugo Sinkevičiaus, buvo stiprėjanti ekonomika ir besiplečianti darbo rinka.

Stabilizuojantis ekonomikai, didėjant atlyginimams, rezultatai gerėjo: planuojama, kad 2017 m. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos sudarys daugiau kaip 3,739 mlrd. eurų, išlaidos sieks apie 3,707 mlrd. eurų (pajamos viršija išlaidas 31,5 mln. eurų). Po dešimties metų pertraukos tai būtų pirmas nedeficitinis 2017 m. „Sodros“ biudžetas¹⁹.

Apibendrinus galima teigti, kad Lietuvos Respublikos valstybinis socialinis draudimas veikia kaip savarankiška finansų ir kredito sistemos grandis, kurios pagrindas yra Lietuvos Respublikos socialinio draudimo biudžetas. Stiprėjanti ekonomika ir besiplečianti darbo rinka 2016 m. pagerino įmokų surinkimo rezultatus ir planuojama, kad ir 2017 metais „Sodros“ biudžetas bus nedeficitinis.

1.2.3. Fondo biudžeto pajamos ir išlaidos

Fondo biudžeto pajamos planuojamos kiekvienai socialinio draudimo įmokų mokėtojų grupei, atsižvelgiant į šalies ekonominės raidos scenarijų, numatomus socialinio draudimo įmokų tarifus atskiroms socialinio draudimo rūšims, paskutinių 2 metų draudžiamųjų pajamų bazės ir valstybinio

¹⁸ Socialinis draudimas. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-draudimas.html>.

¹⁹ Socialinio draudimo sistema. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-draudimas/socialinio-draudimo-sistema.html>

socialiniu draudimu apdraustųjų skaičiaus kitimą²⁰.

Socialinės apsaugos sistemos finansavimas gali būti vykdomas socialinio draudimo įmokomis, mokesčiais arba mišriai (socialinio draudimo įmokomis ir mokesčiais). Vienas pagrindinių socialinės apsaugos sistemų finansavimo šaltinių – valstybinio socialinio draudimo įmokos, kurias moka patys apdraustieji ir jų darbdaviai (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2016).

Biudžeto pajamų ir išlaidų kiekvieno straipsnio suma priklauso nuo atitinkamų rodiklių (žr. 6 lent.).

6 lentelė

Rodikliai, lemiantys valstybinio socialinio draudimo fondo pajamas ir išlaidas

| Įmokų ir išlaidų rūšys | Rodikliai |
|---|---|
| Draudėjų įmokos | <ol style="list-style-type: none"> 1. Dirbančiųjų pagal darbo sutartis asmenų skaičius. 2. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis. 3. Draudimo įmokų tarifas. 4. Draudėjų išskolinimų šiam biudžetui metų pabaigoje ir pradžioje. |
| Apdraustųjų įmokos | <ol style="list-style-type: none"> 1. Apdraustųjų darbuotojų bendras skaičius. 2. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis. 3. Įmokų tarifas. |
| Individualių įmonių savininkai ir ūkininkai | <ol style="list-style-type: none"> 1. Apdraustųjų skaičius. 2. Įmokų tarifas. |
| Senatvės pensija | <ol style="list-style-type: none"> 1. Pensijas gaunančių asmenų skaičius. 2. Dirbančių ir nedirbančių asmenų skaičius. 3. Vidutinės pensijos dydis. |
| Ligos ir motinystės (tėvystės) išmoka | <ol style="list-style-type: none"> 1. Apdraustųjų skaičius. 2. Apmokėtų nedarbingumo dienų vienam apdraustajam skaičius. 3. Vidutinis vieno darbuotojo vienos dienos darbo užmokestis. 4. Pašalpos dydžio koeficientas. |
| Nedarbo išmoka | <ol style="list-style-type: none"> 1. Bendra įmokų suma. 2. Įmokų tarifas. |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis Buckiūnienė ir kt. (2003).

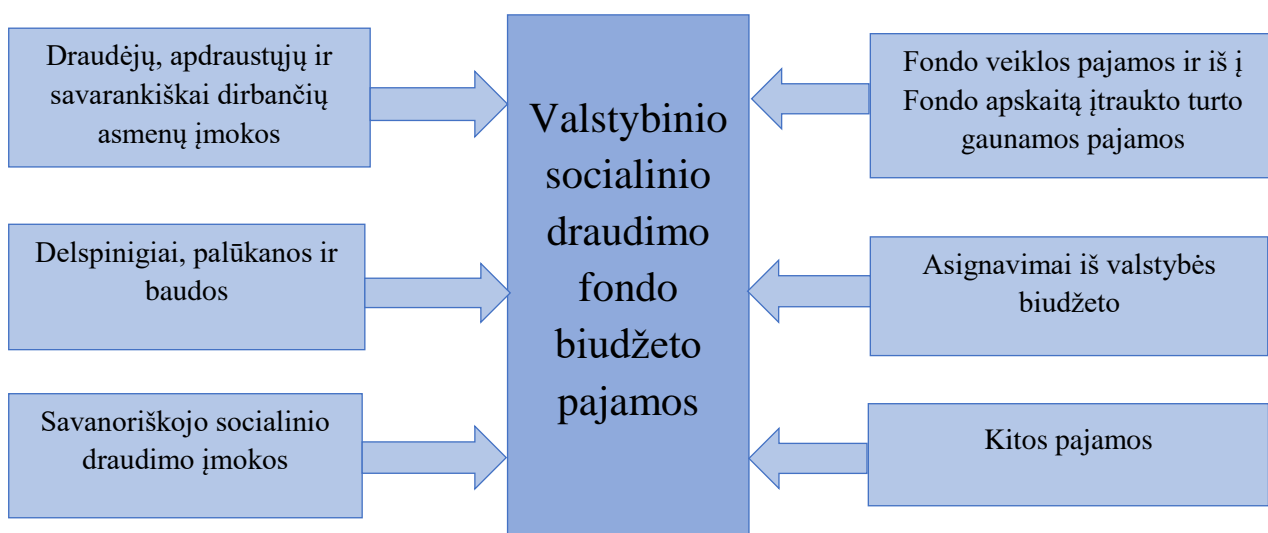
Bendra biudžeto numatoma (planuojama) pajamų suma gaunama sudėjus kiekvieno pajamų straipsnio sumas. Fondo biudžeto vykdymo išlaidų suma gaunama sudėjus visų draudimo rūšių (išlaidų straipsnių) bendras sumas (Buckiūnienė, 2003, 144).

²⁰ Fondo biudžeto pajamos. Prieiga per internetą:

<https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.56FC8DE08483/vRuZiQxfGj>

Darbdavio įmokos apskaičiuojamos pagal nominalaus darbo užmokesčio, mokamo darbuotojui, tam tikrą procentą, tai yra darbuotojo darbo užmokesčio iki jo paties įmokų ir pajamų mokesčio atskaitymo. Darbuotojo įmokos taip pat nustatomos pagal jo darbo užmokestį. Darbdavio įmokas sudaro išlaidos, išskaitomos iš jo veiklos pajamų (Guogis, Bitinas, 2011, 553).

Fondo biudžeto pajamas sudaro draudėjų, apdraustųjų, savarankiškai dirbančių bei savanoriškuoju socialiniu draudimu apsidraudusių asmenų įmokos. Į Fondo biudžeto pajamas taip pat įtraukiami delspinigiai, palūkanos ir baudos, asignavimai iš valstybės biudžeto, Fondo veiklos pajamos ir iš į Fondo apskaitą įtraukto turto gaunamos pajamos bei kitos pajamos (žr. 3 pav.)



3 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymą, 2001

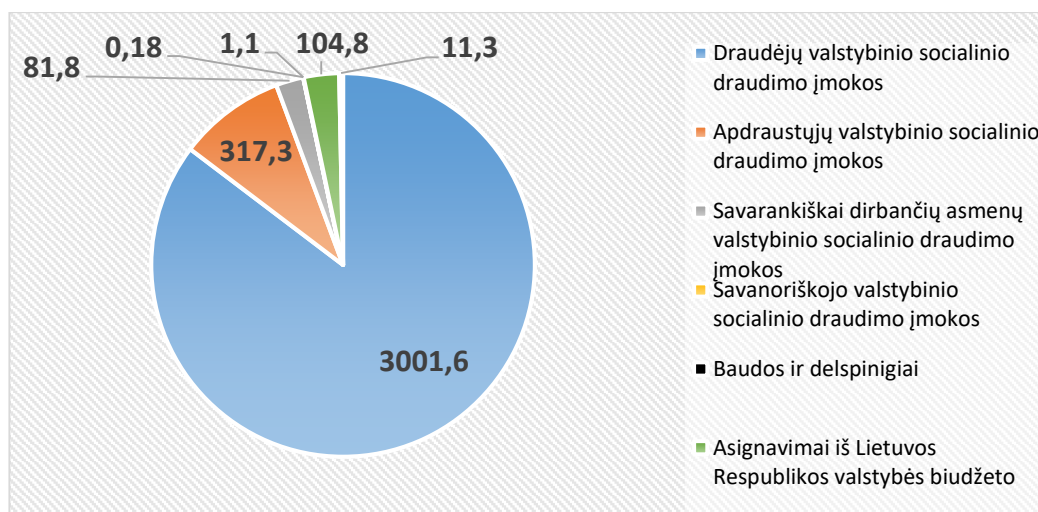
Fondo biudžeto pajamos yra planuojamos kiekvieniems metams. Pagal LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymą (2001) Fondo biudžeto pajamos, gaunamos iš įmokų, kitiems biudžetiniams metams planuojamos kiekvienai įmokų mokėtojų grupei. Draudėjų ir apdraustųjų įmokos yra planuojamos atsižvelgiant į Finansų ministerijos parengtą atitinkamų metų šalies ekonominės raidos scenarijų, kitiems biudžetiniams metams numatomus įmokų tarifus atskiroms socialinio draudimo rūšims, draudžiamųjų pajamų bazės ir apdraustųjų skaičiaus kitimą per paskutinius dvejus metus.

Savarankiškai dirbančių asmenų ir savanoriškuoju socialiniu draudimu apsidraudusių asmenų įmokos planuojamos atsižvelgiant kitiems biudžetiniams metams numatomus minimaliosios mėnesinės algos (toliau – MMA) dydžius.

Delspinigiai, palūkanos ir baudos yra planuojami atsižvelgiant į delspinigių, palūkanų ir baudų sumas, priskaičiuotas per paskutinius dvejus metus, taip pat kitiems biudžetiniams metams

numatomus draudėjų įsiskolinimo, delspinigių ir palūkanų dydžius. Asignavimai iš valstybės biudžeto Fondo biudžetui skiriami atsižvelgiant į Fondo finansinę padėtį, kai dėl Seimo ar Vyriausybės priimtų teisės aktų padidėja Fondo išlaidos arba sumažėja jo pajamos, o įmokų tarifai atskiroms socialinio draudimo rūšims nekeičiami arba keičiami nepakankamai. Sprendimą dėl šių papildomų asignavimų priima Seimas, tvirtindamas Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų atitinkamų metų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą ir Fondo biudžetą atitinkamiems finansiniams metams (LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

4 paveiksle pavaizduotos 2016 metų VSDF biudžeto pinigų įplaukos - per ataskaitinį laikotarpį į VSDF biudžeto pajamas įskaitomos gautos draudėjų, apdraustųjų įmokos ir kitos lėšos.

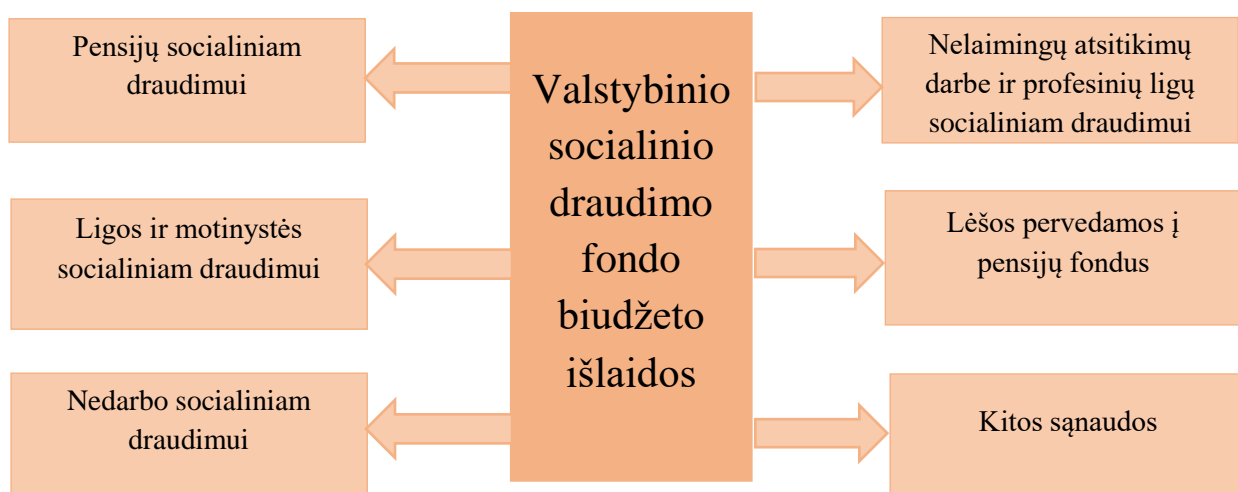


4 pav. 2016 m. VSDF piniginės įplaukos, mln. Eur

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV statistinių duomenų portalo duomenis, 2017

Pagrindinis ir lemiantis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamų šaltinis yra draudėjų ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokos. Atsižvelgiant į pateiktus duomenis 2016 metais draudėjų valstybinio socialinio draudimo įmokos sudarė 85,3 proc., o apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokos sudarė 9 proc. visų VSDF biudžeto pajamų.

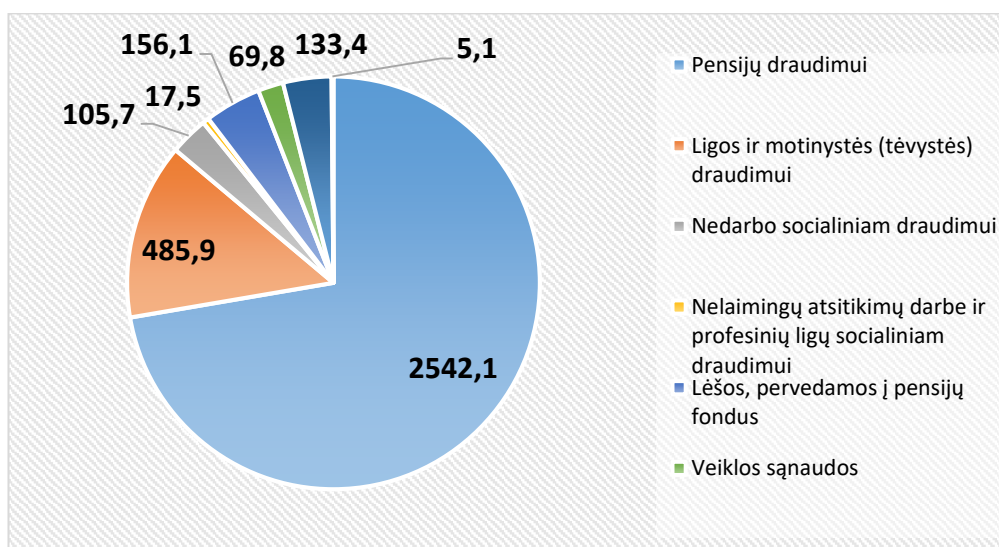
Fondo biudžeto išlaidų pagrindą sudaro Fondo išlaidos atskirų rūšių socialiniam draudimui – tai pensijų socialiniam draudimui, ligos ir motinystės socialiniam draudimui, nedarbo socialiniam draudimui, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui bei lėšos, pervedamos į pensijų fondus.



5 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto išlaidos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymą, 2001

Fondo biudžeto išlaidas taip pat sudaro kitos pajamos, tai: Fondo veiklos sąnaudos, Fondo išlaidos išmokoms, kurioms taikomos tarptautinės sutartys ar Europos Sąjungos reglamentai dėl socialinės apsaugos, neatgautinos ir abejotinai atgautinos sumos (žr. 5 pav.)



6 pav. 2016 m. VSDF piniginės išlaidos, mln. Eur

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV statistinių duomenų portalo duomenis, 2017

Fondo biudžeto išlaidos kitiems biudžetiniams metams planuojamos atskiroms socialinio draudimo rūšims, atsižvelgiant į šalies ekonominės raidos scenarijų, demografinius rodiklius, kitiems biudžetiniams metams numatomus įmokų tarifus atskiroms socialinio draudimo rūšims,

draudžiamųjų pajamų bazės, taip pat apdraustųjų ir socialinio draudimo išmokų gavėjų skaičiaus kitimą per paskutinius dvejus metus (LR VSDF biudžeto sandaros įstatymas, 2001).

Lėšos, pervedamos į pensijų fondus, planuojamos atsižvelgiant į kitiems biudžetiniams metams patvirtintą pensijų socialinio draudimo įmokų tarifą pensijų kaupimui, taip pat šalies ekonominės raidos scenarijų, sudariusių pensijų kaupimo sutartis asmenų skaičių. 6 paveiksle pavaizduotas 2016 metų VSDF biudžeto pinigų išlaidos.

Atsižvelgiant į pateiktus duomenis galima teigti, kad didžiausią išlaidų dalį sudaro išmokos pensijų socialiniam draudimui ir ligos ir motinystės (tėvystės) draudimui. 2016 metais išmokos pensijų socialiniam draudimui sudarė 72,3 proc., o ligos ir motinystės (tėvystės) draudimui - 14 proc. visų VSDF biudžeto išlaidų.

O. G. Rakauskienė (2006) pabrėžia, kad Fondo biudžeto išlaidos nuolat didėja ir tai yra nesulaikomas ir natūralus reiškinys, atsižvelgiant į visuomenės senėjimo procesą, kuris pastebimas civilizuose pasaulio šalyse.

Apibendrinant galima teigti, kad Fondo biudžetą sudaro VSD pajamos ir VSD išlaidos. Pajamos sudaro draudėjų, apdraustųjų, savarankiškai dirbančių, savanoriškuoju socialiniu draudimu apsidraudusių asmenų įmokos, asignavimai iš valstybės biudžeto ir kitos pajamos. Išlaidas sudaro Fondo išlaidos atskirų rūšių socialiniam draudimui, lėšos, kurios pervedamos į pensijų fondus, taip pat kitos išlaidos. Fondo biudžeto pajamos ir išlaidos yra planuojamos kiekvieniems biudžetiniams metams ir yra atsižvelgiama į MMA dydžius, Fondo finansinę padėtį, numatomus įmokų tarifus atskiroms socialinio draudimo rūšims. Didžiausią dalį Fondo pajamų sudaro draudėjų valstybinio socialinio draudimo įmokos.

1.3. Priverstinio poveikio priemonių taikymas

1.3.1 Priverstinio poveikio priemonės kaip įmokų administravimo metodas

LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymo (galiojanti redakcija nuo 2017-01-01) 17 straipsnis apibrėžia draudėjų pareigas ir nurodo, kad visi draudėjai privalo teisingai ir laiku apskaičiuoti bei mokėti socialinio draudimo įmokas pagal tarifus ir terminus, nustatytus šiame įstatyme ir kituose įstatymuose.

Ne visi draudėjai laiku sumoka priskaičiuotas įmokas į VSDF biudžetą. Asmuo, kuris nesumokėjo priskaičiuotų VSD įmokų, palūkanų, baudų ar delspinigių iki teisės aktų nustatyto

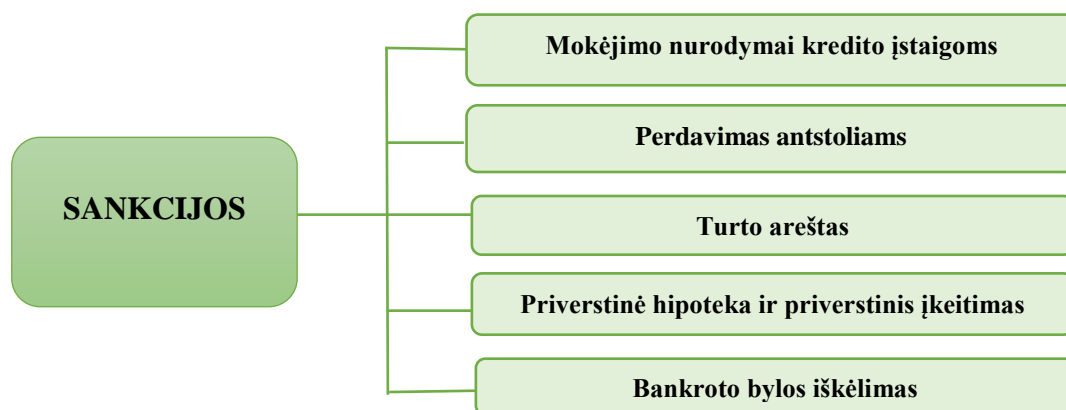
sumokėjimo termino paskutinės dienos, yra vadinamas skolininku (Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklės, 2009).

Priverstinio poveikio priemonių taisyklės nustato Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritorinių skyrių veiksmus tais atvejais, kai asmenys laiku nesumoka priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų, privalomojo sveikatos draudimo įmokų ar kitų įmokų, kurių administravimas pagal įstatymus yra paskirtas Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms, palūkanų, baudų arba delspinigių ar kitaip pažeidžia teisės normas, reglamentuojančias valstybinį socialinį draudimą ir privalomąjį sveikatos draudimą (Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklės, 2009).

Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones taip pat reglamentuoja:

1. 1991 metais priimtas Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, kuriame pateikiama socialinio draudimo santykių esmė.
2. 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija.
3. VSDFV direktoriaus įsakymai.
4. Kiti teisės aktai²¹.

Fondo valdybos teritoriniai skyriai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas gali išieškoti priverstine tvarka. Priverstinio poveikio priemonių taikymo būdai pavaizduoti 7 paveiksle.



7 pav. VSDF taikomos sankcijos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisykles, 2016.

²¹ Teisinė informacija. Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/lt/teisine-informacija>.

Nuo skolos, didesnės negu trys eurai, atsiradimo momento teritorinis skyrius privalo priimti sprendimą dėl skolos išieškojimo priverstine tvarka ir per Piniginių lėšų apribojimo informacinę sistemą pateikti vykdyti mokėjimo nurodymą kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigai.

2015 m. rugsėjo 14 d. pradėjo veikti Piniginių lėšų apribojimo sistema (PLAIS), kuri sukurta vykdant projektą „Dalyvavimo vykdymo procese, varžytinių ir aukcionų e.paslaugų sukūrimas“, įgyvendintą pagal Lietuvos 2007 - 2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-14-K „Pažangios elektroninės paslaugos“ (Registru centro pranešimas, 2015).

Informacinės sistemos valdytoja yra Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, kuri:

- atlieka Lietuvos Respublikos informacinių išteklių valdymo įstatyme nustatytas funkcijas, turi šiame įstatyme nurodytas teises ir pareigas;
- organizuoja duomenų saugos užtikrinimą;
- organizuoja informacinės sistemos tobulinimą;
- atlieka kitas Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatyme nustatytas funkcijas.

Informacinės sistemos tvarkytojas yra valstybės įmonė Registru centras, kuris:

- tvarko ir administruoja informacinės sistemos duomenų bazę;
- užtikrina nepertraukiamą informacinės sistemos veikimą;
- sudaro sutartis su informacinės sistemos duomenų teikėjais ir gavėjais;
- užtikrina informacinės sistemos duomenų saugą;
- rengia, derina su suinteresuotomis institucijomis ir priima informacinės sistemos tvarkymo taisykles, nustatančias duomenų tvarkymo, organizavimo principus ir tvarką (Įsakymas „Dėl piniginių lėšų apribojimų...“, 2016).

Registru centro sukurta Piniginių lėšų apribojimų informacinė sistema (PLAIS) visiems kreditoriams - tiek valstybės institucijoms, tiek įmonėms ar fiziniams asmenims, sudaro vienodas galimybes atgauti skolas. Sistema duomenis apie piniginių lėšų apribojimą tvarko centralizuotai: perduoda bankams apribojimo bei nurašymo nurodymus ir proporcingai paskirsto skolininko lėšas kreditoriams²².

²² Bus užtikrintas lygiateisiškumas išieškant skolas. Prieiga per internetą:
<http://www.registrucentras.lt/naujienos/index.php?mod=news&act=view&id=21266>.

PLAIS pakeitė iki šiol galiojusią prieštaringai vertintą tvarką, kuomet greičiausiai skolininko lėšas atgaudavo tas, kuris pirmasis bankui pateikdavo pinigų apribojimo bei nurašymo nurodymus. Kiti kreditoriai tuo metu laukdavo eilėje, tad kai kuriems jų lėšų atgavimas tapdavo keblus. Nurašymo nurodymus sistemai teikia Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos Respublikos muitinė, „Sodra“ bei antstoliai. Naująją sistemą pasiekia Nacionalinės teismų administracijos, Centrinės hipotekos įstaigos, Gyventojų registro bei Juridinių asmenų registro duomenys. PLAIS su Lietuvoje veikiančiais komerciniais bankais bei kredito unijomis susieta per Lietuvos banko LITAS-KART sistemą (Registru centro pranešimas, 2015). PLAIS veikimo schema pateikta 2 priede.

Specialistui nustačius, kad skolininkas turi turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, įmokų, delspinigių, palūkanų ir baudų išieškojimas gali būti perduotas antstoliams. Skolininkas gali būti perduotas antstoliams, jei skola yra didesnė nei 100 eurų.

Jeigu, įvertinus VSD įmokų, palūkanų, baudų ir delspinigių nesumokėjimo aplinkybes, manoma, kad yra pavojus, jog turtas, į kurį gali būti nukreiptas skolos išieškojimas, gali būti paslėptas, parduotas ar kitokiu būdu perleistas, o draudėjo skola yra didesnė negu trys šimtai eurų, Fondo valdybos teritorinis skyrius skolos išieškojimui užtikrinti priima sprendimą areštuoti draudėjo turtą (Priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklės, 2009). Areštuojamas tik toks turtas, į kurį pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus galima nukreipti išieškojimą, ir tik tiek turto, kiek reikia prievolėms įvykdyti ir su priverstiniu išieškojimu susijusioms išlaidoms padengti.

Kai draudėjo skola yra didesnė negu penki šimtai eurų, Fondo valdybos teritorinis skyrius skolos išieškojimui užtikrinti priima sprendimą dėl draudėjo turto priverstinės hipotekos ar priverstinio įkeitimo.

Jei išnaudojamos Taisyklėse numatytos priverstinio poveikio priemonės, skolininko skola didesnė negu trys tūkstančiai eurų ir skolos nepavyksta išieškoti, tai Fondo valdybos teritorinis skyrius, vadovaudamasis Bankroto įstatymo nuostatomis, pateikia ieškinį atitinkamam apygardos teismui dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkui.

Nuo 2017 m. sausio 1 d. atsirado papildomos galimybės išieškant skolas. Iki 2017 m. Fondo valdybos teritoriniai skyriai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas galėjo išieškoti priverstine tvarka duodami nurodymą kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigai ir nurašyti skolas iš draudėjo sąskaitos, taip pat galėjo kreiptis dėl draudėjo priverstinės hipotekos ar įkeitimo įregistravimo bei areštuoti draudėjo turtą. Nuo 2017 m. minėtos sankcijos gali būti taikomos ne tik draudėjui, bet ir draudėjo skolininkui, praleidusiam skolos grąžinimo draudėjui terminą (LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Nuo 2017 m. sausio 1 d. pasikeitė ir priverstinio skolų išieškojimo senatis. Iki 2017 m. priverstinio išieškojimo senaties terminas buvo taikomas tik nuo 2005 m. sausio 1 d. atsiradusioms socialinio draudimo įmokų, delspinigių ir baudų skoloms. Nuo 2017 m. priverstinio išieškojimo senaties terminas taikomas visoms socialinio draudimo įmokų skoloms, neatsižvelgiant į jų atsiradimo momentą. Senatis galios ir skoloms, priskaičiuotoms už laikotarpį iki 2005 m. sausio 1 d. (LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Nr. I-1336, 19 str. 8 d. Galiojanti redakcija nuo 2017-01-01).

Apibendrinus galima teigti, kad Fondo valdybos teritoriniai skyriai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas gali išieškoti priverstine tvarka. VSDFV teritoriniai skyriai naudoja šias priverstinio poveikio priemones ir būdus: teikia mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms, perduoda skolininkus antstoliams, vykdo veiksmus dėl turto arešto bei dėl priverstinės hipotekos ir priverstinio įkeitimo, inicijuoja bankroto bylos iškėlimą. Nuo 2017 m. atsirado papildomos galimybės išieškoti skolas ne tik iš draudėjo, bet ir iš draudėjo skolininko.

1.3.2. Nemokumo problemos ir jų sprendimo keliai

Nemokios įmonės sąvoka literatūroje interpretuojama įvairiai. Dažniausiai, ypač užsienio literatūros šaltiniuose, nemoki įmonė yra tapatinama su bankrutuojančia, todėl šios sąvokos gali būti suprantamos kaip lygiavertės. Paprastai įmonės bankroto terminas yra siejamas su įmonės nemokumu, tai yra su jos finansinių įsipareigojimų nevykdymu per tam tikrą laikotarpį (Grigaravičius, 2003, 7).

Pasak V. Mikuckienės (2008), jokiu būdu nereikėtų tapatinti sąvokų „nemokumas“ ir „bankrotas“, nes nemokumas yra tam tikra skolininko finansinė būklė, kuri gali būti tiek laikina, tiek nuolatinė. Tuo tarpu bankrotas – tai procedūrų, kurios taikomos įmonei skolininkei, kai dėl susidariusių skolų nebėra prasmės vykdyti ūkinę komercinę veiklą, pasekmė, kai įmonė pripažįstama bankrutavusia ir likviduojama.

Pagal Įmonių bankroto įstatymo 2 str. 8 d. apibrėžtas įmonių nemokumo sąlygas, bankroto byla gali būti keliama, kai įmonė neatsiskaito su kreditoriumi praėjus trims mėnesiams po nustatyto termino ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės.

Paprastai yra skiriami šie įmonės veiklos problemas sukeltantys faktoriai (križių priežastys):

- vadovų nesėkmės;
- finansų valdymo nesėkmės;
- klientų ir rinkodaros nesėkmės;

- sistemos bei struktūros nesėkmės²³.

Nemažai skirtingų nemokios įmonės apibrėžimų pateikia Lietuvoje galiojantys įstatymai (žr. 7 lent.).

7 lentelė

„Nemokumo“ sąvoka Lietuvos Respublikos įstatymuose

| LR įstatymai | Sąvokos „Nemokumas“ apibrėžimas |
|---|---|
| LR įmonių bankroto įstatymas (2001) | Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. |
| LR Darbo kodeksas (205 str.) | Darbdavys laikomas nemokiu, kai jam taikomos bankroto procedūros ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. |
| CK 6.786 straipsnis, 3 d. | Jeigu komitentas tampa nemokus (jam iškeliamas bankroto byla), komisierius netenka sulaikymo teisės ir įgyja įkeitimo teisę į tą daiktą (priverstinis įkeitimas), o jo reikalavimai dėl daikto, kurį komisierius buvo sulaikęs, vertės dydžio tenkinami kartu su įkeitimu užtikrintais reikalavimais. |
| LR įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2010) | Finansinių sunkumų turinti įmonė – įmonė, kuri negali vykdyti prievolių ir sumažinti nuostolių, kurie, kreditoriams nesuteikus pagalbos, priverstų ją nutraukti veiklą ir bankrutuoti. |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus.

Iš lentelėje pateiktų nemokumo sąvokos apibrėžimų galima pastebėti, kad Lietuvoje įstatymiškai reglamentuojama nemokumo sąvoka yra gana griežta, siekiant suteikti maksimalias galimybes bankrutuojančių įmonių veiklos tęstinumui užtikrinti, su bankrutuojančiomis įmonėmis susijusių rinkos dalyvių nuostoliams sumažinti ar bankrutavusių įmonių pabaigos problemoms spręsti (Grigaravičius, 2003, 10).

²³ Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo samprata. Prieiga per internetą:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VY930WJY7t0J:https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/1.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

Daug metų mokslininkai tyrinėja bankroto (nemokumo) atsiradimo priežastis, susijusias su sudėtinga, nuolat kintančia aplinka. Tokiomis sąlygomis įmonei sunku išvengti mokėjimų sutrikimų ir rimtesnių krizinių situacijų. Dažniausiai įmonės nesugebėjimą prisitaikyti prie sparčiai kintančios aplinkos lemia vidinės ir išorinės nemokumo ir krizių priežastys (Januševičiūtė, Jurevičienė, 2009, 30).

Rizika yra neišvengiama kiekvieno verslo dalis. Nepageidaujami pavojai skverbiasi į verslo pasaulį ir gali užklupti bet kuriuo metu (Stasytytė, Aleksienė, 2015, 141).

Galima išskirti įmonių nemokumo formavimąsi skatinančias išorinės aplinkos priežastis: ekonominius veiksnius (BVP dinamiką, infliaciją, mokesstinės naštos dydį, nedarbo ir šešėlinės ekonomikos, korupcijos lygį), rinkos (auganti konkurencija, klientų, tiekėjų nemokumas, paklausos pokyčiai) ir kitus verslo aplinkos veiksnius (politinis, teisinis nestabilumas) (Labanauskaitė, Bružaitė, 2015, 47).

8 lentelė

Vidinės ir išorinės krizių priežastys

| Vidinės krizių priežastys | Išorinės krizių priežastys |
|---|---|
| <ol style="list-style-type: none"> 1. Įmonės finansų valdymo nesėkmės. 2. Nepakankama vadovo kompetencija. 3. Klaidingas rinkos vertinimas. 4. Kapitalo trūkumas. 5. Blogas verslo administravimas. 6. Lėtas didelių įmonių restruktūrizavimas. 7. Naujų rinkų stoka. 8. Sukčiavimai, aplaidumas. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Ekonomikos lėtumas. 2. Finansinės ir ekonominės kitų šalių krizės. 3. Dideli mokesčiai. 4. Rinkos pokyčiai. 5. Naftos kainų pokyčiai. 6. Įstatymų kaita ir korupcija viešajame sektoriuje. 7. Verslo plėtros vieta. 8. Partnerių nesėkmės. 9. Protekcionistinė politika, konkurentai iš užsienio. 10. Kreditų gavimo tvarka. 11. Įmonių teikiamų finansinių atskaitomybių griežtos kontrolės, nustatant pažeidimus, nebuvimas. |

Šaltinis: Januševičiūtė, A., Jurevičienė, D. (2009). Bankroto esmė: teorija ir praktika.

Vienokiomis ar kitokiomis sąlygomis dauguma įmonių patiria didesnę ar mažesnę riziką. Dauguma krizių dažniausiai perauga į įmonių finansinę krizę. Įmonės finansinė padėtis labai priklauso nuo įmonės vadovo, jo sugebėjimo valdyti verslą ir laiku pastebėti atsiradusias problemas, vertinti rinkos pokyčius. Įmonių nemokumą daugeliu atveju lemia ir visuma išorinių veiksnių, kaip pvz. dideli mokesčiai, įstatymų kaita, rinkos pokyčiai, finansinės ir ekonominės kitų šalių krizės.

Augančios bankrutuojančių įmonių skolos sukelia socialines ir ekonomines problemas, kurias tenka spręsti ne tik darbo netekusiems ir apmokėjimo negavusiems darbuotojams, bet ir atitinkamoms institucijoms, kurių veikla neatsiejamai veikia visuomenės gyvenimo kokybę (Januševičiūtė, Jurevičienė, 2009, 33).

Apibendrinant galima teigti, kad draudėjų nemokumas atsiranda dėl įvairių priežasčių: tai ir nuolatinė teisės aktų kaita, ir didelė mokesčių našta bei nuolat besikeičiančios ekonominės sąlygos. Dėl šių ar kitų priežasčių, laiku nesumokėjus įmokų į VSDF biudžetą, yra taikomos priverstinio poveikio priemonės ir skolos išieškomos taikant įvairias sankcijas. Padidėjus nemokių draudėjų skaičiui, sumažėja ir surenkamų piniginių lėšų į VSDF biudžetą.

2. TYRIMO METODIKA IR PROCEDŪROS

2.1. Tyrimo metodikos pagrindimas

Siekiant ištirti Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimą, taikant priverstinio poveikio priemones, VSDFV Šiaulių skyriuje buvo atlikta Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros, dokumentų (teisės aktų, taisyklių, nuostatų) analizė. Išanalizuotas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas bei priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklės. Empiriniame tyrime buvo tirtas Šiaulių teritorinio skyriaus atvejis – Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimas, taikant priverstinio poveikio priemones laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m., išanalizuoti įmokų surinkimo statistiniai rodikliai.

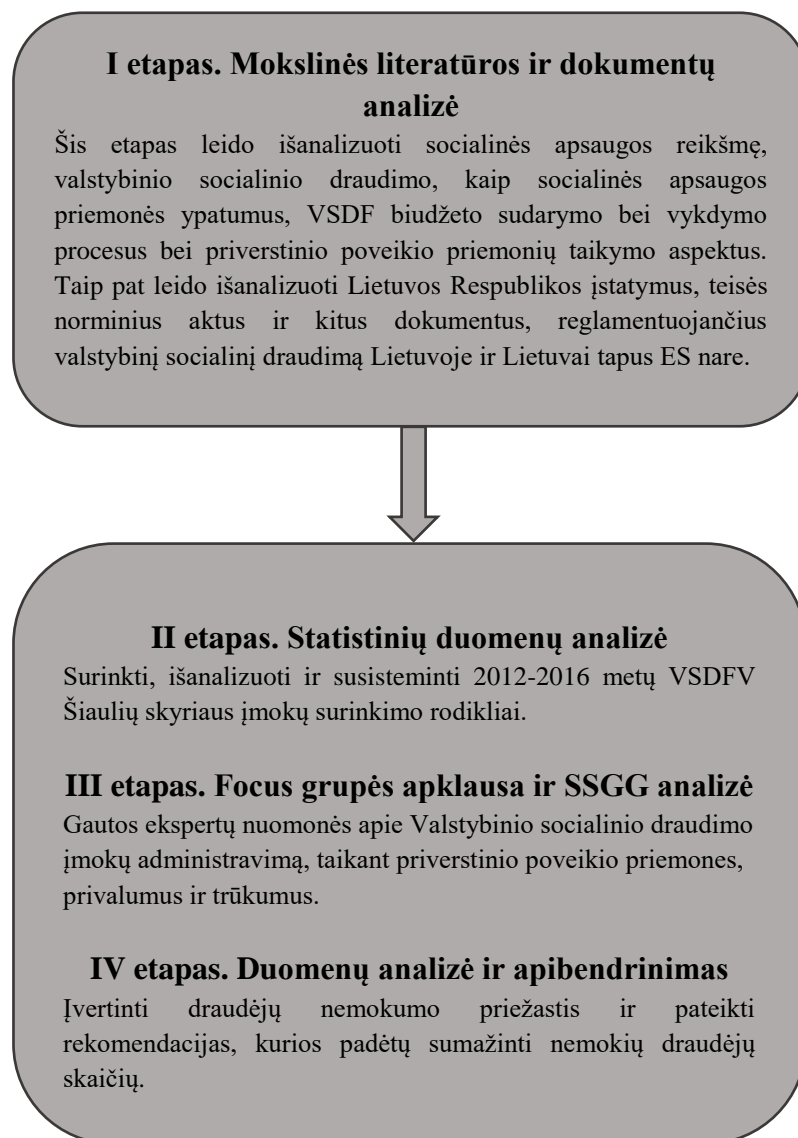
Tyrimui pasirinkti kiekybinis (antrinių duomenų analizė) ir kokybinis (mokslinės literatūros ir dokumentų analizė ir grupinė diskusija) tyrimo metodai, kurie leis atskleisti priverstinio poveikių priemonių taikymo privalumus ir trūkumus, nemokių draudėjų mažinimo galimybes.

Tyrimo metodika pagrindžiama:

- Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgomis apie socialinės apsaugos ir gerovės valstybės koncepcijas: Bagdonavičius, 2005; Bernotas, Guogis, 2006; Dromantienė, 2008; Guogis, 2008; Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011; Pieters, 1998; Baldock, 2012.
- Europos Sąjungos aktais, nuostatais.
- Lietuvos Respublikos teisės aktais, ataskaitomis, nuostatais, taisyklėmis: LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas; Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992; LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2017 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas (2016 m. gruodžio 22 d. Nr. XIII – 174); Įsakymas dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymo Nr. V-32 „Dėl priverstinio poveikio priemonių taikymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo.

Šis tiriamasis darbas sudarytas iš keturių etapų. Atlikta mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, Focus grupinė apklausa ir SSGG analizė, antrinių duomenų analizė bei apibendrinimas.

Tyrimas buvo atliekamas etapais, kurie pavaizduoti 8 paveiksle pateiktoje schemoje.



8 pav. Empirinio tyrimo etapai
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Tyrimo buvo taikyti šie duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai:

Mokslinės bei kitos literatūros analizė. Mokslinės literatūros šaltinių buvo ieškota duomenų bazėse, taip pat per internetinės paieškos sistemas. Iš lietuviškų duomenų bazių ieškota Lietuvos virtualioje bibliotekoje, Lietuvos akademinėje elektroninėje bibliotekoje eLABa. Duomenų ieškota tarptautinėse EBSCOhost duomenų bazėse.

Ieškotų raktažodžių pavyzdžiai:

1. Lietuvių k.: socialinė apsauga, socialinė gerovė, socialinis draudimas, mokesčiai, mokesčių sistema, biudžetas, įmokos.
2. Anglų k.: Social security, social welfare, social insurance, taxes, budget, contributions.

Dokumentų analizė. Dokumentų analizė yra vienas populiariausių tyrimo metodų. Šio etapo metu analizuojami Lietuvos ir ES teisiniai dokumentai, reglamentuojantys valstybinį socialinį draudimą, taip pat priverstinio poveikio priemonių taisyklės bei jų taikymo nuostatai.

Antrinių duomenų analizės metodas. Tai empirinė sociologinių tyrimų analizė, kurios metu turiningo samprotavimo ir matematinių statistinių metodų pagrindu, remiantis pirmine informacija, atskleidžiami tyrimo kintamųjų ryšiai (Tidikis, 2003, 377).

Antrinės kiekybinių duomenų analizės privalumai:

- santykinai maži kaštai (atvira prieiga prie duomenų);
- santykinai greita analizė;
- duomenų patikimumas;
- duomenų palyginamumas (laiko, regionų, šalių atžvilgiu).

Antrinės kiekybinių duomenų analizės trūkumai:

- reikalauja aukštos tyrėjo kompetencijos ir kiekybinės/statistinės analizės išmanymo;
- ne visada tinka tyrėjo iškeltai problemai analizuoti²⁴.

Šiame darbe atliktas statistinių duomenų rinkimas, grupavimas, sisteminimas bei apdorojimas. Šiame etape statistiniai duomenys sietini su valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo rodikliais. Statistiniai duomenys paimti iš Lietuvos statistikos departamento, VSDF valdybos duomenų bazės, VSDFV Šiaulių skyriaus ataskaitų ir kt.

Laiko eilučių analizė. Laiko eilučių analitiniai rodikliai (absoliutaus lygio kitimas, kitimo tempas ir pan.), eilutės transformacijos (logaritmavimas ir pan.).

Focus grupinės apklausos metodas. Šio tyrimo metu vedamas mažos tiriamųjų grupės pokalbis iš anksto numatyta tema. Grupinės diskusijos metodas priskiriamas prie grupinių interviu metodų, kurie taikomi, siekiant gauti kokybinių duomenų, atliekant kokybinius tyrimus (Bitinas ir kt., 2008, 168). Šiuolaikiniuose tyrimuose metodas taikomas, kai norima suprasti elgesį, sužinoti požiūrį į tyrimo problemą, įvykių eigą.

Anot B. Bitino ir kt. (2008), grupinę diskusiją galima taikyti:

- kaip atskirą duomenų rinkimo metodą (siekiant nustatyti problemą ir projektuoti jos sprendimą);
- kaip papildomą metodą, taikomą prieš apklausą, siekiant nustatyti apklausos sandarą, suformuluoti klausimus ir galimus atsakymų variantus;

²⁴ Antrinė kiekybinių duomenų analizė. Prieiga per internetą:
http://www.lidata.eu/files/mokymai/kiek2/Antrine_kiekybiniu_duomenu_analize_20111111.pdf

- kaip lygiavertį tarp tyrime taikomų duomenų rinkimo metodus.

Šio etapo metu pateikiamos dalyvių išsakytos nuomonės, motyvai ir nuostatos įmokų administravimo klausimais, taip pat aptiriamos problemos ir suformuojamos tobulinimo kryptys, taikant priverstinio poveikio priemones. Dažniausiai diskusijų grupę patariama sudaryti iš 8-12 žmonių. Diskusijų grupės narių sudėtis tyrėjui turi būti gana homogeniška. Homogeniškumas yra viena būtinų grupės sudarymo sąlygų, kuri ir išskiria šį metodą iš kitų. Homogeniškoje aplinkoje žmonės jaučiasi patogiai, yra skatinami sąveikauti.

SSGG analizės metodas - organizacijos stiprių (S+) ir silpnų (S-) pusių, galimybių (G+) ir grėsmių (G-) analizė (SSGG metodas). SSGG analizė yra modelis, nurodantis organizacijos strateginių planų vystymo kryptį ir suteikiantis jiems pagrindą²⁵.

SSGG analizės tikslas yra identifikuoti esmines institucijos problemas; nustatyti tikslus; suformuoti institucijos įgaliojimus, misiją; kontroliuoti galimus scenarijus. Stiprybė – tai institucijos vidiniai sugebėjimai, silpnybės – tai tie institucijos bruožai, kurie paprastai mažina jos konkurencinį pranašumą kitų institucijų atžvilgiu ir menkina gebėjimą teikti aukštos kokybės paslaugas ir produktus. Grėsmė yra pagrįstai tikėtinas įvykis, dėl kurio institucijai būtų padaryta žymi žala²⁶. Šis metodas kartu su Focus grupinės apklausos metodu padėjo atskleisti VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo, taikant priverstinio poveikio priemones, privalumus ir trūkumus bei įžvelgti tobulinimo kryptis.

Apibendrinimo metodas. Šis metodas naudojamas, kai darbe yra apibendrinama naudota literatūra, gauti empiriniai tyrimo duomenys, kai pabaigoje daromos galutinės išvados, formuluojami pagrindiniai viso pravešto darbo ir tyrimo teiginiai (Tidikis, 2003, 387).

Ganto diagrama

Ganto diagrama naudojama kaip pagrindas priemonėms, sukurtoms padėti atlikti planavimą, valdymą ir kontrolę sudėtingose organizacijose.

²⁵ Prieiga per internetą: <http://www.verslas.in/ssgg-swot-analize/>

²⁶ Prieiga per internetą: [https://mruni.eu/mru_lt.../SA_4tema_SSGG%20\(SWOT\).ppt](https://mruni.eu/mru_lt.../SA_4tema_SSGG%20(SWOT).ppt)

Tyrimo Ganto diagrama

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 | 16 | 17 | 18 | 19 | 20 |
|-----------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|
| T | █ | █ | █ | █ | █ | █ | █ | █ | █ | ← | | | | | | | | | | |
| TR | | | | | | | | | | | | | | | | | → | █ | █ | |
| M | | | | | | | | | █ | █ | █ | █ | █ | | | | | | | |
| E | | | | | | | | | | | | | █ | █ | █ | █ | █ | █ | █ | █ |
| I | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | █ |

T – teorinė dalis; **TR** - teorinės dalies rekonstrukcija; **M** – metodologinė dalis; **E** – empirinė dalis; **I** –išvados ir rekomendacijos.

Šioje Ganto diagramoje nuosekliai pavaizduota, kaip darbe buvo organizuoti ir planuoti tyrimo teoriniai ir empiriniai darbai. Diagrama vaizduoja atliktų darbų faktinį laiką. Pirmuosius 9 mėnesius atlikta preliminari mokslinės literatūros analizė. 9 mėnesio pabaigoje pradėta planuoti metodologinė dalis, kuri baigta rašyti 13 mėn. Empirinis tyrimas pradėtas 13 mėn. pabaigoje (pradėti rinkti duomenys darbui) ir tęsėsi iki 19 mėn. pabaigos. Paskutinis 20 mėnuo buvo skirtas empirinės dalies užbaigimui ir išvadų bei rekomendacijų formulavimui ir pateikimui.

2.2. Tyrimo instrumentų pagrindimas

Atlikus mokslinės literatūros apžvalgą ir analizę, pasirinktos atitinkamos sritys, kuriomis remiantis sugrupuoti tyrimo instrumentai, siekiant atskleisti Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimo, taikant priverstinio poveikio priemones, tobulinimo kryptis. Atliekant empirinį tyrimą, buvo svarbu išsiaiškinti Valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo problematiką Šiaulių skyriaus pavyzdžiu, mokestinių prievolių vykdymą, jų svarbą ir priverstinio poveikio priemones, kurios taikomos nemokiems draudėjams. Atliekant tikslinės (focus) grupės diskusiją, buvo siekiama sužinoti ekspertų nuomonę apie priverstinio poveikio priemonių taikymo nemokiems draudėjams efektyvumą, surenkant įmokas į VSDF biudžetą, bei nemokių draudėjų mažinimo galimybes.

Tikslinės (focus) grupės diskusijos metu tyrime dalyvavo 9 VSDFV Šiaulių skyriaus darbuotojai: 2 Registro skyriaus 10-os kategorijos vyriausieji specialistai, 3 Registro skyriaus 11-os kategorijos vyriausieji specialistai, 2 Registro skyriaus 12-tos kategorijos vyriausieji specialistai ir 2 Įmokų išieškojimo skyriaus 11-os kategorijos vyriausieji specialistai. Šiame tyrime pasirinkta kriterinė informantų atranka, kai pats tyrėjas nusprendžia, kokius respondentus tikslingiau atrinkti. Informantai įvardijami „INF1“, „INF2“ ir t.t. Tyrimui atlikti informantai buvo pasirinkti pagal suformuotus atrankos kriterijus:

1. Darbuotojai, dirbantys Registro skyriuje.
2. Darbuotojai, dirbantys Įmokų išieškojimo skyriuje.
3. 10-tos, 11-tos ir 12-tos kategorijų darbuotojai (žr. 9 lent.).

9 lentelė

Informantų charakteristika

| Informanto kodas | Lytis | Pareigos | Darbo stažas | Amžius |
|------------------|---------|--|--------------|--------|
| INF1 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 10 | 38 |
| INF2 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 2 | 46 |
| INF3 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 12 | 51 |
| INF4 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 24 | 49 |
| INF5 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 8 | 33 |
| INF6 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 25 | 50 |
| INF7 | Moteris | Registro skyriaus vyriausioji specialistė | 21 | 49 |
| INF8 | Moteris | Įmokų išieškojimo skyriaus vyriausioji specialistė | 27 | 62 |
| INF9 | Moteris | Įmokų išieškojimo skyriaus vyriausioji specialistė | 19 | 48 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Tikslinės (focus) grupės diskusijos metu pasisakė skirtingas pareigas ir kategorijas užimantys darbuotojai, kadangi priverstinio poveikio priemonių taikymo procese dalyvauja Registro ir Įmokų išieškojimo skyrių darbuotojai. Tyrimo metu diskusija buvo protokoluojama. Informantai buvo iš anksto informuoti ir protokuluota jiems sutikus. Diskusija vyko pagal iš anksto paruoštus klausimus, klausimai buvo pateikiami žodžiu. Diskusijos pabaigoje buvo paklausta, ar informantai norėtų dar kažką papildomai pasakyti apie priverstinio poveikio priemonių taikymo efektyvumą, surenkant

įmokas į VSDF biudžetą, ar nemokių draudėjų mažinimo galimybes, taip pat padėkota visiems dalyvavusiems informantams ir pasiūlyta supažindinti su tyrimo rezultatais.

Tikslinės (focus) grupės diskusijai buvo parengti ir užduoti klausimai, susiję su:

1. Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimu, taikant priverstinio poveikio priemones.
2. Priverstinio poveikio priemonių taikymo nemokiems draudėjams efektyvumu, surenkant įmokas į VSDF biudžetą, bei nemokių draudėjų mažinimo galimybėmis.
3. Piniginių lėšų apribojimo informacinės sistemos (PLAIS) veikimo efektyvumu.

10 lentelė

Diskusijos klausimynas

| Diskusijos klausimyno bloko pavadinimas | Diskusijos tyrimo temos klausimai |
|---|---|
| I. Priverstinio poveikio priemonės taikomos skolingiems draudėjams. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Kokios sankcijos yra taikomos nemokiems draudėjams? 2. Kaip manote, kuri taikoma sankcija yra efektyviausia? |
| II. Piniginių lėšų apribojimo sistema (PLAIS). | <ol style="list-style-type: none"> 1. Kokius privalumus ir trūkumus galėtumėte įvardinti teikiant mokėjimo nurodymus per PLAIS? 2. Kokius sunkumų patyrėte įvedus PLAIS? 3. Kaip PLAIS pakeitė specialisto darbo našumą? |
| III. Nemokių draudėjų mažinimo galimybės. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Kokia Jūsų nuomonė apie Socialinio draudimo pranešimų duomenų neįrašymą, kai draudėjas nevykdo veiklos? 2. Kokius privalumus ir trūkumus galėtumėte įvardinti įsigaliojus šiam aprašui nuo 2017 m. sausio 1 d. ? 3. Kokia Jūsų nuomonė apie sankcijų taikymą skolingų draudėjo skolininkui? 4. Kokias galėtumėte įvardinti tobulinimo kryptis mažinant skolingų draudėjų skaičių? 5. Kaip dažnai aptariate naujovių įdiegimą, pateikiate pastabas ar pastebėjimus? |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

2.3. Tyrimo organizavimas ir tyrimo etika

Kiekybinis tyrimas. Kiekybinio tyrimo atlikimui buvo renkami statistiniai duomenys. Šiame darbe atliktas VSDFV statistinių duomenų rinkimas, grupavimas, sisteminimas bei apdorojimas. Šiame etape statistiniai duomenys sietini su valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo rodikliais. Statistiniai duomenys paimti iš Lietuvos statistikos departamento, VSDF valdybos duomenų bazės, VSDFV Šiaulių skyriaus ataskaitų.

Kiekybinio tyrimo atlikimui buvo gautas VSDFV Šiaulių skyriaus direktoriaus leidimas naudotis VSDFV duomenų baze bei vidaus dokumentais. Viso tyrimo metu buvo laikomasi tyrimo etikos reikalavimų. Naudojant VSDFV duomenų bazę, tyrimui buvo atrenkami duomenys, kurie padėjo atsakyti į šiame tyrime keliamus klausimus. Kiekybinio tyrimo atlikimui panaudotas grafinis ir lentelinis duomenų vaizdavimas. Darbe pateiktas procentinis VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis ir pokytis per analizuojamą laikotarpį nuo 2012 metų iki 2016 metų.

Kokybinis tyrimas. Kokybinio tyrimo atlikimui (grupinei diskusijai) buvo ruošiamasi iš anksto. Prieš organizuojant tyrimą, buvo susisieکتa su VSDFV Šiaulių skyriaus direktoriumi ir gautas leidimas vykdyti tyrimą.

2017 m. kovo viduryje buvo pasiūlyta VSDFV Šiaulių Įmokų išieškojimo ir Registro skyriaus 10-tos ir 11-tos ir 12-tos kategorijų darbuotojams dalyvauti planuojamoje grupinėje diskusijoje. Buvo gautas 9 darbuotojų sutikimas.

Kovo mėnesio pabaigoje buvo susitikta su pageidaujančiais dalyvauti skyrių darbuotojais ir jiems įteikti kvietimai. Informantai buvo informuoti, kad tyrimo duomenys bus naudojami tik šiame magistro darbe ir bus užtikrintas tyrimo dalyvių privatumas ir konfidencialumas.

Grupinė diskusija vyko 2017 m. balandžio 7 d. ir buvo vadovautasi B. Bitino ir kt. (2008) pateiktomis grupinei diskusijai procedūromis:

1. Pagal pateiktas tyrimo procedūras tyrėjas turi surinkti nuo 6 iki 12 žmonių grupę. Šiame tyrime dalyvavo 9 informantai.
2. Diskusija turi vykti patalpoje. Ši diskusija vyko VSDFV Šiaulių skyriaus patalpoje.
3. Diskusija turi vykti vedama moderatoriaus apie 90 minučių. Šio tyrimo atveju diskusija truko 1 val. 20 min. ir ją vedė darbo autorė.

Tyrimo etika. Renkant tyrimo duomenis buvo laikomasi tyrimo etikos reikalavimų. Anot K. Kardelio (2007), nėra vieno parengto atsakymo, kaip reikėtų elgtis tuo ar kitu atveju, susijusiu su etinių problemų sprendimu. Tai priklauso nuo tyrėjo gebėjimo rasti pusiausvyrą tarp probleminių pusių.

Tyrimo etikos klausimai aprėpia visus su konkrečiu tyrimu susijusius asmenis: pačius tyrėjus, tyrimo užsakovus (jeigu tokių yra) ir tiriamuosius. Daugiausia dėmesio skiriama tyrėjo elgesio su tiriamaisiais etikai. Anot B. Bitino ir kt. (2008), galima rasti įvairių etikos principų, tačiau W. Trochim (2006) išskyrė penkias etikos principų grupes:

1. Tiriamasis (informantas) tyrime turi dalyvauti tik laisvanoriškai.
2. Tyrėjas turi atskleisti tiriamajam tyrimo esmę, informuoti apie galimą riziką, tyrimo etikos principų laikymąsi ir gauti tiriamojo sutikimą dalyvauti tyrime.
3. Tyrėjas visuose tyrimo etapuose turi stengtis apsaugoti tiriamąjį nuo galimos žalos.
4. Tyrėjas turi užtikrinti tiriamojo ir apie tiriamąjį gautos informacijos konfidencialumą.
5. Tyrėjas turi užtikrinti tiriamojo anonimiškumą.

Tiriant organizaciją svarbu gauti organizacijos vadovo leidimą tyrimui atlikti. Taip pat labai svarbu gauti sutikimą aprašinėti pokalbį, pateikti teisingą informaciją apie tyrimo uždavinius ir tikslus, nepažeisti informantų privatumo. Atliekant šio darbo tyrimą buvo gautas VSDFV Šiaulių skyriaus direktoriaus leidimas, tikslinės (focus) grupės diskusijos informantai tyrime dalyvavo savo pasirinkimu. Diskusijos metu gauta informacija nesuasmeninta, informantų vardai bei pavardės neskelbiami. Tikslinės (focus) grupės diskusija buvo protokoluojama, informantai įspėti iš anksto ir gautas jų sutikimas.

3. ŠIAULIŲ MIESTO VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO ĮMOKŲ ADMINISTRAVIMO ANALIZĖ TAIKANT PRIVERSTINIO POVEIKIO PRIEMONES

3.1. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įmokų administravimas

Registro skyriaus specialistams bendradarbiaujant su Šiaulių apskrities Valstybine mokesčių inspekcija yra užtikrintas savalaikis draudėjų registravimas duomenų bazėje. 11 lentelėje pateiktas VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų ir apdraustųjų skaičius. Išanalizavus 2012 - 2016 m. duomenis, matomas tolygus draudėjų ir apdraustųjų skaičiaus augimas Šiaulių apskrityje.

11 lentelė

VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų ir apdraustųjų skaičius

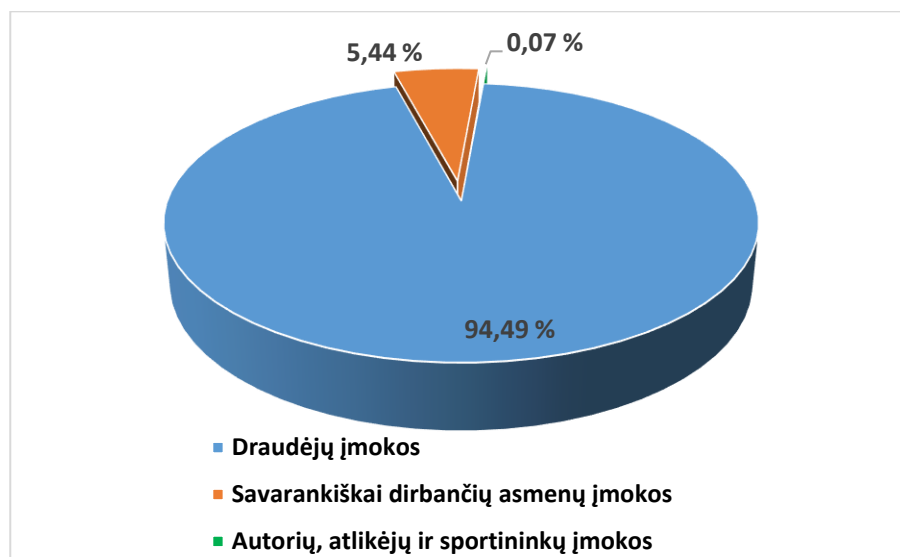
| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|-----------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Draudėjų skaičius | 24996 | 26687 | 28497 | 29344 | 30495 |
| Apdraustųjų skaičius | 90264 | 91146 | 92639 | 92378 | 92936 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis.

Pastebima, kad draudėjų skaičius tiriamuoju laikotarpiu padidėjo nuo 24996 iki 30495, apdraustųjų skaičius atitinkamai padidėjo nuo 90264 iki 92936.

VSDFV Šiaulių skyrius administruoja draudėjų ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokas, taip pat savarankiškai dirbančių asmenų – individualių įmonių savininkų, TŪB, KŪB tikrųjų narių, ūkininkų ir jų partnerių, vykdančių individualią veiklą, asmenų, vykdančių veiklą pagal verslo liudijimą, savanoriškai apsidraudusių asmenų, taip pat asmenų, užsiimančių sporto veikla, atlikėjų bei gaunančių autorinius atlyginimus asmenų, įmokas.

Išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo struktūrą, galima teigti, kad didžiausia dalis įmokų yra surenkama iš draudėjų, kurie moka įmokas už apdraustuosius (9 pav.). 2016 metais draudėjų valstybinio socialinio draudimo įmokos į VSDFV Šiaulių skyriaus biudžetą sudarė 94,49 proc., savarankiškai dirbančių asmenų įmokos sudarė 5,44 proc. Visiškai nedidelę dalį sudarė atlikėjų, sportininkų ir autorių įmokos tik - 0,07 proc.



9 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2016 m. įmokų struktūra
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Draudėjai už apdraustuosius moka priklausomai nuo priskaičiuoto darbo užmokesčio : I grupė - 30,98 proc.; 31,18 proc. (su garantiniu fondu); II grupė – 31,19 proc.; 31,39 proc. (su garantiniu fondu); III grupė – 31,7 proc.; 31,9 proc. (su garantiniu fondu); IV grupė – 32,6 proc.; 32,8 proc. (su garantiniu fondu). Apdraustieji privalo mokėti 3 proc. pensijų socialiniam draudimui ir 6 proc. privalomam sveikatos draudimui nuo priskaičiuoto atlyginimo sumos.

Kadangi draudėjų įmokos už apdraustuosius sudaro didžiąsą dalį surenkamų įmokų į biudžetą, tai šių draudėjų grupės gebėjimas laiku atlikti mokesťines prievoles yra labai svarbus, vykdant įmokų administravimą. Iš pateiktų duomenų galima spręsti, kad šiuo metu iš darbdavių surenkamos įmokos daugiausiai finansuoja piliečių socialinę apsaugą.

VSDFV Šiaulių skyriaus kaip ir kitų teritorinių skyrių veikla yra vertinama ir analizuojama, vadovaujantis veiklos vertinimo kriterijų rezultatais pagal veiklos vertinimo kriterijų sąrašą (žr. 11 priedą). Pasibaigus ketvirčiui bei ataskaitiniams metams, kiekvienas skyrius atlieka veiklos vertinimo kriterijų analizę ir gautus rezultatus aptaria pasitarimuose. Gauti rezultatai yra palyginami su praėjusiais laikotarpiais, nustatomos rodiklių kitimo priežastys ir aptiriamos priemonės, kurios padėtų gerinti skyrių veiklą.

Išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų administravimo efektyvumą nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2012 metų iki 2016 metų, pastebėta, kad įmokų surinkimo lygis gana aukštas (žr. 12 lent.).

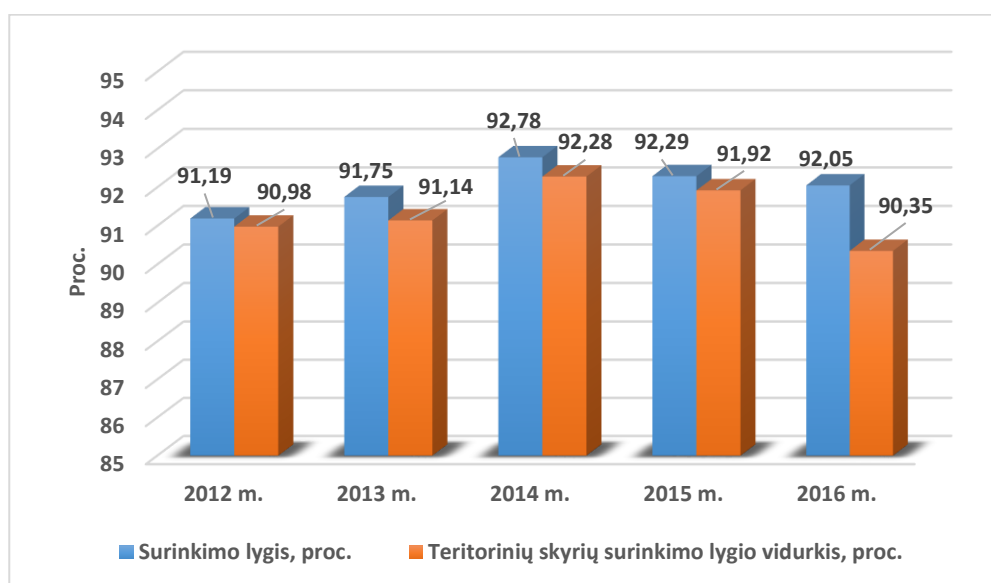
VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis tūkst. Eur

| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|--|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| Priskaičiuota įmokų per metus | 182732,48 | 198159,01 | 211276,01 | 228031,20 | 255061,30 |
| Surinkta įmokų per metus | 181566,44 | 197077,22 | 211323,83 | 224765,60 | 251494,70 |
| Surinkimo lygis, proc. | 99,37 | 99,46 | 100,03 | 98,57 | 98,60 |
| Skirtumas tarp priskaičiuotų įmokų ir sumokėtų įmokų | -1166,04 | -1081,79 | 47,82 | -3265,60 | -3566,6 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Tiriamuoju laikotarpiu įmokų surinkimo lygis kito nuo 98,57 proc. iki 100,03 proc. Galima pastebėti, kad nuo 2012 m. iki 2014 m. įmokų surinkimo lygis kiekvienais metais didėjo ir pasiekė aukštą rezultatą 2014 m. Įmokų surinkimo lygis sumažėjo 2015 m., tačiau, atsižvelgiant į 2016 m. rezultatus, galima teigti, kad įmokų surinkimo lygio procentinė išraiška didėja, taigi lyginant su 2015 m. rezultatais, tendencija kyla aukšty.

Išnagrinėjus VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo, kur gautų įmokų suma lyginama su priskaičiuotų įmokų ir draudėjų įsiskolinimu metų pradžioje suma, rezultatus, pastebima, kad VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis, lyginant su kitais teritoriniais skyriais, nagrinėjamu laikotarpiu 2012 - 2016 m. aukštesnis už visų teritorinių skyrių vidurkį (žr. 10 pav.).

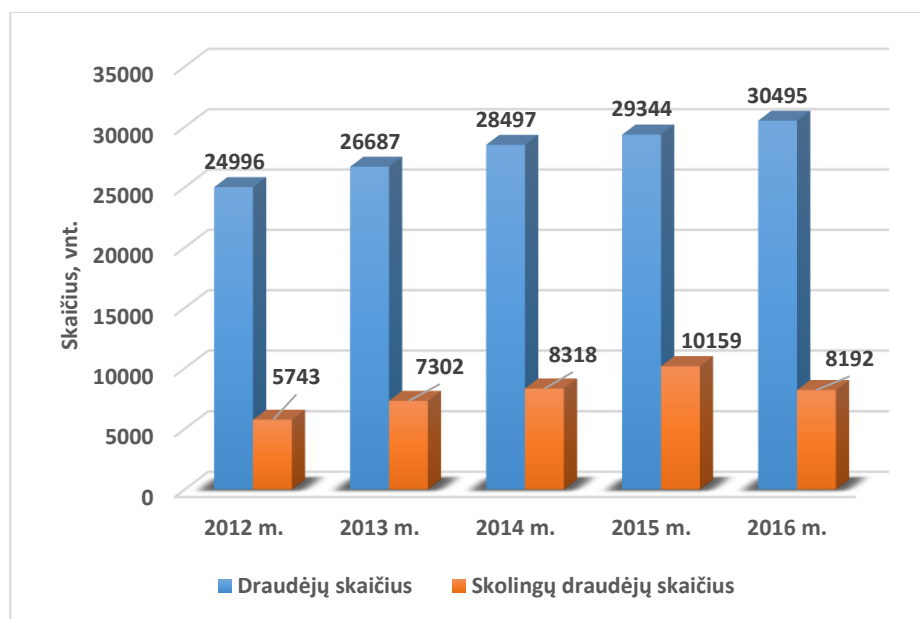


10 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus ir visų teritorinių skyrių įmokų surinkimo lygis
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDF valdybos duomenimis

Apibendrinus galima teigti, kad per analizuojamą 5 metų laikotarpį įmokų surinkimo lygis buvo gana aukštas ir kito nuo 98,57 proc. iki 100,03 proc. VSDFV Šiaulių skyriaus Registro ir Įmokų išieškojimo skyriaus specialistai, vykdydami operatyvų fondo lėšų tvarkymą ir apskaitą bei užtikrindami valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą, nagrinėjamu laikotarpiu pasiekė gana aukštą įmokų surinkimo lygį, lyginant su kitų teritorinių skyrių vidurkiu.

3.2. Priverstinio poveikio priemonių taikymo VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjams analizė

VSDFV Šiaulių skyriaus Registro ir Įmokų išieškojimo skyriai vykdo operatyvų fondo lėšų tvarkymą, užtikrina įmokų surinkimą ir išieškojimą. Šių skyrių specialistai, užtikrindami priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų surinkimą, privalo taikyti priverstinio poveikio priemones nemokiems draudėjams. 11 paveiksle pavaizduotas VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų skaičiaus ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimas nuo 2012 m. iki 2016 m.



11 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2012-2016 m. skolingų draudėjų skaičiaus palyginimas su bendru draudėjų skaičiumi

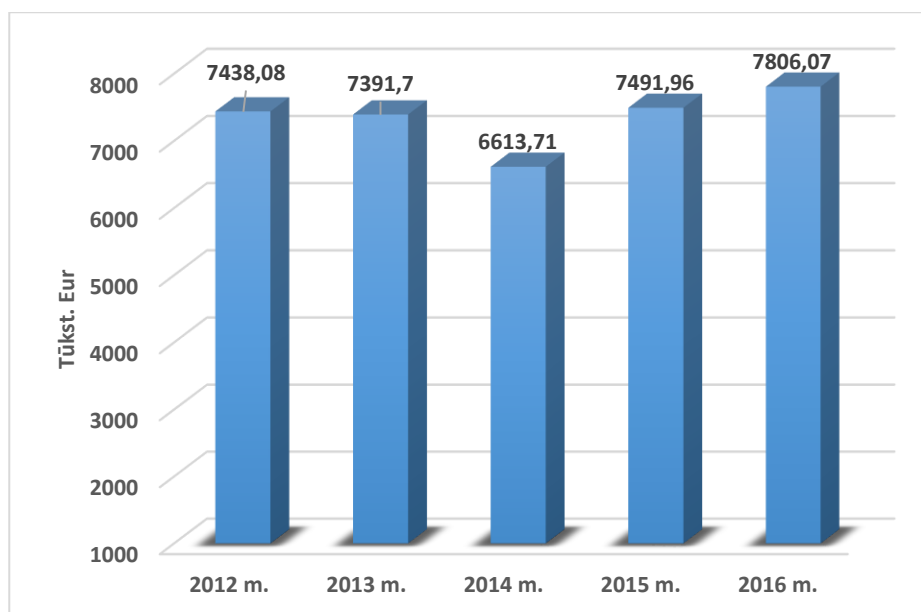
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išnagrinėjus draudėjų ir skolingų draudėjų skaičiaus pokytį, pastebima, kad, nagrinėjamu laikotarpiu didėjant draudėjų skaičiui, didėja ir skolingų draudėjų skaičius. 2015 metais skolingi draudėjai sudarė 34,6 proc. visų draudėjų skaičiaus. Tai didžiausia procentinė išraiška nagrinėjamu laikotarpiu. 2016 metais skolingų draudėjų skaičius sumažėjo ir tam įtakos turėjo teisės aktų

pakeitimai, kai priverstinio poveikio priemonės pradamos taikyti draudėjams, turintiems įsiskolinimą VSDF biudžetui virš 3 Eur.

Fondo valdybos teritoriniai skyriai laiku nesumokėtas socialinio draudimo įmokas, delspinigius, palūkanas ir baudas gali išieškoti taikydami šias sankcijas: teikti mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms, perduoti skolininkus antstoliams, vykdyti turto areštą bei priverstinę hipoteką ir priverstinį įkeitimą bei inicijuoti bankroto bylos iškėlimą.

Žemiau pateiktame 12 paveiksle pavaizduota VSDFV Šiaulių skyriaus 2012 - 2016 metų įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika.



12 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2012 - 2016 m. įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika tūkst. Eur.

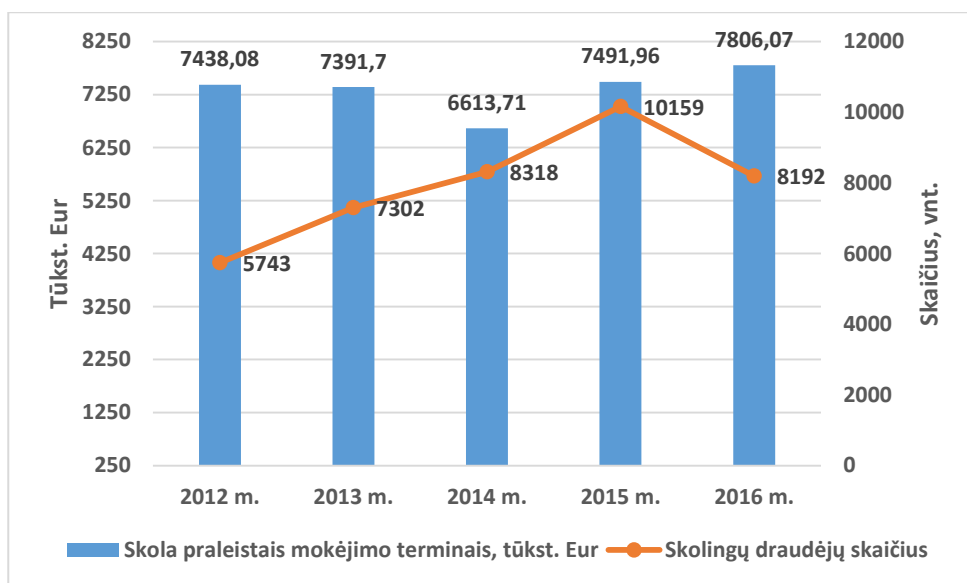
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų, turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais, kitimo dinamiką 2012 - 2016 m. laikotarpiu (žr. 12 pav.), pastebime, kad ženklus kitimo nagrinėjamu laikotarpiu nėra. Įsiskolinimas VSDF biudžetui 2012 m. bei 2013 m. atitinkamai siekia 7,43 mln. Eur ir 7,39 mln. Eur. Didžiausią dalį 2012 m. ir 2013 m. skoloje praleistais mokėjimo terminais sudarė bankrutuojančios įmonės, kurių 2012 m. buvo 275, o 2013 m. – 278 ir kurios Fondo biudžetui buvo skolingos 2012 m. - 3,06 mln. Eur, 2013 m. – 2,88 mln. Eur.

2014 m. didžiausią dalį skoloje praleistais mokėjimo terminais taip pat sudarė bankrutuojančios įmonės, kurių buvo 290 ir jų skola sudarė 2,49 mln. Eur. 2014 m. skolų sumažėjimui praleistais mokėjimo terminais didžiausią įtaką turėjo žemės ūkio bendrovių, uždarujų akcinių bendrovių bei asmenų, vykdančių individualią žemės ūkio veiklą, kurie sumažino skolą net 446,85 tūkst. Eur.

2015 m. skola praleistais mokėjimo nurodymais išaugo ir tam įtakos turėjo teisės aktų pasikeitimai: biudžetinėse įstaigose priskaičiuotos įmokos nuo grąžintinos neišmokėto darbo užmokesčio dalies, taip pat buvo pradėtos skaičiuoti privalomojo sveikatos draudimo įmokos neveikiančių įmonių savininkams.

Nagrinėjant VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų, turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais, skaičiaus kitimą laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m. (žr. 13 pav.), pastebima, kad laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2014 m. augo skolingų draudėjų skaičius, tačiau skola praleistais mokėjimo terminais 2014 m. sumažėjo.



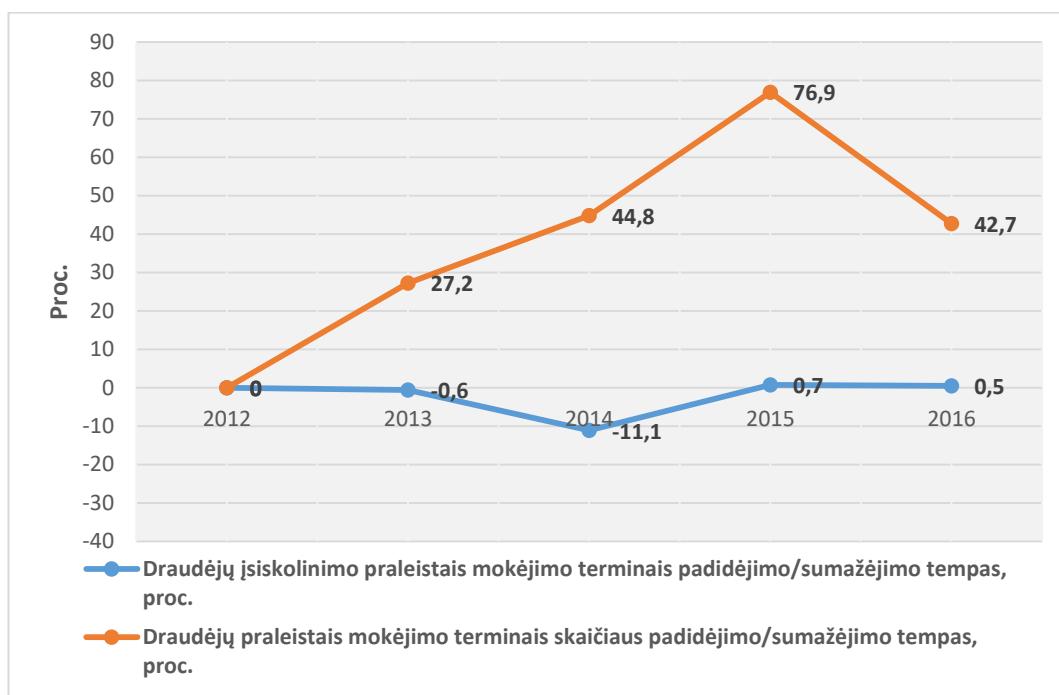
13 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus 2012-2016 m. skolingų draudėjų ir skolos praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

2015 m. draudėjų skaičius pasiekė net 10159, o skola tuo metu siekė 7491,96 tūkst. Eur. Atlikus analizę nustatyta, kad tam įtakos turėjo teisės aktų pasikeitimai: neveikiančių įmonių savininkams priskaičiuotos privalomojo sveikatos draudimo įmokos, taip pat įtakos turėjo ir draudėjų einamųjų įmokų savalaikis nemokėjimas dėl lėšų trūkumo arba dėl draudėjų neatsakingumo.

2016 metais pastebimas draudėjų, turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais, skaičiaus sumažėjimas, tačiau skola auga ir toliau ir 2016 metų pabaigoje siekia 7806,07 tūkst. Eur. Atlikus analizę nustatyta, kad skolingų draudėjų skaičius sumažėjo 1967 lyginant su 2015 metais. Tam įtakos turėjo nuo 2016 metų pasikeitusi suma, nuo kurios draudėjams taikomos priverstinio poveikio priemonės. Iki 2016 m. skola iš draudėjų buvo išieškoma nuo sumos, didesnės nei 30 Eur, o nuo 2016 m. skola, taikant priverstinio poveikio priemones, išieškoma nuo didesnės nei 3 Eur sumos.

Nagrinęjant VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų, turinčių skolas praleistais mokėjimo terminais, skaičiaus ir skolos kitimą nagrinėjamu laikotarpiu, apskaičiuoti absoliutūs pokyčiai ir padidėjimo (sumažėjimo) tempai. Remiantis gautais rezultatais, VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimo ir draudėjų skaičiaus praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamiką, palyginus juos su baziniais 2012 metais, pastebimas abiejų rodiklių padidėjimas/sumažėjimas (žr. 14 pav.).



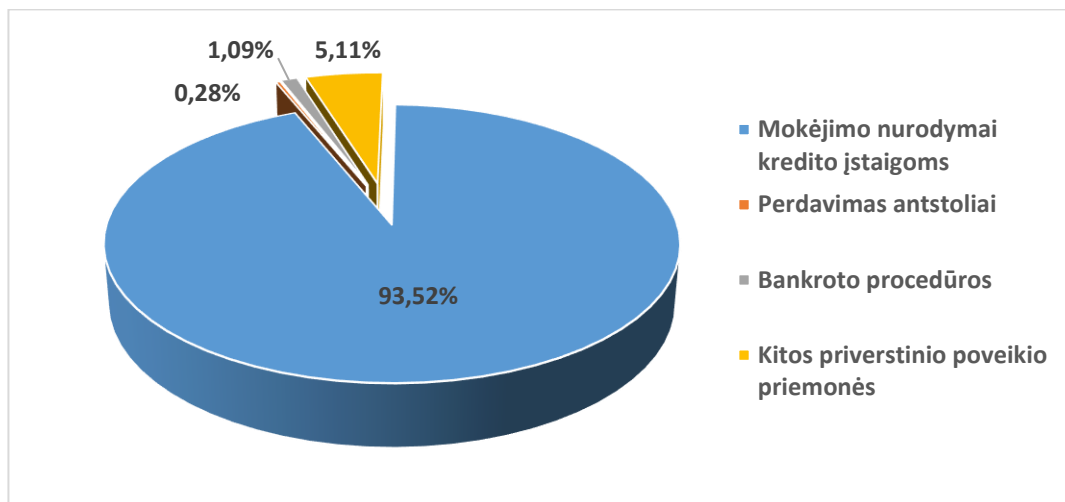
14 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimo ir draudėjų skaičiaus praleistais mokėjimo terminais padidėjimo/sumažėjimo tempai 2012-2016 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Apibendrinant 14 paveiksle pateiktus rezultatus, pastebimas skolingų draudėjų skaičiaus, lyginant su 2012 metais, augimo tempas iki 2015 metų. Skolingų draudėjų skaičius nuo 2012 metų augo ir 2015 metais siekė 10 159 draudėjų, o tai sudarė 76,9 proc. padidėjimą, lyginant su baziniais 2012 metais.

Nuo 2016 metų skolingų draudėjų skaičius sumažėjo ir lyginant su baziniais metais sudarė 42,7 proc. Išanalizavus draudėjų įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais padidėjimo/sumažėjimo tempą, matomas nežymus sumažėjimas iki 2014 metų, o 2015 metais ir 2016 metais įsiskolinimas nežymiai augo ir sudarė atitinkamai 0,7 proc. ir 0,5 proc. Skola 2015 metais ir 2016 metais atitinkamai siekė 7491,96 tūkst. Eur ir 7806,07 Eur skolą.

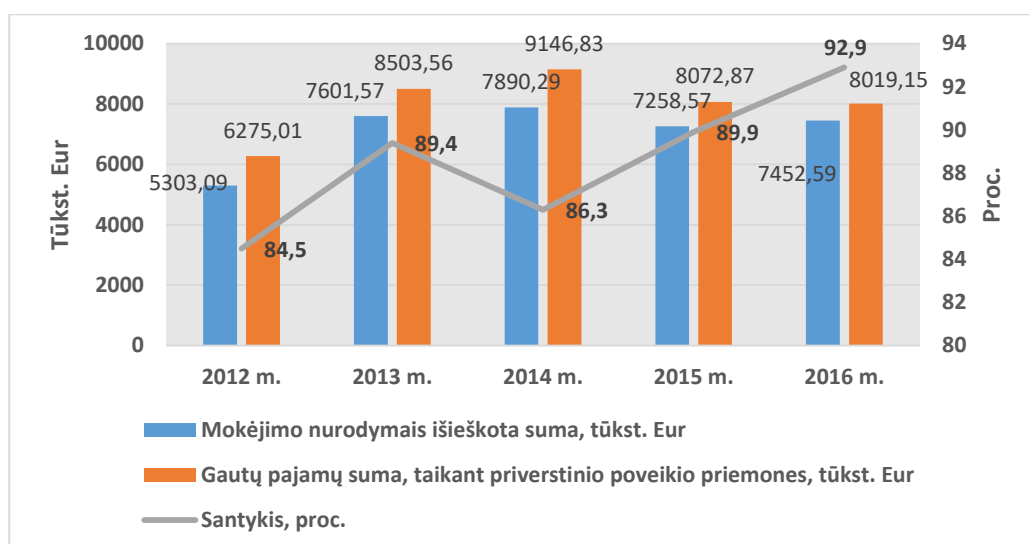
VSDFFV Šiaulių skyriaus Įmokų išieškojimo ir Registro skyriaus specialistai, atlikdami savo funkcijas ir tvarkydami Fondo biudžeto lėšas, yra priversti taikyti sankcijas skolingiems draudėjams. 15 paveiksle pateiktas paveikslas parodo 2016 metų VSDFFV Šiaulių skyriaus pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, struktūrą.



15 pav. VSDFFV Šiaulių skyriaus 2016 m. pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, struktūra
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Išanalizavus įsiskolinusių draudėjų struktūrą iš 15 paveikslo matyti, kad, išieškant skolas, daugiausiai įmokų, net 93,52 proc., yra surenkama teikiant mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms ir nurašant lėšas iš draudėjų sąskaitų. Pajamos, gaunamos iš bankroto procedūrų ir antstolių, sudaro labai mažą dalį tik, atitinkamai 1,09 proc. ir 0,28 proc. Pajamos, gaunamos taikant kitas priverstinio poveikio priemones, sudaro 5,11 proc.

Žemiau pateiktame paveiksle pavaizduotas VSDFFV Šiaulių skyriaus mokėjimo nurodymais išieškotos sumos ir gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, santykis nagrinėjamu laikotarpiu. Išnagrinėjus pateiktą informaciją (žr. 16 pav.), pastebima, kad laikotarpiu nuo 2012 metų iki 2016 metų mokėjimo nurodymais išieškota suma sudaro 84,5 – 92,9 proc. visų gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones.



16 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus mokėjimo nurodymais išieškotos sumos ir gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, santykis

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Galima teigti, kad iš visų taikomų sankcijų daugiausiai įmokų iš skolingų draudėjų yra surenkama, teikiant mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų. Tai yra greičiausiai pritaikoma priverstinio poveikio priemonė nemokiems draudėjams.

13 lentelėje pateiktas VSDFV Šiaulių skyriaus kredito įstaigoms pateiktų mokėjimo nurodymų skaičius ir padidėjimo/sumažėjimo tempas, lyginant rezultatus su baziniais 2012 metais. Pateiktų mokėjimo nurodymų skaičius tiriamuoju laikotarpiu keitėsi nežymiai ir pastebimas sumažėjimas 2016 m. lyginant su 2015 metais.

13 lentelė

VSDFV Šiaulių skyriaus kredito įstaigoms pateiktų mokėjimo nurodymų skaičius

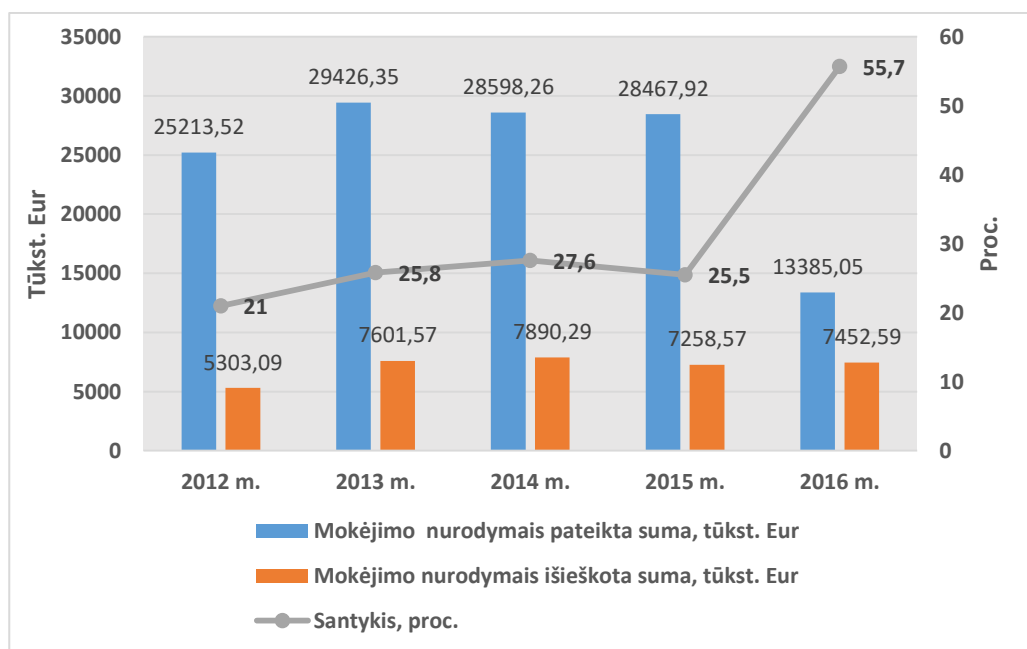
| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|--|---------|---------|---------|---------|---------|
| Pateiktų mokėjimo nurodymų skaičius | 55040 | 54611 | 54127 | 65484 | 52223 |
| Padidėjimas/sumažėjimas proc. | 0 | -0,8 | -1,6 | 19,0 | -5,1 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV Šiaulių skyriaus duomenis

Iš pateiktų duomenų 13 lentelėje pastebima, kad tiriamuoju laikotarpiu daugiausia mokėjimo nurodymų buvo pateikta 2015 metais. Tam įtakos turėjo PLAIS įvedimas, nes daugumai draudėjų duomenų bazėje buvo atšaukiami seni ir teikiami nauji mokėjimo nurodymai.

Išnagrinėjus mokėjimo nurodymų teikimo tvarką laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2015 m. rugsėjo 30 d., pastebima, kad Registro skyriaus specialistai teikdavo mokėjimo nurodymus skolingiems

draudėjams į visas turimas sąskaitas, todėl 2012 metų pateikta suma skolingiems draudėjams gerokai viršija 2016 metų išieškamos skolos dydį. Pavyzdžiui, pateikta skolinkams išieškoma suma 2012 m. siekė 25213,52 tūkst. Eur, o 2016 m. pateikiama suma - 13 385,05 tūkst. Eur (žr. 17 pav.). Teikiant mokėjimo nurodymus skolingiems draudėjams laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2015 m. rugsėjo 30 d., gaunamų lėšų sumos santykis su pateikta suma sudarė 21,0-27,6 proc., kai 2016 metais, naudojant PLAIS, gaunamų lėšų sumos santykis su pateikta suma sudarė jau net 55,7 proc. Pagal pateiktus rezultatus galima teigti, kad, pradėjus naudoti PLAIS, mokėjimo nurodymų pateikimas daug paprastesnis ir efektyvesnis, lyginant pateiktos ir išieškamos sumos santykį.



17 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus mokėjimo nurodymais pateiktos ir išieškotos sumos santykis
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Po PLAIS įdiegimo sistemoje pateiktas lėšų apribojimo nurodymas perduodamas kredito įstaigai per keliolika minučių, lėšų nurašymo nurodymas kredito įstaigą pasiekia iki kitos dienos pietų. Anksčiau šie procesai trukdavo iki 2-3 dienų. PLAIS sistema pakeitė ir galiojusią tvarką, kai greičiausiai skolininko lėšas atgaudavo tas, kas pirmasis bankui pateikdavo pinigų apribojimo bei nurašymo nurodymus. Kiti kreditoriai tuo metu laukdavo eilėje. Taigi PLAIS efektyviai padeda kovoti ne tik su fizinių asmenų skolų negražinimu, bet ir su juridinių asmenų vėlavimu pervesti mokesčius ar įmokas valstybinėms institucijoms.

Nagrinęjant perdavimų išieškoti skolas iš draudėjų antstolių kontoroms skaičių (žr. 14 lent.), pastebėta, kad per 2012 metus VSDFV Šiaulių skyriaus Įmokų išieškojimo skyriaus specialistai

perdavė 355 sprendimus antstoliams, kai tuo tarpu 2016 metais perduodamų sprendimų skaičius sumažėjo iki 165 sprendimų per metus.

14 lentelė

VSDFV Šiaulių skyriaus perdavimų antstoliams sprendimų skaičius

| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|---------------------------------------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Perdavimų antstoliams skaičius | 355 | 186 | 345 | 172 | 165 |
| Padidėjimas/sumažėjimas proc. | 0 | -47,6 | -2,8 | -51,5 | -53,5 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV Šiaulių skyriaus duomenis

Atsižvelgiant į lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad perdavimų antstoliams sprendimų skaičiaus sumažėjimo tempas net 53,5 proc., lyginant su baziniais 2012 m.

Išnagrinėjus perduodamų sprendimų antstoliams skaičiaus kitimą tiriamuoju laikotarpiu, pastebima, kad, kai draudėjo skola nepadengiama pateiktu mokėjimo nurodymu kredito įstaigai, specialistai turinčius turto skolingus draudėjus perduoda antstoliams. Perduodamų sprendimų antstoliams skaičiaus sumažėjimas susijęs su tuo, kad VSDFV Šiaulių skyriaus Įmokų išieškojimo specialistai antstoliams perduoda tik skolingus draudėjus, turinčius turto.

Nagrinėjant bankrutuojančių įmonių skaičiaus kitimą tiriamuoju laikotarpiu (žr. 15 lent.), pastebima, kad nuo 2012 m. bankrutuojančių draudėjų skaičius nuolat augo. 2013 m. ir 2014 m. matomas bankrutuojančių įmonių skaičiaus padidėjimas.

15 lentelė

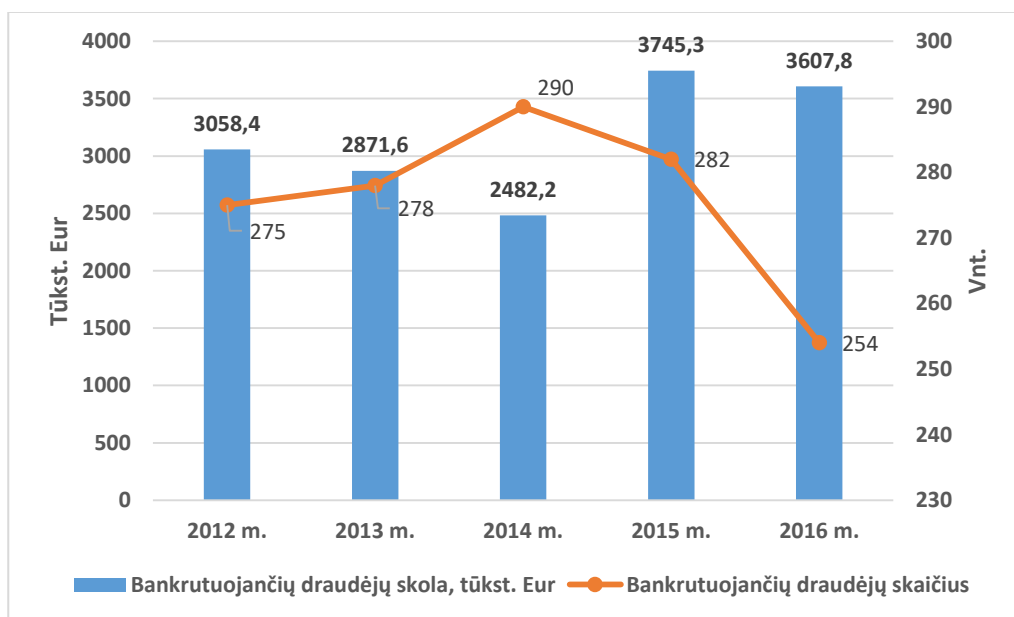
VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skaičius

| | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 |
|---|------|------|------|------|-------|
| Bankrutuojančių draudėjų skaičius metų pabaigoje | 275 | 278 | 290 | 282 | 254 |
| Padidėjimas/sumažėjimas proc. | 0 | 1,1 | 5,5 | 2,6 | -7,63 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal VSDFV Šiaulių skyriaus duomenis

Išnagrinėjus bankrutuojančių įmonių kitimo dinamiką nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m. (žr. 18 pav.), pastebima, kad Įmokų išieškojimo specialistai dirbo tolygiai ir sistemingai. Iškeltų bankroto bylų kitimo dinamika labai panaši laikotarpiu nuo 2012 metų iki 2016 metų. Dalis

įmonių, gavę teismo procesinius dokumentus dėl bankroto bylos iškėlimo, iš karto padengdavo visą skolą, dalis sudarydavo įmokų atidėjimo sutartis.



18 pav. VSDFFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių įmonių skolos ir bankrutuojančių draudėjų skaičiaus kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFFV Šiaulių skyriaus duomenimis

Stebint 2015 metų ir 2016 metų duomenis, galima teigti, kad VSDFFV Šiaulių skyriuje tiek bankroto bylų skaičius, tiek įsiskolinimas mažėja. Šiandieninėje praktikoje teismai pradėjo reikalauti sumokėti administravimo išlaidas bankroto bylų iniciatoriams, keliant bylas beturtėms įmonėms. VSDFFV Šiaulių skyrius kiekvienu atveju, prieš priimdamas sprendimą kreiptis į teismą, vertina visus veiksnius, galinčius turėti įtakos ar padaryti žalą fondo biudžetui.

Mažinant skolas ir skolingų draudėjų skaičių, išlieka didelė rizika neišieškoti skolos iš bankrutuojančių įmonių, nes dažniausiai, keliant bankroto bylą, turto jau nėra arba turtas būna menkavertis, o individualių įmonių skolingus savininkus sunku rasti, dauguma jų palikę įmones išvyko į užsienį.

Įmokų išieškojimo skyrius analizuoja skolų praleistais mokėjimo terminais ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimą. Rezultatai lyginami su ankstesnių laikotarpių rezultatais, nustatomos teigiamos ir neigiamos pasikeitimų priežastys. Atliekami skolingų draudėjų piniginių srautų patikrinimai, nustatoma reali draudėjo finansinė ir turtinė padėtis. Atsižvelgus į turimus duomenis, Įmokų išieškojimo skyrius taiko priemones, siekdamas užtikrinti skolos išieškojimą Fondo biudžetui.

Išnagrinėjus VSDFFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimą nuo 2012 m. iki 2016 m., pastebima, kad skola praleistais mokėjimo terminais kito nuo 7,43 mln. Eur iki 7,80 mln. Eur. Tam

įtakos turėjo teisės aktų pasikeitimai: biudžetinėse įstaigose priskaičiuotos įmokos nuo grąžintinos neišmokėto darbo užmokesčio dalies taip pat buvo pradėtos skaičiuoti privalomojo sveikatos draudimo įmokos neveikiančių įmonių savininkams.

Išanalizavus 2012 - 2016 m. VSDFV Šiaulių skyriaus skolingiems draudėjams taikomas priverstinio poveikio priemones, nustatyta, kad mokėjimo nurodymais išieškota suma sudaro 84,5 – 92,9 proc. visų gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones. Galima teigti, kad iš visų taikomų sankcijų daugiausiai įmokų iš skolingų draudėjų yra surenkama, teikiant mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų. Tai yra greičiausiai pritaikoma priverstinio poveikio priemonė nemokiems draudėjams.

Išanalizavus 2012 - 2016 m. perduotų sprendimų antstoliams skaičių, pastebimas ženklus sumažėjimas. 2016 m. perduotų sprendimų antstoliams skaičiaus sumažėjimo tempas net 53,5 proc., lyginant su baziniais 2012 m. Galima teigti, kad perduodamų sprendimų antstoliams skaičiaus sumažėjimas susijęs su tuo, kad VSDFV Šiaulių skyriaus Įmokų išieškojimo specialistai antstoliams perduoda tik skolingus draudėjus, turinčius turto.

Išnagrinėjus bankrutuojančių įmonių kitimo dinamiką nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m., pastebima, kad Įmokų išieškojimo specialistai dirbo tolygiai ir sistemingai. Iškeltų bankroto bylų skaičius 2012 m. buvo 275, o 2016 m. sumažėjo iki 254. Dalis įmonių, gavę teismo procesinius dokumentus dėl bankroto bylos iškelimo, iš karto padengė visą skolą, dalis sudarė įmokų atidėjimo sutartis.

3.3. VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų nemokumą lemiantys veiksniai

VSDFV Šiaulių skyriaus mokesčių subjektą sudaro fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka privalo mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas nustatytais tarifų dydžiais ir terminais. Pats svarbiausias vaidmuo tenka draudėjams ir apdraustiesiems, kadangi jie yra pagrindiniai valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojai.

Norėdama išsiaiškinti VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų nemokumo priežastis, išanalizavau skirtingų makroekonominių rodiklių, tokių kaip vidutinio darbo užmokesčio, minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio (MMA), nedarbo lygio ir užimtumo lygio, kitimo dinamiką tiriamuoju laikotarpiu su skolingų draudėjų skaičiaus, skolos praleistais mokėjimo terminais, įmokų surinkimo kitimo dinamika.

Didelę reikšmę „Sodros“ įmokų surinkimui turi ekonominį vystymąsi lemiantis veiksnys - tai darbo užmokesčio pokytis. Paskutiniaisiais metais vis dažniau didinamas minimalus mėnesinis

atlyginimas (MMA). 16 lentelėje pavaizduotas mėnesinės minimalios algos pokytis nuo 2008 m. sausio 1 d. Iš lentelės matome, kad minimalus mėnesinis atlyginimas nuo 2015 m. liepos 1 d. nuolat augo ir šiandien siekia 380,00 Eur.

MMA didinimas gali neigiamai atsiliiepti smulkioms, prastesnėje finansinėje padėtyje esančioms ar daug MMA uždirbančių žmonių įdarbinančioms įmonėms. Sumažėjusios juridinių ir fizinių asmenų pajamos bei padidėję įmokų tarifai tiesiogiai paveiks pajamų surinkimo politiką ir atsiras įmokų surinkimo į VSDF biudžetą problema.

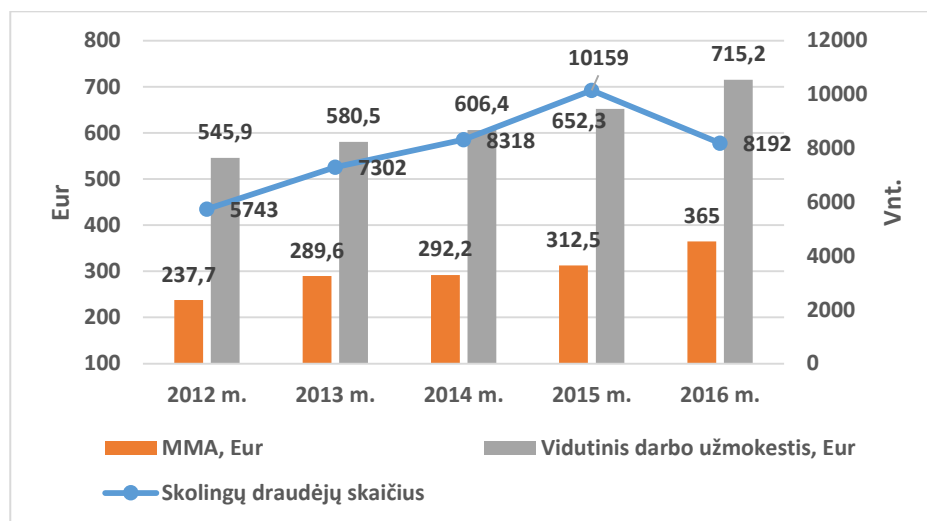
16 lentelė

Minimalaus mėnesinio atlyginimo pokytis

| Laikotarpis | Eur |
|-------------------------------|--------|
| nuo 2008 01 01 iki 2012 07 31 | 231,7 |
| nuo 2012 08 01 iki 2012 12 31 | 246,2 |
| nuo 2013 01 01 iki 2014 09 30 | 289,6 |
| nuo 2014 10 01 iki 2015 06 30 | 300,00 |
| nuo 2015 07 01 iki 2015 12 31 | 325,00 |
| nuo 2016 01 01 iki 2016 06 30 | 350,00 |
| nuo 2016 07 01 | 380,00 |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis Statistikos departamento duomenimis

Minimalus atlyginimas turi ne tik socialinį poveikį, bet veikia ir šešėlinę ekonomiką. Jei darbuotojas gauna minimalią algą pagal darbo sutartį, o likusią sumą gauna „į vokelį“, tuomet didinant minimalią algą į VSDF biudžetą surenkama daugiau lėšų. Didėjant minimaliai algai, darbdavys nebūtinai darbuotoją įdarbina pilnai darbo dienai, kyla grėsmė, kad darbdavys gali įdarbinti darbuotoją ne pagal pilno etato darbo sutartį. 19 paveiksle pavaizduota MMA ir vidutinio darbo užmokesčio Šiaulių apskrityje kitimo dinamika, lyginant šiuos makroekonominčius rodiklius su VSDFV Šiaulių skyriaus skolingų draudėjų skaičiumi.



19 pav. VSDFV Šiaulių skyriaus skolingų draudėjų skaičiaus, minimalaus darbo užmokesčio ir vidutinio darbo užmokesčio kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSDFV Šiaulių skyriaus ir Statistikos departamento duomenimis.

Iš 19 paveikslo galima pastebėti, kad nagrinėjamu laikotarpiu gerėjant ekonominei situacijai Lietuvoje didėjo tiek minimalus atlyginimas, tiek vidutinis darbo užmokestis. Vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje 2016 metais augo 8,9 proc. ir siekė 822,8 Eur, o Šiaulių apskrityje – 10,1 proc. ir 2016 metais siekė 715,2 Eur. Statistikos departamento teigimu, vidutinio darbo užmokesčio augimui įtakos turėjo minimalaus mėnesinio atlyginimo augimas bei padidintas darbo užmokestis sveikatos priežiūros įstaigų ir švietimo įstaigų darbuotojams.

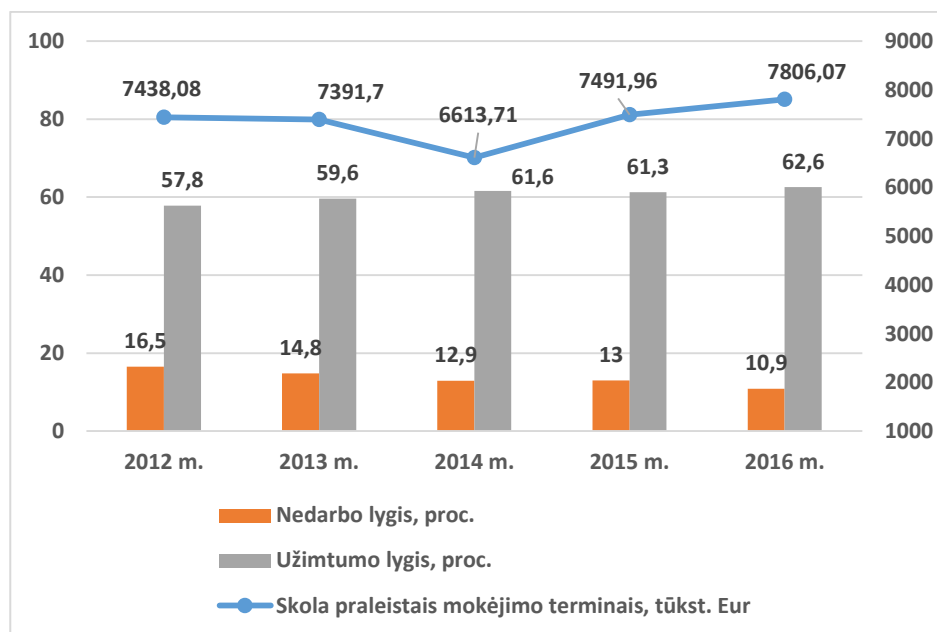
VSDFV Šiaulių skyriaus skolingų draudėjų skaičius taip pat nuolat augo ir 2015 metais siekė 10159. Kaip ankčiau minėjau tyrime, tam įtakos turėjo teisės aktų pasikeitimai, kai neveikiančių įmonių savininkams buvo priskaičiuotos privalomojo sveikatos draudimo įmokos. 2016 metais pastebimas skolingų draudėjų skaičiaus mažėjimas. Tam įtakos turėjo teisės aktų pasikeitimai, kai skolingiems draudėjams mokėjimo nurodymai į kredito įstaigas teikiami susidarius didesnei nei 3 Eur skolai.

Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje nedarbo lygis 2016 metais siekė 7,9 proc., tai 1,2 proc. mažiau nei 2015 metais. Anot SEB banko vyriausiojo analitiko T. Povilausko, šalyje nedarbas mažėjo ne tik dėl emigracijos, bet ir dėl to, kad verslo įmonės nuolat kūrė naujas darbo vietas, daugiau gyventojų vykdė individualią veiklą. Išnagrinėjus Šiaulių apskrities nedarbo lygio kitimą, pastebimas sumažėjimas laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m. Šiaulių teritorinės darbo biržos duomenimis, 2016 m. bedarbių skaičius Šiaulių apskrityje siekė 15793, tai 1182 bedarbiais mažiau nei 2015 m.

Mažėjant nedarbo lygiui apskrityje, pastebimas ir užimtumo lygio augimas nagrinėjamu laikotarpiu. Užimtumo lygis Šiaulių apskrityje 2012 metais siekė 57,8 proc., kai tuo tarpu 2016 metais

siekė 62,6 proc. Šiaulių teritorinės darbo biržos duomenimis, darbdaviai Šiaulių apskrityje užregistravo 24180 laisvų darbo vietų, iš kurių 81,6 proc. - neterminuotam darbui. Darbo biržos teigimu, jaučiamas kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Didėjo laisvų darbo vietų dalis paslaugų sektoriuje, nepakito pramonėje, mažėjo žemės ūkyje ir statybos sektoriuje.

20 paveiksle pavaizduota nedarbo lygio, užimtumo lygio ir skolos praleistais mokėjimo terminais kitimo dinamika.



20 pav. VSD FV Šiaulių skyriaus skolos praleistais mokėjimo terminais, nedarbo lygio ir užimtumo lygio kitimo dinamika

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis VSD FV Šiaulių skyriaus ir Statistikos departamento duomenimis

Išanalizavę pateiktus duomenis pastebime, kad Šiaulių apskrityje laikotarpiu nuo 2012 metų iki 2014 metų, mažėjant nedarbo lygiui, didėjo užimtumo lygis, sumažėjo skolos praleistais mokėjimo terminais dydis nuo 7,43 mln. 2012 m. iki 6,61 mln. Eur 2014 m.

Situacija keitėsi nuo 2014 m. iki 2016 m., mažėjant nedarbo lygiui ir didėjant užimtumo lygiui, skola praleistais mokėjimo terminais išaugo iki 7,80 mln. Eur. Taigi apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, kad nedarbo lygio mažėjimas ir užimtumo lygio augimas didelės įtakos įsiskolinimo dydžiui neturėjo. Atliktas tyrimas parodė, kad tam įtakos turėjo politiniai veiksniai (teisės aktų pasikeitimai).

Lyginant bendrojo vidaus produkto kitimo dinamiką laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2015 m., pastebima, kad bendrasis vidaus produktas Šiaulių apskrityje didėjo nuo 2506,1 mln. Eur 2012 metais iki 2681,9 Eur 2015 metais (BVP Šiaulių apskrityje 2016 m. Statistikos departamentas dar nėra pateikęs). LR Finansų ministerijos duomenimis prognozuojama, kad BVP Lietuvoje lyginant su

2015 metais kils, todėl apibendrinę galime pasakyti, kad, augant BVP, skola praleistais mokėjimo terminais auga.

Kaip pastebima iš pateiktų duomenų, augant ekonomikai VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų nemokumas nebūtinai mažėja. Įmonės ir kiti draudėjai susiduria su įvairiais veiksniais, kurie veikia jų verslą. Atsižvelgiant į įvairius Lietuvoje vykstančius demografinius, socialinius ar politinius pokyčius, galima teigti, kad draudėjų nemokumą lemia ne tik makroekonominiai rodikliai.

Apibendrinus galima teigti, kad skolingų draudėjų skaičių ir įsiskolinimą VSDF biudžetui lemia daugelis veiksnių. Per visą tiriamąjį laikotarpį minimalus mėnesinis atlyginimas, vidutinis darbo užmokestis, užimtumo lygis ir bendras vidaus produktas Šiaulių apskrityje didėjo, tačiau dėl draudėjų, laiku neįvykdžiusių mokesčių prievolių, įmonių tarpusavio atsiskaitymų strigimo, nesąžiningų draudėjų VSDFV Šiaulių skyriuje įsiskolinusių draudėjų skaičius ir skola praleistais mokėjimo terminais augo. Apibendrinus gautus rezultatus pastebima, kad nemokumui turi įtakos ne tik makroekonominiai veiksniai, bet ir politiniai, demografiniai, socialiniai bei technologiniai veiksniai.

3.4. Įmokų administravimo efektyvumo didinimo galimybės

Siekdami įgyvendinti VSDFV prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iškeltus tikslus, VSDFV Šiaulių skyriaus Registro ir Įmokų išieškojimo skyrių specialistai nuolat analizuoja ir sistemina informaciją apie skolingus draudėjus bei pritaiko jiems įstatymais numatytas priverstinio poveikio priemones. Didžiausias keliamas uždavinys – mažinti skolas praleistais mokėjimo terminais ir mažinti skolingų draudėjų skaičių.

Šiuo metu įmokų surinkimo lygiui ir įsiskolinimo didėjimui turi įtakos įvairūs veiksniai, darantys neigiamą įtaką įmokų surinkimui į VSDF biudžetą. VSDF valdyba kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija turi pateikti tokius sprendimo būdus ir priemones, kurios ne tik padėtų efektyviau administruoti įmokų surinkimą, bet ir padėtų sumažinti nemokių draudėjų skaičių.

Pagrindinės „Sodros“ 2016 - 2017 metų kryptys ir prioritetai įmokų administravimui yra sukurti nemokumo rizikos išankstinio nustatymo modelį, supaprastinti skolų išieškojimo procesus, inicijuoti teisės aktų pakeitimą dėl Fondo nuostolių sumažinimo, kai mokamos išėtinės išmokos bankrutuojančių įmonių darbuotojams, įgyvendinti priemones, padėsiančias užkirsti kelią nesąžiningiems draudėjams ir apdraustiesiems piktnaudžiauti valstybinio socialinio draudimo teikiama nauda, mažinti apdraustųjų, už kuriuos nepateikti duomenys apie jų draudžiamąsias pajamas ir valstybinio socialinio draudimo įmokas, skaičių.

Atsižvelgiant į šiuos organizacijos prioritetus ir kryptis bei tyrimo metu atliktos tikslinės (focus) grupės diskusijos rezultatus, galima nustatyti organizacijos įmokų administravimo stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes.

Galimybės bei grėsmės labai priklauso nuo išorės veiksnių. Tai ir valstybėje bei regione vykstantys politiniai, ekonominiai veiksniai, socialiniai - kultūriniai veiksniai, taip pat technologiniai veiksniai. VSDFV Šiaulių skyriuje esantys veiksniai, kaip pvz. planavimo bei kontrolės sistema, teisinė bazė, finansiniai ištekliai ir kt., atskleidžia organizacijos stiprybes ir silpnybes (žr. 17 lent.).

17 lentelė

VSDFV Šiaulių skyriaus galimybės ir grėsmės

| Galimybės | Grėsmės |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ✓ ES fondų investicijos, tarptautinis bendradarbiavimas, geros praktikos patirties diegimas. ✓ Teisinės bazės tobulinimas. ✓ Sodros įvaizdžio keitimas ir kūrimas. ✓ Naujos informacinės technologijos. ✓ VSDFV bendradarbiavimas su užsienio institucijomis išieškant skolas iš skolingų draudėjų. ✓ Prevencinių programų kūrimas rizikingiems draudėjams. | <ul style="list-style-type: none"> ✓ Duomenų nutekėjimas. ✓ Visuomenės nusivylimas ir nepasitikėjimas valstybinio socialinio draudimo sistema. ✓ Dažna teisės aktų kaita. ✓ Nepakankamas laiko skyrimas kokybiškai programinei įrangai sukurti ar nepakankamai išbandytos programinės įrangos diegimas. ✓ Draudėjų vengimas mokėti įmokas, bakrutuojančių įmonių skaičiaus augimas. ✓ Nepamatuoti politiniai sprendimai. ✓ Apdraustiesiems mokamas darbo užmokestis mažesnis už nustatytą šalies minimalų MMA, grėsmė „atlyginimas vokeliuose“. |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal „Sodros“ ir tikslinės (focus) grupės diskusijos duomenis.

Apibendrinant 17 lentelėje pateiktas galimybes, galima teigti, kad tiek VSDFV Šiaulių skyrius, tiek visi teritoriniai skyriai juda reikiama kryptimi, mažinant skolingų draudėjų skaičių. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, atsirado galimybių laisvai bendradarbiauti su įvairių šalių institucijomis, išieškant skolas iš skolingų draudėjų. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo 84 straipsnio 1 dalimi, nustačius draudėjo, turinčio įsiskolinimą Fondo biudžetui, gyvenamąją vietą Europos Sąjungos, Europos Ekonominės Erdvės valstybėje narėje ar Šveicarijos Konfederacijoje, skyrius teikė prašymus atitinkamų valstybių kompetentingom įstaigom dėl skolų išieškojimo.

Mažinant skolingų draudėjų skaičių labai aktuali naujovė, kuri taikoma nuo 2017 m. sausio 1 d. Tai rizikingų draudėjų duomenų neįrašymas į duomenų bazę, taip užkertant nesąžiningiems

draudėjams ir apdraustiesiems piktnaudžiauti valstybinio socialinio draudimo teikiama nauda.

Apibendrinant 17 lentelėje pateiktas grėsmes, pastebima, kad didelę grėsmę įmokų surinkimui turi dažna teisės aktų kaita. Visuomenė nespėja prisitaikyti prie pasikeitusių įstatymų ar dažnai besikeičiančių įmokų tarifų. Visuomenė nepasitiki valstybinio socialinio draudimo sistema, kas kelia grėsmę, kad draudėjai gali vengti mokėti įmokas į VSDF biudžetą.

Mažinant įsiskolinimą Fondo biudžetui, išlieka problema su veiklos nevykdančiomis individualiomis įmonėmis. Įmonių savininkų gyvenama vieta nežinoma arba savininkai yra išvykę į užsienį, tačiau registracija nepakeista. Dėl šios priežasties nėra tikimybės sumažinti arba visiškai išieškoti tokių individualių įmonių savininkų skolas.

Dažnėja atveju, kai naujai įregistruotų ar perpirktų įmonių vadovais ar akcininkais registruojami užsieniečiai, asocialūs asmenys, kurie neteikia SD pranešimų, nemoka VSD įmokų, ir aišku, kad nelikviduoja įmonių įsiskolinimų. Tiek VSDFV Šiaulių skyriui, tiek ir kitiems teritoriniams skyriams tampa problema surasti tokius draudėjus.

VSDFV Šiaulių skyriaus stiprybės ir silpnybės šio darbo aspektu, kai įmokos, administruojamos taikant priverstinio poveikio priemones, pastebimos analizuojant įmokų surinkimo kiekybę ir kokybę, skolos praleistais mokėjimo terminais ir skolingų draudėjų skaičiaus kitimo dinamiką.

18 lentelė

VSDFV Šiaulių skyriaus stiprybės ir silpnybės

| Stiprybės: | Silpnybės: |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none">✓ Savarankiškumas išieškant skolas tarptautiniu mastu.✓ Aukštas įmokų surinkimo lygis lyginant su kitais teritoriniais skyriais.✓ Gera paslaugų kokybė, kokybiška klientų aptarnavimo sistema.✓ Patikima asmens duomenų apsauga.✓ Aukštas informacinių technologijų lygis.✓ Naujų inovacijų pritaikymas įmokų išieškojimui, taikant priverstinio poveikio priemones.✓ Pakankamai kvalifikuoti ir gerų darbo įgūdžių turintys dirbantieji. | <ul style="list-style-type: none">✓ Įstatymų spragos, sudarančios kliūtis greitai ir efektyviai administruoti įmokas.✓ Elektroninių paslaugų teikimo sistemų dalinis lėtumas ir strigimas.✓ Nėra duomenų apjungimo su kitomis institucijomis.✓ Sudėtingas skolų išieškojimo procesas.✓ Aukštos kvalifikacijos IT specialistų trūkumas.✓ Pasitaikančios klaidos registruose ir duomenų bazėse. |

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal „Sodros“ ir tikslinės (focus) grupės diskusijos duomenis.

Prie gerų veiklos rezultatų galima priskirti esamas galimybes išieškoti skolas ir skolingų draudėjų tarptautiniu mastu. Kreipiantis į ES narės ar EEE valstybės ar Šveicarijos konfederacijos kompetentingos valdžios institucijas, galima sužinoti skolingų draudėjo gyvenamosios vietos adresą, gauti dokumentus, patvirtinančius asmens draustumą užsienio šalyje.

Išskirtina „Sodros“ stiprybė yra klientų aptarnavimas. Klientų aptarnavimas – sritis, kuriai nuolat skiriamas ypatingas dėmesys. Pagal „Sodros“ institucijos viziją vienas iš strateginių tikslų yra profesionalus, paslaugus klientų aptarnavimas ir nuolatinis aptarnavimo kokybės gerinimas. Klientus aptarnaujantys specialistai vadovaujasi Fondo administravimo įstaigose aptarnavimą reglamentuojančiais dokumentais, objektyvumo principais.

Apibendrinant 18 lentelėje pateiktas silpnybes galima teigti, kad didelė skyriaus silpnybė, mažinanat skolingų draudėjų skaičių bei susidariusią skolą Fondo biudžetui, yra sudėtingas skolų išieškojimo procesas. VSDFV Šiaulių skyrius ir kiti teritoriniai skyriai siekia įgyvendinti priemones, padėsiančias užkirsti kelią nesąžiningiems draudėjams ir apdraustiesiems piktnaudžiauti valstybinio socialinio draudimo teikiama nauda. Įsigaliojęs pakeitimas nuo 2017 m. sausio 1 d., kai skolingų draudėjų socialinio draudimo pranešimai stabdomi dėl veiklos nevykdymo fakto patikrinimo. Šis pakeitimas leidžia analizuoti rizikingus draudėjus, teikiančius pranešimus ir nevykdančius prievolės mokėti valstybinio socialinio draudimo įmokas.

SSGG matrica padeda atskleisti, kaip panaudojant stiprybes galima įgyvendinti galimybes, kaip pasinaudojus galimybėmis ištaisyti silpnybes, taip pat kaip naudojant stiprybes sumažinti grėsmes bei kaip pašalinus silpnybes galėtumėme sumažinti grėsmes.

Pagal SSGG matricą, atsakymai į šiuos klausimus gali paveikti tolimesnį valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimo, taikant priverstines priemones, procesų vystymąsi.

„Sodros“ stiprybių panaudojimas galimybėms įgyvendinti:

- tobulinant ar kuriant naują „Sodros“ įvaizdį, galima panaudoti pasiektus ir įgyvendintus tikslus ir atskleisti visuomenei veikimo ypatumus. Pakankamai kvalifikuoti ir gerų darbo įgūdžių turintys darbuotojai gerina klientų aptarnavimo kokybę, o tai leidžia gerinti „Sodros“ įvaizdį;
- naujų inovacijų pritaikymas įmokų išieškojimui, taikant priverstinio poveikio priemones, teikia galimybę naudoti naujas technologijas, naujas informacines sistemas;
- reglamentuoti veiklos procesai ir procedūros bei aukštas informacinių technologijų lygis teikia galimybę toliau tobulinti teisinę bazę.

„Sodros“ silpnųjų ištaisymas pasinaudojant galimybėmis:

- palanki politinė situacija, ES fondų investicijos, tarptautinis bendradarbiavimas ir geros praktikos patirties diegimas, taip pat teisinės bazės tobulinimas padėtų išspręsti valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimo problemas;
- naujų informacinių technologijų įdiegimas padėtų sumažinti elektroninių paslaugų teikimo sistemų strigimą bei registruose ir duomenų bazėse pasitaikančių klaidų skaičių.

„Sodros“ stiprybių panaudojimas grėsmėms sumažinti:

- kvalifikuotų ir gerų darbo įgūdžių turinčių darbuotojų kokybiškas darbas, aukštas elektroninių technologijų lygis bei reglamentuoti veiklos procesai ir procedūros sumažintų duomenų nutekėjimo grėsmę;
- tinkama teisinė bazė, reglamentuoti veiklos procesai ir procedūros apsaugotų nuo nepamatuotų politinių sprendimų.

„Sodros“ silpnųjų šalinimas grėsmėms sumažinti:

- teisinės bazės tobulinimas padėtų išspręsti nemokių draudėjų skaičiaus mažinimo galimybes.
- naujų technologijų įdiegimas sumažintų duomenų bazės strigimo priežastis ir elektroninių paslaugų sistemos nepriekaištingą darbą, o tai prisidėtų prie „Sodros“ įvaizdžio gerinimo;
- aukštos kvalifikacijos IT specialistų skaičius organizacijoje leistų skirti pakankamai laiko kokybiškai programinei įrangai sukurti ir išbandyti programinės įrangos diegimą, kas padėtų sumažinti informacinių sistemų strigimą ir duomenų nutekėjimą.

SSGG analizė parodė, kad organizacija, spręsdama įmokų surinkimo klausimus, kreipia dėmesį į aukštą klientų aptarnavimo lygį, „Sodros“ įvaizdžio gerinimą. Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimui, taikant priverstinio poveikio priemones, labai svarbios inovacijos ir naujų technologijų kūrimas. Tai yra viena iš „Sodros“ kaip organizacijos stiprybių. „Sodra“ dalyvauja daugelyje projektų. Viena iš naujausių inovacijų, prie kurių prisijungė ir „Sodra“, tai Piniginių lėšų apribojimų informacinė sistema (PLAIS). PLAIS įkūrimas „Sodrai“ suteikė daugiau galimybių surinkti piniginių lėšų į biudžetą ir įvykdyti nustatytus planus.

Atlikus SSGG analizę galima teigti, kad ši metodika padeda atskleisti organizacijos stiprybes, o pasinaudojus jomis didinti savo galimybes, taip pat identifikuoja esmines institucijos problemas bei

tikslus, o tai padeda Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai pasirinkti tolimesnės veiklos kryptis.

Atsižvelgiant į 2012 - 2016 metų veiklos rezultatus ir atliktą analizę bei išanalizavus galimas taikyti priemones, galima teigti, kad veiksmingos priemonės įmokų išieškojimui iš skolingų draudėjų ir ateityje išlieka:

- analizuoti ir tobulinti priverstinio poveikio priemonių taikymą skolininkams;
- mažinti skolas praleistais mokėjimo terminais bei mažinti skolingų draudėjų skaičių;
- atsiradusiems naujiems skolininkams, nedelsiant aiškintis skolų atsiradimo priežastis, o esant laikiniams finansiniams sunkumams draudėjams siūlyti skolų sumokėjimą pagal atidėjimo sutartis.

IŠVADOS

- Atlikus mokslinės literatūros bei dokumentų analizę, nustatyta, kad valstybinio socialinio draudimo reikšmė šiuolaikinėje visuomenėje vaidina itin svarbų vaidmenį. Visuomenei reikia suvokti valstybinio socialinio draudimo svarbą ir naudą asmeninei piliečių gerovei. Nuo 2017 m. sausio 1 d. praplėstas apdraustųjų Lietuvoje ratas, siekiant užtikrinti, kad skirtingą darbinę veiklą vykdančios žmonės turėtų daugiau socialinių garantijų ir socialinė apsauga būtų vienodesnė.
- Išanalizavus VSDFV Šiaulių skyriaus duomenis, nustatyta, kad per analizuojamą 5 metų laikotarpį įmokų surinkimo lygis buvo gana aukštas ir kito nuo 98,57 proc. iki 100,03 proc. VSDFV Šiaulių skyriaus Registro ir Įmokų išieškojimo skyriaus specialistai, vykdydami operatyvų fondo lėšų tvarkymą ir apskaitą bei užtikrindami valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą nagrinėjamu laikotarpiu 2012 - 2016 m., pasiekė gana aukštą įmokų surinkimo lygį, lyginant su kitų teritorinių skyrių vidurkiu.
- Išanalizavus 2012 - 2016 m. VSDFV Šiaulių skyriaus skolingiems draudėjams taikomas priverstinio poveikio priemones, nustatyta, kad mokėjimo nurodymais išieškota suma sudaro 84,5 – 92,9 proc. visų gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones. Galima teigti, kad iš visų taikomų sankcijų daugiausiai įmokų iš skolingų draudėjų yra surenkama teikiant mokėjimo nurodymus kredito įstaigoms nurašyti lėšas iš draudėjų sąskaitų. Tai yra greičiausiai pritaikoma priverstinio poveikio priemonė nemokiems draudėjams.
- Išnagrinėjus bendrą VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimą nuo 2012 m. iki 2016 m. pastebima, kad skola padidėjo nuo 7,43 mln. Eur iki 7,80 mln. Eur. Skola praleistais mokėjimo terminais išaugo ir tam įtakos turėjo teisės aktų pasikeitimai: biudžetinėse įstaigose priskaičiuotos įmokos nuo grąžintinos neišmokėto darbo užmokesčio dalies, taip pat buvo pradėtos skaičiuoti privalomojo sveikatos draudimo įmokos neveikiančių įmonių savininkams.
- Išanalizavus 2012 - 2016 m. perduotų sprendimų antstoliams skaičių, pastebimas ženklus sumažėjimas. 2016 m. perduotų sprendimų antstoliams skaičiaus sumažėjimo tempas net 53,5 proc., lyginant su baziniais 2012 m. Galima teigti, kad perduodamų sprendimų antstoliams skaičiaus sumažėjimas susijęs su tuo, kad VSDFV Šiaulių skyriaus Įmokų išieškojimo specialistai antstoliams perduoda tik skolingus draudėjus, turinčius turto.
- Išnagrinėjus bankrutuojančių įmonių kitimo dinamiką nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m., pastebima, kad Įmokų išieškojimo specialistai dirbo tolygiai ir sistemingai.

Iškeltų bankroto bylų skaičius 2012 m. buvo 275, o 2016 m. sumažėjo iki 254. Dalis įmonių, gavę teismo procesinius dokumentus dėl bankroto bylos iškėlimo, iš karto padengė visą skolą, dalis sudarė įmokų atidėjimo sutartis.

- Teikiant mokėjimo nurodymus skolingiems draudėjams laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2015 m. rugsėjo 30 d., gaunamų lėšų sumos santykis su pateikta suma sudarė 21,0-27,6 proc., kai 2016 metais, naudojant PLAIS, gaunamų lėšų sumos santykis su pateikta suma sudarė jau net 55,7 proc. Pagal pateiktus rezultatus galima teigti, kad, pradėjus naudoti PLAIS, mokėjimo nurodymų pateikimas daug paprastesnis ir efektyvesnis, lyginant pateiktos ir išieškomos sumos santykį.
- Po PLAIS įdiegimo sistemoje pateiktas lėšų apribojimo nurodymas perduodamas kredito įstaigai per keliolika minučių, lėšų nurašymo nurodymas kredito įstaigą pasiekia iki kitos dienos pietų. Anksčiau šie procesai trukdavo iki 2-3 dienų. PLAIS sistema pakeitė ir galiojusią tvarką, kai greičiausiai skolininko lėšas atgaudavo tas, kas pirmasis bankui pateikdavo pinigų apribojimo bei nurašymo nurodymus. Kiti kreditoriai tuo metu laukdavo eilėje. Taigi PLAIS efektyviai padeda kovoti ne tik su fizinių asmenų skolų negrąžinimu, bet ir su juridinių asmenų vėlavimu pervesti mokesčius ar įmokas valstybinėms institucijoms.
- Skolingų draudėjų skaičių ir įsiskolinimą VSDF biudžetui lemia daugelis veiksnių. Per visą tiriamąjį laikotarpį minimalus mėnesinis atlyginimas, vidutinis darbo užmokestis, užimtumo lygis ir bendras vidaus produktas Šiaulių apskrityje didėjo, tačiau dėl draudėjų, laiku neįvykdžiusių mokesčių prievolių, įmonių tarpusavio atsiskaitymų strigimo, nesąžiningų draudėjų VSDFV Šiaulių skyriuje įsiskolinusių draudėjų skaičius ir skola praleistais mokėjimo terminais augo. Apibendrinus gautus rezultatus pastebima, kad nemokumui turi įtakos ne tik makroekonominiai veiksniai, bet taip pat ir politiniai, demografiniai, socialiniai bei technologiniai veiksniai.

REKOMENDACIJOS

- Lietuvos Respublikos vyriausybė ir toliau turėtų priimti naujus ar papildomus teisės aktus, užkertančius kelią nesąžiningiems draudėjams nevykdyti mokestinių prievolių.
- VSDF valdybai siūlytina tobulinti darbo procedūras bei norminius aktus taip, kad teritorinių skyrių specialistai galėtų užtikrinti efektyvų įmokų išieškojimą.
- VSDF valdybai Įmokų informacinėje sistemoje kurti bei diegti naujas programas, padedančias užkirsti kelią nemokių draudėjų skaičiaus augimui.
- Siekiant sumažinti skolingų draudėjų skaičių ir užtikrinti savalaikį priverstinio poveikio priemonių taikymą bei jų kontrolę, teritoriniai skyriai turi didelį dėmesį skirti draudėjų nemokumo rizikos veiksnių bei turtinės ir finansinės padėties vertinimui.
- Diegiant naujas technologijas ir modernizuojant VSDF valdybos ir jos įstaigų valdymą, siekti kokybiškiau tenkinti vis didėjančius draudėjų ir apdraustųjų aptarnavimo poreikius. Valstybinio socialinio draudimo įmokų administravimas, taikant priverstinio poveikio priemones, labai priklauso nuo inovacijų, naujų technologijų kūrimo, elektroninių sistemų tobulinimo. Labai svarbu šiame procese apjungti valstybines institucijas, kurios sugebėtų kartu dirbti ir judėti viena kryptimi, siekiant užtikrinti darnų įmokų administravimą ir lėšų surinkimą į valstybės biudžetą.
- VSDFV Šiaulių skyrius ir toliau turi atlikti veiklos vertinimo rodiklių analizę, nustatyti jų pokyčių priežastis, numatyti ir įgyvendinti priemones veiklai tobulinti. Svarbu analizuoti rizikingus draudėjus ir neleisti nesąžiningiems draudėjams ir apdraustiesiems piktnaudžiauti valstybinio socialinio draudimo teikiama nauda.
- Siūlytina plėsti bendradarbiavimą su atsakingomis institucijomis Lietuvoje ir ES valstybėse. Siūlytina, kad Registrų centras, vykdydamas įmonių vadovų, akcininkų įregistravimą/perregistravimą, įvertintų asmens, siekiančio tapti įmonės vadovu, objektyvias galimybes tapti atskaitingu asmeniu.

LITERATŪRA

MOKSLINIAI ŠALTINIAI

1. Aidukaitė, J. (2013). *Social policy changes in the three Baltic states over the last decade (2000–2012)*. Lithuanian Social Research Centre, Lithuania. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/37/articles/1621/public/89-104.pdf>.
2. Bagdonavičius, J. (2005). *Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/49915.pdf>
3. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos. Skirtos Socialinių mokslų fakulteto studentams. Vilnius: BMK leidykla.
4. Baldock, J., Mitton, L., Manning, N., Vickerstaff, S. (2012). *Social policy (fourth edition)*. Oxford University press.
5. Barancova, H. (2007). *Alternatyvos liberaliajai darbo ir socialinės apsaugos teisės raidos koncepcijai paieška XXI amžiuje*. Red. Petrylaitė, D., Davulis, T. (2007). Darbo ir socialinės apsaugos teisė XXI amžiuje: iššūkiai ir perspektyvos. Teisinės informacijos centras. Vilnius.
6. Bernotas, D., Guogis, A. (2006). *Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys*. Monografija. Vilnius: MRU Leidybos centras.
7. Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Mokomoji knyga. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo akademija.
8. Beržinskienė-Juozainienė, D., Gelumbickienė, J. (2015). Lietuvos mokesčių sistemos kompleksinis vertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2015 2 (37). 23–37.
9. Bitinas, A., Tartilas, J., Litvaitienė, J. (2011). *Socialinės apsaugos teisė*. Vadovėlis. Vilnius: MRU Leidybos centras.
10. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis. Klaipėda.
11. Bitinas A., Maccioni Alessandro F. Lithuanian pension system's reforms transformations and forecasts // *Universal Journal of Industrial and Business Management*. – USA: Horizon Research Publishing, 2014, vol. 2, No. 1, p. 13-23. – ISSN 2332-3329 (Online). Prieiga per internetą: <http://www.hrpub.org/download/20131215/UJIBM3-11601929.pdf>

12. Buckiūnienė, O. (2005). *Valstybės ir tarptautiniai finansai*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus kolegija.
13. Buckiūnienė, O., Meidūnas, V., Puzinauskas, P. (2003). *Lietuvos finansų sistema*. Mokomoji knyga. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
14. Buškevičiūtė, E. (2005). *Mokesčių sistema*. Kaunas: „Technologija“.
15. Buškevičiūtė, E. (2006). *Viešieji finansai*. Kaunas: „Technologija“.
16. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2006). *Statistika ir jos taikymai*. Vilnius: TEV leidykla.
17. Dranickaitė, D., Karpinaitė, K. (2010). Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2004 - 2009 m. įmokų ir išmokų analizė bei jų subalansuotumo problemos sprendimo kryptys. Magistro darbas.
18. Dromantienė, L. (2008). *Socialinės Europos kūrimas*. Monografija. Vilnius: MRU Leidybos centras.
19. Gataūlinas, A., Zabarauskaitė, R. (2014). Socialinės apsaugos sistemos formos įtaka gyvenimo lygiui (lyginamoji šalių analizė). *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (33), 33–43.
20. Grigaravičius, S. (2003). *Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai*. Mokomoji knyga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
21. Greve, B. (2013). *The Routledge handbook of the welfare state*. Taylor & Francis books.
22. Gruževskis, B., Blažienė, I. (2012). *Ekonominė ir socialinė padėtis Baltijos šalyse*. Prieiga per internetą: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/lithuania_etude_fin_lt.pdf
23. Guogis, A. (2008). Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. Socialinis darbas 2008 m. Nr. 7(2). Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11936/1918-4041-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
24. Guogis, A., Bitinas, A. (2011). Valstybinio socialinio draudimo fondo finansavimas: įmokų surinkimo problematika. *Socialinių mokslų studijos*, 3(2), 551-574. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367175601352/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
25. Guogis, A., Urvikis, M. (2011). *Socialinė gerovė, naujoji viešoji vadyba ir naujasis viešasis valdymas: šiuolaikiniai iššūkiai*. Mykolo Riomerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&sid=0a9a5ad3-8cc3-4564-ab46-cac92e606643%40sessionmgr106&hid=124>.
26. Išoraitė, M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas*. Mokomasis leidinys. Vilnius: leidykla „Saulelė“.

27. Your social security rights in Lithuania (2013). Employment, Social Affairs & Inclusion: European Union. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Lithuania_en.pdf
28. Januševičiūtė, A., Jurevičienė, D. (2009). *Bankroto esmė: teorija ir praktika*. Mokslas-Lietuvos ateitis. 2009, 1 tomas, Nr. 3. Prieiga per internetą: <http://www.mla.vgtu.lt/index.php/mla/article/viewFile/153/pdf>.
29. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.
30. Karpuškienė, V. (2015). Minimalios algos poveikis darbo rinkai. Recenzuotų straipsnių rinkinys. Prieiga per internetą: <http://www.lea2015.ef.vu.lt/wp-content/uploads/2016/01/LEA2015-straipsniu-rinkinys-1.pdf>
31. Labanauskaitė, D., Bružaitė, E. (2015). Verslo aplinkos poveikio įmonių mokumui ekonominis vertinimas. Recenzuotų straipsnių rinkinys. Prieiga per internetą: <http://www.lea2015.ef.vu.lt/wp-content/uploads/2016/01/LEA2015-straipsniu-rinkinys-1.pdf>
32. Mikuckienė, V. (2008). Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*, 7 (109), 30-38.
33. Novošinskienė, A. (2013). Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas fiskalinės mokesčių funkcijos aspektu. *Žemės ūkio mokslai*. T. 20. Nr. 3, 222-229.
34. Pieters., D. (1998). *Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus*. Vilnius: leidykla Eugrimas.
35. Rakauskienė, O. G. (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidykla.
36. Ruškytė, D., Rutkauskas, A. V., Navickas, V. (2012). *Mokesčių ir darbo rinkos sąveika*. Monografija. Vilnius: Edukologija.
37. Schubert, K., Hegelich, S., Bazant, U. (2009). *The handbook of European welfare systems*. Taylor & Francis books.
38. Schulte-Mimberg, U., Angele, S., Heine, W., Kirchberger, S., Schulte, B., Steinmeyer, H. D. (1998). *Socialinė apsauga: tikslas, reikšmė, įtaka ir organizacinė struktūra*. Vilnius: Sveikatos ekonomikos centras.
39. Sveikatos ekonomikos centras. Socialinės apsaugos terminų žodynas. Prieiga per internetą: http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html
40. Stačiokas, R., Rimas, J (2004). *Mokesčiai: teorija ir praktika*. Monografija. Kaunas: Technologija.

41. Stasytytė, V., Aleksienė, L. (2015). Įmonės veiklos rizikos vertinimas ir valdymas mažose ir vidutinėse įmonėse. Verslas: teorija ir praktika, 16 (2), 140-148.
42. Šapalienė, L. (2010). *Lietuvos mokesčių sistema: teoriniai ir praktiniai pagrindai*. Mokomoji knyga. Vilnius.
43. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
44. Vainienė, R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto alba.
45. Valkauskas, R. (2015). Šalies ekonominio augimo statistinis identifikavimas. Recenzuotų straipsnių rinkinys. Prieiga per internetą: <http://www.lea2015.ef.vu.lt/wp-content/uploads/2016/01/LEA2015-straipsniu-rinkinys-1.pdf>

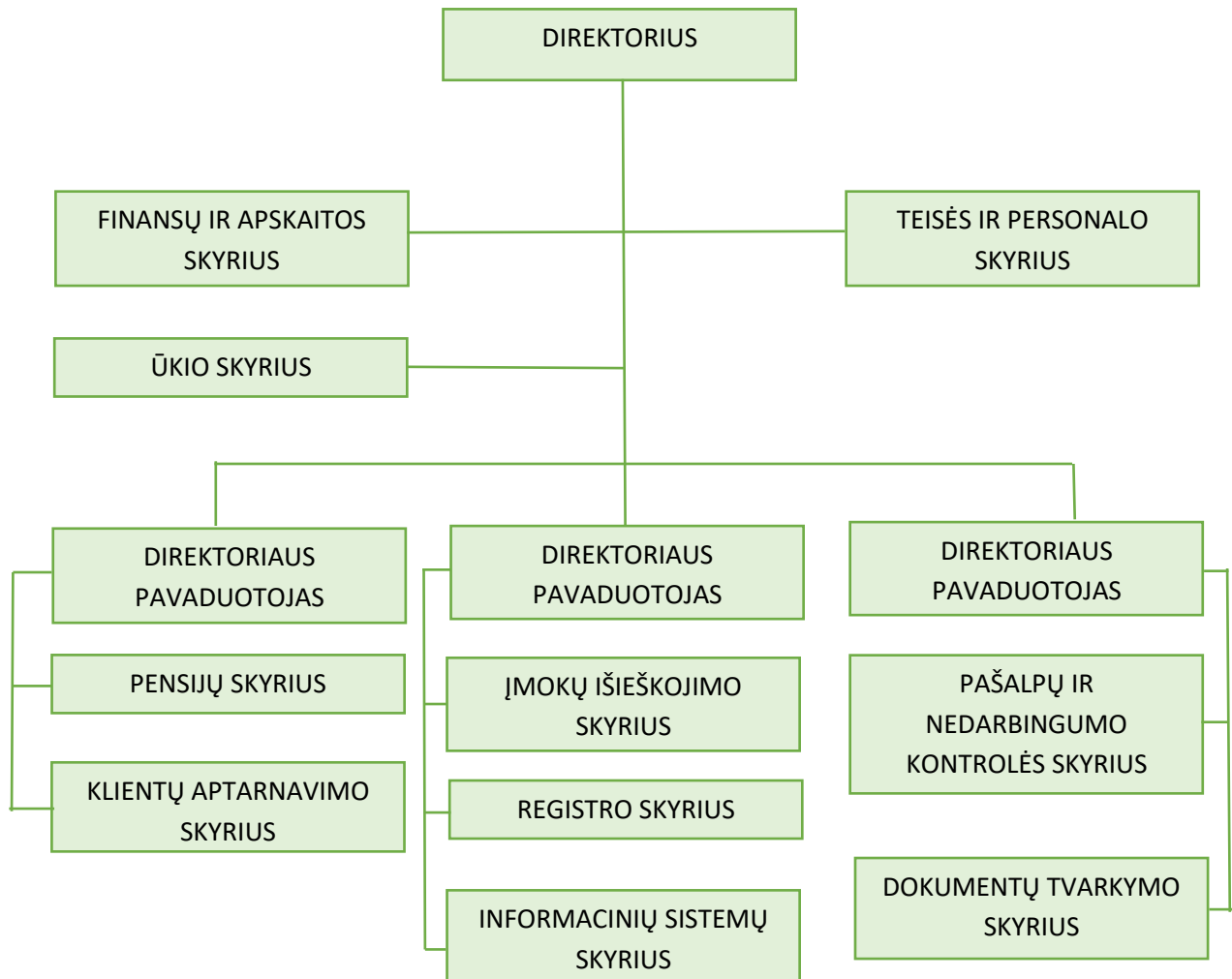
DOKUMENTAI IR KITI ŠALTINIAI

46. Aidukaitė, J. (2007). Kodėl Lietuva iki šiol nėra klestinti gerovės valstybė? Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/29665>
47. Lazutka, R. (2015). Lietuvoje nenorima pripažinti poreikio socialinei politikai. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-10-06-romas-lazutka-lietuvoje-nenorima-pripazinti-poreikio-socialinei-politikai/135796>
48. Lietuvos ekonomikos apžvalga 2016 m. Lietuvos bankas. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lietuvos-ekonomikos-apzvalga-2016-m-gruozio-men#page=12>
49. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0808D5C392B2>.
50. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.377908>
51. Lietuvos Respublikos konstitucija (1992). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
52. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 pakeitimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6b0a3d704a6e11e6b5d09300a16a686c>
53. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB34933E485/nEIHBIRdSW>
54. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.FDF42614DE52>

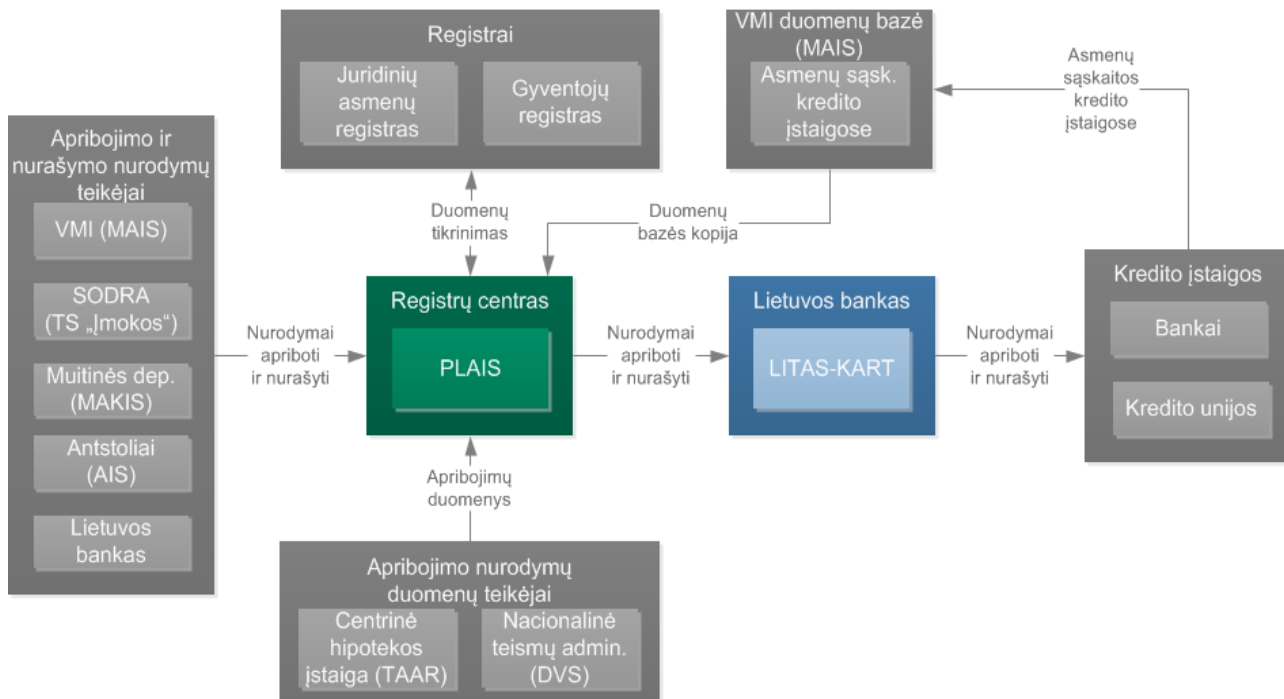
55. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4325B0C38B2F>
56. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas „Dėl piniginių lėšų apribojimų informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CAC53B6E4C27>
57. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2017 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas 2016 m. gruodžio 22 d. Nr. XIII-174, Vilnius. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/71ba2020cd0611e6a2cac7383cbb90a3>
58. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0F9036415DBD/ELRcDZtQWA>
59. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A7F77DF94F5D>
60. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.56FC8DE08483/vRuZjQxfGj>
61. Lietuvos Respublikos vyriausybės 2017 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 346 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2005 m. birželio 14 d. nutarimo Nr. 647 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/29702d20396f11e7b66ae890e1368363>
62. Mokesčiai. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Prieiga per internetą: <http://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/mokesciai>
63. Pagrindiniai demografiniai ir ekonomikos rodikliai. Verslo žinios. Prieiga per internetą: <http://www.vz.lt/verslas/naudinga-statistika/2015/09/14/pagrindiniai-ekonomikos-rodikliai>
64. Socialinės paramos koncepcija, 1994. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=12831&p_tr2=2
65. „Sodros“ valdybos ir kitų fondo administravimo įstaigų nuostatai. Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/lt/veikla/nuostatai>
66. Lietuvos statistikos departamento internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/>
67. Valdymo informacinė sistema. Prieiga per internetą.

68. Valstybinio socialinio draudimo fondo 2015 metų ataskaitų rinkinio teisingumas bei lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumas. Valstybinio audito ataskaita. Prieiga per internetą: [http://www.sodra.lt/uploads/documents/files/Ataskaita_SODRA\(1\).pdf](http://www.sodra.lt/uploads/documents/files/Ataskaita_SODRA(1).pdf).
69. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Prieiga per intranetą.
70. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus 2012 metų veiklos ataskaita. Prieiga per intranetą.
71. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus 2013 metų veiklos ataskaita. Prieiga per intranetą.
72. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus 2014 metų veiklos ataskaita. Prieiga per intranetą.
73. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus 2015 metų veiklos ataskaita. Prieiga per intranetą.
74. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus 2016 metų veiklos ataskaita. Prieiga per intranetą.

PRIEDAI

**TIPINĖ VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO VALDYBOS TERITORINIO
SKYRIAUS ORGANIZACINĖS VALDYMO STRUKTŪROS SCHEMA**

PLAIS VEIKLOS MODELIS



VSDFV Šiaulių skyriaus 2016 metų įmokų surinkimo struktūra

| Įmokų mokėtojai | Suma tūkst. Eur |
|---|-----------------|
| Draudėjų įmokos | 237621,03 |
| Savarankiškai dirbančių asmenų įmokos | 13681,77 |
| Autorių, atlikėjų ir sportininkų įmokos | 163,32 |

VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis tūkst. Eur

| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|---|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| Priskaičiuota įmokų per metus | 182732,48 | 198159,01 | 211276,01 | 228031,20 | 255061,30 |
| Surinkta įmokų per metus | 181566,44 | 197077,22 | 211323,83 | 224765,60 | 251494,70 |
| Surinkimo lygis, proc. | 99,37 | 99,46 | 100,03 | 98,57 | 98,60 |
| Bendras draudėjų įmokų įsiskolinimas laikotarpio pabaigai | 16577,37 | 16644,02 | 15397,22 | 18063,98 | 20763,07 |
| Skirtumas tarp priskaičiuotų įmokų ir sumokėtų įmokų | -1166,04 | -1081,79 | 47,82 | -3265,60 | -3566,6 |

VSDFV Šiaulių skyriaus įmokų surinkimo lygis tūkst. Eur

| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|--|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| Priskaičiuotų įmokų suma + draudėjų įsiskolinimas metų pradžioje | 199105,60 | 214789,97 | 227766,95 | 243541,90 | 273203,60 |
| Surinkta įmokų per metus | 181566,44 | 197077,22 | 211323,83 | 224765,60 | 251494,70 |
| Surinkimo lygis, proc. | 91,19 | 91,75 | 92,78 | 92,29 | 92,05 |
| Teritorinių skyrių surinkimo lygio vidurkis, proc. | 90,98 | 91,14 | 92,28 | 91,92 | 90,35 |

VSDFV Šiaulių skyriaus 2016 metų įmokų surinkimo struktūra, taikant priverstinio poveikio priemones

| Taikomos sankcijos | Proc. | Suma tūkst. Eur |
|---------------------------------------|------------|-----------------|
| Mokėjimo nurodymai kredito įstaigoms | 93,52 | 7500,32 |
| Perdavimas antstoliai | 0,28 | 22,16 |
| Bankroto procedūros | 1,09 | 87,11 |
| Kitos priverstinio poveikio priemonės | 5,11 | 409,56 |
| Iš viso: | 100 | 8019,15 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais baziniai
dinamikos rodikliai**

| | Įsiskolinimas, tūkst. Eur | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Eur | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|----------------|--------------------------------------|--|---|---|
| 2012 m. | 7438,08 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 7391,70 | -46,38 | 99,4 | -0,6 |
| 2014 m. | 6613,71 | -824,37 | 88,9 | -11,1 |
| 2015 m. | 7491,96 | 53,88 | 100,7 | 0,7 |
| 2016 m. | 7806,07 | 367,99 | 105,0 | 0,5 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų skaičiaus, turinčių įsiskolinimą praleistais mokėjimo
terminais, baziniai dinamikos rodikliai**

| | Draudėjų skaičius | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|----------------|--------------------------|---|---|---|
| 2012 m. | 5743 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 7302 | 1559 | 127,2 | 27,2 |
| 2014 m. | 8318 | 2575 | 144,8 | 44,8 |
| 2015 m. | 10 159 | 4416 | 176,9 | 76,9 |
| 2016 m. | 8192 | 2449 | 142,7 | 42,7 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų įsiskolinimo praleistais mokėjimo terminais grandininiai
dinamikos rodikliai**

| | Įsiskolinimas, tūkst. Eur | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Eur | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|----------------|--------------------------------------|--|---|---|
| 2012 m. | 7438,08 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 7391,70 | -46,38 | 99,4 | -0,6 |
| 2014 m. | 6613,71 | -777,99 | 89,5 | -10,5 |
| 2015 m. | 7491,96 | 878,25 | 113,3 | 13,3 |
| 2016 m. | 7806,07 | 314,11 | 104,2 | 4,2 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus draudėjų skaičiaus, turinčių įsiskolinimą praleistais mokėjimo
terminais, grandininiai dinamikos rodikliai**

| | Draudėjų skaičius | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|----------------|--------------------------|---|---|---|
| 2012 m. | 5743 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 7302 | 1559 | 127,2 | 27,2 |
| 2014 m. | 8318 | 1016 | 113,9 | 13,9 |
| 2015 m. | 10 159 | 1841 | 122,1 | 22,1 |
| 2016 m. | 8192 | -1967 | 80,6 | -19,4 |

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skolos baziniai dinamikos rodikliai

| Metai | Bankrutuojančių draudėjų skola tūkst. Eur | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Eur | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|---|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 3058,4 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 2871,6 | -186,8 | 93,9 | -6,1 |
| 2014 m. | 2482,2 | -576,2 | 81,2 | -18,8 |
| 2015 m. | 3745,3 | 686,9 | 122,5 | 22,5 |
| 2016 m. | 3607,8 | 549,4 | 118,0 | 18,0 |

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai

| Metai | Bankrutuojančių draudėjų skaičius | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|-----------------------------------|--------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 275 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 278 | 3 | 101,1 | 1,1 |
| 2014 m. | 290 | 15 | 105,5 | 5,5 |
| 2015 m. | 282 | 7 | 102,6 | 2,6 |
| 2016 m. | 254 | -21 | 92,4 | -7,6 |

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skolos grandininiai dinamikos rodikliai

| Metai | Bankrutuojančių draudėjų skola tūkst. Eur | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) tūkst. Eur | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|---|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 3058,4 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 2871,6 | -186,8 | 93,9 | -6,1 |
| 2014 m. | 2482,2 | -389,4 | 86,4 | -13,6 |
| 2015 m. | 3745,3 | 1263,1 | 150,9 | 50,9 |
| 2016 m. | 3607,8 | -137,5 | 96,3 | -3,7 |

VSDFV Šiaulių skyriaus bankrutuojančių draudėjų skaičiaus grandininiai dinamikos rodikliai

| Metai | Bankrutuojančių draudėjų skaičius | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|-----------------------------------|--------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 275 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 278 | 3 | 101,1 | 1,1 |
| 2014 m. | 290 | 12 | 104,3 | 4,3 |
| 2015 m. | 282 | -8 | 97,3 | -2,7 |
| 2016 m. | 254 | -28 | 90,1 | -9,9 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms skaičiaus baziniai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Mokėjimo nurodymų skaičius | Absolius padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|----------------------------|------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 55040 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 54611 | -429 | 99,2 | -0,8 |
| 2014 m. | 54127 | -913 | 98,4 | -1,6 |
| 2015 m. | 65484 | 10444 | 119,0 | 19,0 |
| 2016 m. | 52223 | -2817 | 94,9 | -5,1 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms skaičiaus grandininiai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Mokėjimo nurodymų skaičius | Absolius padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|----------------------------|------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 55040 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 54611 | -429 | 99,2 | -0,8 |
| 2014 m. | 54127 | -484 | 99,1 | -0,9 |
| 2015 m. | 65484 | 11357 | 121,0 | 21,0 |
| 2016 m. | 52223 | -13261 | 79,8 | -20,2 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms skolos baziniai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Su mokėjimo nurodymais pateikta skola tūkst. Eur | Absolius padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|--|------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 25213,52 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 29426,35 | 4212,83 | 116,7 | 16,7 |
| 2014 m. | 28598,26 | 3384,74 | 113,4 | 13,4 |
| 2015 m. | 28467,92 | 3254,40 | 112,9 | 12,9 |
| 2016 m. | 13385,05 | -11828,47 | 53,1 | -46,9 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms skolos grandininiai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Su mokėjimo nurodymais pateikta skola tūkst. Eur | Absolius padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|--|------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 25213,52 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 29426,35 | 4212,83 | 116,7 | 16,7 |
| 2014 m. | 28898,26 | -528,09 | 98,2 | -1,8 |
| 2015 m. | 28467,92 | -430,34 | 98,5 | -1,5 |
| 2016 m. | 13385,05 | -15082,87 | 47,0 | -53,0 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms išieškotos sumos baziniai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Mokėjimo nurodymais išieškota suma tūkst. Eur | Absolius padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 5303,09 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 7601,57 | 2298,48 | 143,4 | 43,4 |
| 2014 m. | 7890,29 | 2587,20 | 148,8 | 48,8 |
| 2015 m. | 7258,57 | 1955,48 | 136,9 | 36,9 |
| 2016 m. | 7452,59 | 2149,50 | 140,5 | 40,5 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus išsiųstų mokėjimo nurodymų kredito įstaigoms išieškotos sumos grandininiai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Mokėjimo nurodymais išieškota suma skola tūkst. Eur | Absolius padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 5303,09 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 7601,57 | 2298,48 | 143,4 | 43,4 |
| 2014 m. | 7890,29 | 288,72 | 103,8 | 3,8 |
| 2015 m. | 7258,57 | -631,72 | 92,0 | -8,0 |
| 2016 m. | 7452,59 | 194,02 | 102,7 | 2,7 |

VSDFV Šiaulių skyriaus gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, baziniai dinamikos rodikliai

| Metai | Gautų pajamų suma, taikant priverstinio poveikio priemones tūkst. Eur | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|--------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 6275,01 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 8503,56 | 2228,55 | 135,5 | 35,5 |
| 2014 m. | 9146,83 | 2871,82 | 145,8 | 45,8 |
| 2015 m. | 8072,87 | 1797,86 | 128,7 | 28,7 |
| 2016 m. | 8019,15 | 1744,14 | 127,8 | 27,8 |

VSDFV Šiaulių skyriaus gautų pajamų, taikant priverstinio poveikio priemones, grandininiai dinamikos rodikliai

| Metai | Gautų pajamų suma, taikant priverstinio poveikio priemones tūkst. Eur | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|--------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 6275,01 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 8503,56 | 2228,55 | 135,5 | 35,5 |
| 2014 m. | 9146,83 | 643,27 | 107,6 | 7,6 |
| 2015 m. | 8072,87 | -1073,96 | 88,3 | -11,7 |
| 2016 m. | 8019,15 | -53,72 | 99,3 | -0,7 |

VSDFV Šiaulių skyriaus perduotų sprendimų antstoliams skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai

| Metai | Perduotų sprendimų antstoliams skaičius | Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|---------|---|--------------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| 2012 m. | 355 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 186 | -169 | 52,4 | -47,6 |
| 2014 m. | 345 | -10 | 97,2 | -2,8 |
| 2015 m. | 172 | -183 | 48,5 | -51,5 |
| 2016 m. | 165 | -190 | 46,5 | -53,5 |

**VSDFV Šiaulių skyriaus perduotų sprendimų antstoliams skaičiaus grandininiai
dinamikos rodikliai**

| Metai | Perduotų sprendimų antstoliams skaičius | Absolūtus padidėjimas (sumažėjimas) | Didėjimo (mažėjimo) tempas % | Padėjimo (mažėjimo) tempas % |
|----------------|--|--|---|---|
| 2012 m. | 355 | 0 | 0 | 0 |
| 2013 m. | 186 | -169 | 52,4 | -47,6 |
| 2014 m. | 345 | 159 | 185,5 | 85,5 |
| 2015 m. | 172 | -173 | 49,9 | -50,1 |
| 2016 m. | 165 | -7 | 95,9 | -4,1 |

VSDFV Šiaulių skyriaus pajamas lemiantys veiksniai

| | 2012 m. | 2013 m. | 2014 m. | 2015 m. | 2016 m. |
|-------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Nedarbo lygis proc. | 16,5 | 14,8 | 12,9 | 13,0 | 10,9 |
| Užimtumas proc. | 57,8 | 59,6 | 61,6 | 61,3 | 62,6 |
| Vidutinis DU (bruto) Eur | 545,9 | 580,5 | 606,4 | 652,3 | 715,2 |
| BVP, mln. Eur | 2506,1 | 2571,1 | 2641,1 | 2681,9 | * |
| MMA Eur | 237,7 | 289,6 | 292,2 | 312,5 | 365,0 |

* 2016 m. duomenų nėra.

11 priedas

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos
teritorinių skyrių veiklos vertinimo tvarkos aprašo
priedas
(Valstybinio socialinio draudimo fondo
valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo
ministerijos direktoriaus
2015 m. d. įsakymo Nr. V- redakcija)

VEIKLOS VERTINIMO KRITERIJŲ SĄRAŠAS

| Eil. nr. | Kriterijus | Kriterijaus | | | Kriterijaus valdytojas | Kriterijaus informacijos teikėjas | |
|----------|---|--|--|--|------------------------|--|-----------------------|
| | | apskaičiavimo formulė | reikšmės matavimo vienetas | panaudojimas | | | taikymo periodiškumas |
| 1. | Įmokų surinkimo lygis | $\frac{\text{Gautų įmokų suma}}{\text{Priskaičiuotų įmokų suma} + \text{draudėjų įsiskolinimas metų pradžioje}}$ (Skaičiavimas didėjančia tvarka) | Procentai Reikšmės didėjimo tendencija yra teigiama | Priskaičiuotų įmokų surinkimo analizė | Ketvirtis Metai | Statistikos, analizės ir prognozės skyrius | Teritoriniai skyriai |
| 2. | Draudėjų, skolingų Fondo biudžetui virš 30 Eur, dalis | $\frac{\text{Draudėjų, turinčių skolas virš 30 Eur praleistais mokėjimo terminais, skaičius ataskaitinio laikotarpio pabaigoje}}{\text{Draudėjų skaičius ataskaitinio laikotarpio pabaigoje}}$ | Procentai Reikšmės mažėjimo tendencija yra teigiama | Draudėjų, turinčių įsiskolinimą, analizė | Ketvirtis | Įmokų administravimo skyrius | Teritoriniai skyriai |
| 3. | Išieškotinos draudėjų skolos lygis | Išieškotina draudėjų skola (draudėjų skola praleistais mokėjimo terminais be sutartimis ir pagal patvirtintą restruktūrizavimo planą) | Procentai | Draudėjų skolos praleistais mokėjimo terminais | Ketvirtis | Įmokų administravimo | Teritoriniai skyriai |

| Eil. nr. | Kriterijus | Kriterijaus | | | Kriterijaus valdytojas | Kriterijaus informacijos teikėjas | |
|----------|-------------------------------------|--|---|--|------------------------|-----------------------------------|-----------------------|
| | | apskaičiavimo formulė | reikšmės matavimo vienetas | panaudojimas | | | taikymo periodiškumas |
| | | <p>atidėto įsiskolinimo sumokėjimo likučio bei bankrutuojančių įmonių skolos praleistais mokėjimo terminais) ataskaitinio laikotarpio pabaigoje - Išieškotina draudėjų skola (draudėjų skola praleistais mokėjimo terminais be sutartimis ir pagal patvirtintą restruktūrizavimo planą atidėto įsiskolinimo sumokėjimo likučio bei bankrutuojančių įmonių skolos praleistais mokėjimo terminais) ataskaitinio laikotarpio pradžioje</p> <hr/> <p>Išieškotina draudėjų skola (draudėjų skola praleistais mokėjimo terminais be sutartimis ir pagal patvirtintą restruktūrizavimo planą atidėto įsiskolinimo sumokėjimo likučio bei bankrutuojančių įmonių skolos praleistais mokėjimo terminais) ataskaitinio laikotarpio pradžioje</p> | Reikšmės mažėjimo tendencija yra teigiama | analizė | | skyrius | |
| 4. | Nurašytų skolų lygis | <p>Per ataskaitinį laikotarpį nurašytos draudėjų skolos suma + baudų ir delspinigių suma, nuo kurios mokėjimo draudėjai buvo atleisti</p> <hr/> <p>Priverstinio poveikio priemonėmis per ataskaitinį laikotarpį gauta pajamų suma</p> | <p>Procentai</p> <hr/> <p>Reikšmės mažėjimo tendencija yra teigiama</p> | Draudėjų skolos praleistais mokėjimo terminais analizė | Metai | Įmokų administravimo skyrius | Teritoriniai skyriai |
| 5. | Apdraustųjų duomenų tvarkymo kokybė | <p>Apdraustųjų, kurių duomenys per laikotarpį nuo 1994 m. iki vertinamojo laikotarpio neįrašyti į duomenų bazę (įvertinant ir atleistus asmenis iki jų atleidimo datos), skaičius</p> <hr/> <p>Apdraustųjų (be atleistųjų) skaičius vertinamojo mėnesio paskutinę dieną</p> | <p>Procentai</p> <hr/> <p>Reikšmės mažėjimo tendencija yra teigiama</p> | Apdraustųjų duomenų pateikimo analizė | Pusė metų | Registrų tvarkymo skyrius | Teritoriniai skyriai |

| Eil. nr. | Kriterijus | Kriterijaus | | | Kriterijaus valdytojas | Kriterijaus informacijos teikėjas | |
|----------|--|---|---|---|------------------------|-----------------------------------|-----------------------|
| | | apskaičiavimo formulė | reikšmės matavimo vienetas | panaudojimas | | | taikymo periodiškumas |
| 6. | Draudėjų, pateikusių elektroniniu parašu pasirašytus SAM pranešimus, dalis | <p>1. Apskaičiuojamas ketvirčio kiekvieno mėnesio atskirai procentas pagal formulę:</p> <p>Draudėjų, pateikusių elektroniniu parašu pasirašytus SAM pranešimus apie apdraustuosius, už ataskaitinį laikotarpį, skaičius</p> <hr/> <p>Draudėjų, turinčių apdraustųjų, skaičius</p> <p>2. Apskaičiavus ketvirčio trijų mėnesių procentus, apskaičiuojamas jų vidurkis</p> | <p>Procentai</p> <p>Reikšmės didėjimo tendencija yra teigiama</p> | Draudėjų, privalančių teikti SAM pranešimus, pasirašytus elektroniniu parašu, analizė | Ketvirtis | Registru tvarkymo skyrius | Teritoriniai skyriai |